

**KAZAKH READER:
THE FIRST YEARS OF INDEPENDENCE**



Ilse D. Cirtautas

**Department of Near Eastern Languages and Civilization
University of Washington, Seattle, WA**

Copyright 2012

TABLE OF CONTENTS:

Part I: Announcements and Advertisements:

a) Weather Forecasts	1
b) Program Announcements of Theaters, Concerts and Cinemas and Special Events	3
c) Personal Notices:	
1) Congratulations; Remembrances	10
2) Getting Acquainted	18
3) Plea for Help	20
d) Commercial Ads	24
Exchanging, Selling, and Buying	26
Volvo Dealer's Ad	38
e) Job Market:	
Services Offered	42
Employment Sought	44
f) Request for Grant Proposals	45
g) Official Announcement of Appointment	48

Part II: Short News Items:

a) "In the Capital: What Happened Last Week?" (<i>Almati Aqşamı</i> , August 30, December 6, 1993)	1
b) "Discussion with Journalists" (<i>Xaliq Keşesi</i> , August 10, 1993).....	15
c) "Journey's End" (Report on the Visit of A Chinese Delegation) (<i>Xaliq Keşesi</i> , August 10, 1993)	19
d) "Mirzatay Joldasbekov" (<i>Zaman-Qazaqstan</i> , September 10, 1993) ..	22
e) "Lobnor Should be Abolished" (<i>Xaliq Kongresi</i> , August 10, 1993)	28
f) "Highway Robbers" (<i>Jas Alaş</i> , December 2, 1993)	32
g) "The Martyr of the December Events Will Not be Forgotten" (<i>Jas Alaş</i> , December 11, 1993)	35

Part III: Articles and Editorials

a) "Abilayxan, Töle biy are in Almatı" (Renaming of Streets in Almatı) (<i>Jas Alaš</i> , November 15, 1991)	1
b) "Are Our Resources Disappearing Like This?" (<i>Ana Tili</i> , June 22, 1993)	5
c) "It Makes the Men Evil and the Women Widows--Again About the Danger of Alcoholism" (<i>Ana Tili</i> , July 15, 1993)	11
d) "Because They Did Not Know Their Native Language" (<i>Jas Alaš</i> , August 10, 1993)	17
e) "On the Eve of the Anniversary of Abay's 150th Anniversary" (<i>Jas Qazaq</i> , No. 19-23, July 1993)	22
f) "Visitors With Guns" (<i>Ata Meken</i> , November 26, 1993)	36
g) "Our Forests -- The Wealth of the People" (<i>Jas Alaš</i> , September, 18, 1993)	40
h) "Alas, His Fortieth Day (of Mourning) is Also Approaching Now" (<i>Qazaq Üni</i> , September 16, 1993)	64
i) "Those Who Raised the Flag of Unity" (<i>Jas Alaš</i> , May, 1993)	81
j) Selections from President Nursultan Nazarbayev's Memoirs (1991).....	91

Part IV: Documents

Letters:

Letter to President Nursultan Nazarbayev	1
Letter from the Kazakh Language Society	8
Letter from Q. S. Sultanov, Deputy Prime Minister	10

Constitution of the Republic of Kazakhstan

Principles of the Constitutional System	13
---	----

READER IN KAZAKH CURRENT AFFAIRS

Part I: Announcement and Advertisement

Ilse D. Cirtautas

Department of Near Eastern Languages & Civilization

University of Washington, Seattle, WA

© 1996

(Not for duplication or citation)

Ауа Райы

Ауа райын болжау орталығының хабарлауынша, Алматыда күн ала бұлтты. Ауаның температурасы түнде 11--12 күндіз 26--28 градус жылы болады.



[Алматы Ақшамы, 11 тамыз, 1993 жыл, 4-бет]

Ауа райының болжау орталығының хабарлауы бойынша Алматыда күн ашық, баяу жел болады. Түнде 10--12, күндіз 27--29 градус жылы болады.

[Алматы Ақшамы, 15 қыркүйек, 1993 жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қай қаланың ауа райын көрсетеді?
- 2) Қандай басылымнан алынған?
- 3) Қай мезгілдерді болжайды?
- 4) Жазғы және күзгі ауа райын салыстырыңыз.
- 5) Болжауларды қандай мекеме жасаған?

Vocabulary:

ауа	air; atmosphere; weather
рай	condition
ауа райы	weather; climate
болжа-	to predict; to foresee; to assume
болжау	predicting; forecasting
орталық	center
хабар	news; information
хабарла-	to notify; to inform
хабарлау	information
хабарлауынша	according to its information
күн	day; sun

ала	multicolored; mixed
бұлт	cloud
бұлтты	cloudy
ала бұлтты	cloudy (lit.: with mixed clouds)
температура	(<Rus.) temperature
түн	night
түнде	at night
күндіз	by day, during the day, daytime
градус	(<Rus.) degree
жылы	warm
бойынша	(postp. with nom.) according to
ашық	open; clear; sunny
баяу	light
жел	wind

Translation:**The Weather**

1) According to the information of the Weather Forecast Center the day will be cloudy, at night the temperature will be 11-12 and at daytime it will be 26-28 degrees warm.

[*Almati Aqşamı*, August 11, 1993, p. 4]

2) According to the information of the Weather Forecast Center the weather will be sunny with a light wind. The temperature at night will be 10-12, and at daytime it will be 27-28 degrees warm.

[*Almati Aqşamı*, September 11, 1993, p. 4]

КИНОТЕАТРЛАРДА

СӘУІРДІҢ 28-ІНДЕ

«ЦЕЛИННЫЙ» (Телефоны: 62-83-51)

«Жарқыраған ай» (екі сериялы, Франция) --
12.30, 15.00, 17.30, 20.00.

«АРМАН» (Телефоны: 64-18-80)

«Джерд-Синнің күйреуі» (АҚШ, стерео) --
14.00. «Елеусіз жердегі арман» -- 16.00, 18.00,
20.00, «Арбау» -- 17.00, 20.40, «Шалшықтағы
шөп шабушы» -- 18.40, «Мафиядан шығу» (екі
сериялы) -- 14.30.

«АПАТАУ» (Телефоны: 62-60-19)

«Бәрін де білетін еркек» -- 11:50, «Жарқыраған
ай» (екі сериялы, Франция) -- 13.30, 16.00, 18.30,
20.00.

«САРЫАРҚА» (Телефоны: 62-60-19)

«Күндізгі сұлу» (екі сериялы) -- 13.30, 17.00,
«Албасты мен жүргіштер» -- 15.10, 20.30,
«Королеваның жүрісі» -- 12.00, 18.40.

«ШҰҒЫЛА» (Телефоны: 35-57-38)

«Мафиядан шығу» (екі сериялы) -- 15.00. «Сезім
патшалығы» -- 18.30, «Құмарлық патшалығы» --
20.10.

[Алматы Ақшамы, 27-сәуір, 1993-жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Хабарландыруда неше кинотеатрдың бағдарламасы берілген? Нешеуінің аты қазақы?
- 2) Кинотеатрлардың мекен жайларын айту мүмкін бе?
- 3) Ол кинотеатрлармен қалай байланысу мүмкін?
- 4) Алпыс екі - алпыс - он тоғыз деген телефон қай кинотеатрдың телефоны?
- 5) Сәуірдің 28-інде Алматыда қандай елдердің кинолары көрсетілген?
- 6) Алматыда кинолар нешеден бастап нешелерге дейін көрсетіледі екен?

Vocabulary:

кинотеатр	movie theater
Целинный	(<Rus.) name of a movie theater (lit.: breaking new ground)
жарқыра- ай	to shine; to glitter moon
екі	two
серия	(Rus.) series
сериялы	serial; part
Франция	France
арман	hope (here also the name of a movie theater)
телефон	(<Rus.) telephone
Джерд-Син	name of a person
АҚШ	abbr. for: Америка Құрама Штаттары United States of America
күйре- күйреу	to be broken; to collapse downfall; destruction
стерео	(<Rus.) stereo
еле- елеу	to pay attention; to notice attention
елеусіз	not worthy of attention; unworthy
арбау	enticement
шалшық	muddy place; pool; puddle
шөп	grass; hay
шап- шабушы	to cut cutter
мафия	(<Rus.) mafia
шық- Алатау	to go out; to leave name of a mountain range
бәрі	all
біл- еркек	to know man
Сарыарқа	name of a region in the province of Akmola, famous for its aqın (oral poets)
күндіз	daytime
күндізгі	(adj.) daytime's

сұлу	beautiful
албасты	devil; demon; monster
мен	(conj.) with; and
жүр-	to walk; to go
жүргіш	high speed
жүріс	walking; way of conduct; step in a chess play
королева	(<Rus.) queen in a chess play
шұғыла	light
сезім	feeling
патша	padishah; monarch
патшалық	monarchy; kingdom
құмар	strong desire; passion; excitement
құмарлық	addiction; a weakness (for); attraction towards something

Translation:**28th of April**

"TSELINNĪY" (Telephone: 62-83-51)
 "The Shining Moon" (2 parts, France)
 17:30; 20:00

"ARMAN" (Telephone: 64-18-80)
 "The Downfall of Djerd-Sin" (USA, stereo)
 "Hope in an Unworthy Place" -- 16:00, 18:00, 20:00, "Enticement" -- 17:00, 20:40, "The Hay Cutter in a Water Puddle" -- 18:40, "Getting Away from the Mafia" (2 parts) -- 14:30.

"ALATAU" (Telephone 62-60-19)
 "The Man Who Knows Everything" -- 11:50, "The Shining Moon" (2 parts, France) -- 13:30, 16:00, 18:30, 20:00.

"SARĪARQA" (Telephone: 62-60-19)
 "Daytime's Beautiful Girl" (2 parts) -- 13:30, 17:00, "The Devil and the High Speeders" -- 15:10, 20:30, "The Steps of the Queen of Chess" -- 12:00, 18:40.

"ŠŪĞĪLA" (Telephone: 35-57-38)
 "Getting Away from the Mafia" (2 parts) -- 15:00, "The Kingdom of Feelings" -- 18:30, "The Kingdom of Desire" -- 20:10.

[*Almatī Aqşamī*, April 27, 1993, p. 4]

КОНЦЕРТ ЗАЛДАРЫНДА

Announcements & Advertisements

Сәуірдің 29-жұлдызы

Би қоюшы, ұстаз Гүлсәуле Орынбаева
Құстүтінқызының шығармашылығына арналған
«ӨМІРІМНІҢ ӨРНЕГІ» атты кеш.

Қатынасушылар: С. Тыныштығұлова, Н.
Нүсіпжанов, Р. Тәжібаев, Қ. Бекбосынов, Т.
Кененова, С. Нұрмағамбетова, Б. Жақыпбекова,
А. Тәтиева, Ж. Абуова, Г. Пішенбаева, А.
Абдрахманова, А. Қоразбаев.

«Сазген», «Алтынай» ансамблі және ҚазМУ.

Жүргізуші: Қ. Бекішев

Басталуы: 19.00.

[Алматы Ақшамы, 27-сәуір, 1993-жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) “Өмірімнің өрнегі” атты кеш кімге арналған?
- 2) Жеке орындаушылардан басқа кешке кімдер қатыспақшы болған еді?
- 3) Жеке орындаушылардың арасында неше әйел-адам, неше ер кісілер бар еді?
- 4) Кеш сағат нешеде басталмақшы еді?

Vocabulary:

концерт	(<Rus.) concert
зал	(<Rus.) hall
жұлдыз	star; month
сәуір	April
қой-	to put on; to perform
би	dance
би қоюшы	choreographer
ұстаз	teacher; master
шығарма	work; production; creative work
шығармашылық	creativity
арна-	to dedicate
арнал-	(with dat.) to be dedicated to
өмір	life
өрнек	decorative design; model, example; experience

ат	name
атты	called, named (lit.: with a name)
кеш	evening
қатынас-	to join; to attend
қатынасушы	participant
ҚазМУ	abbr. for: Қазақстан Мемлекеттік Университеті Kazakh State University
және	and
ансамбль	(<Rus.) ensemble
Сазген	name of an ensemble
Алтынай	name of an ensemble (lit.: the golden moon)
жүр-	to walk
жүргіз-	to direct; to carry out; (lit.: to make walk)
жүргізуші	director; master of ceremonies
бастал-	to be started
басталу	beginning

Translation:**IN THE CONCERT HALLS**

On the 29th of April

An evening called "Experience of My Life," devoted to the artistic work of the choreographer, the master Gulsäule Orınbayeva, daughter of Qüstütin, will take place.

Participants: S. Tiništigülova, N. Nüsipjanov, R. Täjibayev, Q. Bekbosınov, T. Kenenova, S. Nurmagambetova, B. Jaqipbekova, A. Tätiyeva, J. Abuova, G. Pišenbayeva, A. Abdraxmanova, A. Qorazbayev.

Ensembles: "Sazgen", "Altınay" and the Ensemble of the Kazakh State University.

Master of Ceremonies: Q. Bekišev

Beginning: 7:00 p.m.

[*Almatı Aqşamı*, April 27, 1993, p. 4]

ТЕАТР САХНАЛАРЫНДА

ҚАЗАҚТЫҢ М. ӘУЕЗОВ¹ АТЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК АКАДЕМИЯЛЫҚ ДРАМА
ТЕАТРЫ

СӘУІРДІҢ 28-ІНДЕ

«Жан алқымда» -- 19.00

ҚАЗАҚТЫҢ ҒАБИТ МҮСРЕПОВ² АТЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК ЖАСТАР МЕН БАЛАЛАР
ТЕАТРЫ

СӘУІРДІҢ 28-ІНДЕ

«Анасын аңсаған қыз» -- 18.00

[Алматы Ақшамы, 27 Сәуір, 1993 жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Алматыда қандай театрлар бар екен?
- 2) Ол театрлар кімдердің аттарында?
- 3) Спектакльдердің басталу уақыттарындағы айырмашылықты анықтап бере аласыз ба?

Vocabulary:

театр	(<Rus.) theater
сахна	(<Rus.) stage
ат	name
атындағы	in the name of
мемлекет	state
мемлекеттік	(adj.) state-owned or administered; state
академия	academy
академиялық	(adj.) academic
драма	drama
Қазақтың М. Әуезов Атындағы Мемлекеттік Академиялық Драма Театры	Kazakh State Academic Drama Theater named after Mukhtar Auezov
сәуір	April
алқым	throat
жан	soul
жан алқымда	(idiom.) fear (lit.: the soul is in the throat)

жас	young
Қазақтың Ғабит Мүсрепов Атындағы Мемлекеттік Жастар мен Балалар Театры	Kazakh State Youth and Children's Theater named after Ghabit Mūsreпов
бала	child; boy
аңса-	(with acc.) to miss (someone), to long (for someone)
қыз	girl; daughter

Notes:

¹ Мұтар Әуезов: Revered Kazakh writer, historian and scholar (1897-1961), was well-acquainted with the great Kazakh poet Abay (1845-1904) about whom he wrote first a tragedy, *Abay* (1936) and later a four volume historical novel *The Road of Abay* (1942, 1947).

² Ғабыт Мүсрепов, a Kazakh writer and dramaturgue (1902-?) is best known for his plays based on Kazakh epic songs: *Qiz Jibek* ("The Girl Jibek"), 1935, and *Qozi Körpeş-Bayan Sülu* ("Qozi Körpeş and the Beautiful Bayan"), 1939. He also wrote a play about the life of the poet-singer Aqan seri (1843-1913): *Aqan Seri* -- Aqtoqtı (1941).

Translation:

ON THE THEATERS' STAGES

ON THE 28TH OF APRIL THE MÜXTAR ÄUEZOV STATE
ACADEMIC DRAMA THEATER OF THE KAZAKHS
PRESENTS AT 19.00 O'CLOCK THE PLAY :

"FEAR"

THE GHABIT MÜSREPOV STATE YOUTH AND CHILDREN'S
THEATER PRESENTS ON THE 28TH OF APRIL, AT 18:00
O'CLOCK :

"A DAUGHTER LONGING FOR HER MOTHER"

[*Almati' Aqšami*, April, 1993, p. 4]

ЕСКЕ АЛУ КЕШІ

Тарих парақтары қуаныштан да, қайғыдан да тұрады. Ел көрген қасіреттен қазақ жұрты да сырт қалған емес. Қазақстандағы ашаршылықтан болған құрбандар соның бір дәлелі.

Қазақстан Республикасы Жастар ісі жөніндегі мемлекеттік комитет пен Кино үйі бірлесіп, үстіміздегі жылы мамырдың 31-і күні аштық жылдары құрбан болғандарды еске алу кешін өткізуді ұйғарды. Жиын соңында С. Елубаевтың сценарийі бойынша түсірілген «Сұрапыл сұржекей» атты деректі фильм көрсетілмек. Кеш сағат 17.00-де басталады.

А. КӨБЕКОВА.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Еске алу кешті ұйымдастырудың тарихи негізі неде?
- 2) Ұйымдастырушылар кімдер болған еді?
- 3) Олар еске алу кешін қашан өткізді?
- 4) Бұл кеште кімдер еске алынған?
- 5) Жиынның соңында көрсетілген фильм көркем суретті ме әлде деректі ме?
- 6) “Сұрапыл сұржекей” кімнің сценарийі бойынша түсірілген?
- 7) Кеш сағат нешеде басталған?

Vocabulary:

ал-	to take; to get
кеш	evening
ес	memory; mind
еске ал-	to remember
еске алу кеші	an evening of remembrance
тарих	history
парақ	page; event in history
қуан-	to be happy
қуаныш	happiness
қайғы	sadness, grief
тұр-	to stay; to exist; (with abl.) to consist of
ел	people
қасірет	sorrow; sadness

қасірет көр-	to experience grief; to live through hard times
жұрт	homeland; people
сырт	outside
сырт қал-	to stay away; (with abl.) to be spared from
ашаршылық	famine; starvation
құрбан	victim
соның	genitive of <i>сол</i> : of that
дәлел	evidence; proof
іс	affair; work; matter
жөн	side
жөніндегі	which is concerned with; about; on
мемлекет	country; state; nation
мемлекеттік	(adj.) state
комитет	(<Rus.) committee
Қазақстан Республикасы Жастар	State Committee on Youth Affairs of the Republic
ісі жөніндегі мемлекеттік комитет	of Kazakhstan
кино	(<Rus.) movie, cinema
Кино үйі	House of Cinema
бірлес-	(with <i>пен/мен</i>) to unite with
үстіміздегі жылы	this year (lit.: the year which is upon us)
мамыр	May
аш	hungry
аштық	hunger
өт-	to pass
өткіз-	to cause to pass; to spend; to conduct
ұйғар-	to plan; to decide; to arrange
жиын	gathering; meeting
соң	end
сценарий	(<Rus.) film script
бойынша	(postp. with nom.) according to; on the basis of; after
түс-	to fall; to take a picture; to make a movie
түсіріл-	to have a picture taken; to be filmed
сұрапыл	cruel; fierce
сұржекей	tragedy
фильм	(<Rus.) movie, film
дерек	document

деректі фильм	documentary film
көрсет-	to show
сағат	hour; o'clock; watch
бастал-	to be started

Translation:

AN EVENING OF REMEMBRANCE

The pages of history consist of happiness as well as sorrow. The Kazakh people too have not been spared from human suffering. The victims of the famine in Kazakhstan are proof of it.

The State Committee on Youth Affairs of the Republic of Kazakhstan together with the House of Cinema decided to conduct an evening of remembering the victims of the famine years, to be held on the 31st of May of this year. At the closing of the gathering the documentary film "A Cruel Tragedy" will be shown, which has been filmed after the screenplay of S. Elubayev. The evening will start at 5:00 p.m.

A. Köbekova.

ҚҰТТЫҚТАУ

Қырық жылдай ядролық сынақ аймағы болып келген Азғыр өңірінде он бала тәрбиелеп өсірген туған құдашамыз Үздік Қайырлапқызы мен жеңгеміз Аманбикені 50 жасқа толған мерей тойларымен құттықтаймыз.

Құтты [болсын] қуанышты күніңіз,
Көтеріңкі болсын көңіл-күйіңіз,
Жанұяда мол бақытқа кенеліп,
Арамызда аман-есен жүріңіз.

Ізгі тілекпен: Мұсабаевтар әулеті.



[Жас Алаш, 29-мамыр, 1993-жыл, 3-бет].

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Құттықтау кімдерге жолданған?
- 2) Тілек білдірген кімдер?
- 3) Құттықталынған апайлар нешінші жылы өмірге келген?
- 4) Апайлардың қайсысының он баласы бар?
- 5) Олар қай жерде өсіп тәрбиеленген?

Vocabulary:

құт	happiness
құтты	happy
құттық	happiness
құттықта-	to wish happiness; to congratulate
қырық	forty
жыл	year
қырық жылдай	almost forty years
ядро	(<Rus.) nuclear
ядролық	(adj.) nuclear
сына-	to test
сынақ	test

аймақ	region
кел-	to come- (proceeded by an (ы)п/-(і)п converb it indicates an action which continues to the present starting from a given point in the past)
Азғыр	name of a district
өңір	district
он	ten
бала	child
тәрбие	education
тәрбиеле-	to educate; to raise
бала тәрбиеле-	to educate, to raise children
өс-	to grow
өсір-	to make grow; to raise
құда	in-law
туған	relative
туған құдаша	younger female relative of husband or wife
жеңге	wife of older brother
той	celebration; feast; wedding
мерей	praise; fame; glory; honor
мерейтой	celebration in someone's honor; birthday celebration
қуан-	to rejoice; to be glad; to be happy
қуаныш	happiness; joy
қуанышты	with happiness; happy; glad; joyful
көтеріңкі	high; raised
күй	situation; condition
көңіл	heart; mind
көңіл-күй	state of mind; mood; spirit
жанұя	family
мол	plenty; a lot
бақыт	happiness
кенел-	(with dat.) to be immersed in; to be permeated by; to be surrounded by
ара	among
аман-есен	healthy
ізгі	kind; good
тілек	wish

тілек
әулет

wish
descendants; posterity; extended family

Translation:

CONGRATULATIONS

On the occasion of their 50th birthday feasts we are congratulating our *jenge* Amanbike and our *tuğan qudaša* Üzdik, daughter of Qayırlap, who educated and raised ten children in the district of Azğir which for nearly forty years has been a nuclear testing region.

May your joyful days be blessed,
May your spirits be high,
Be surrounded with full happiness in
your families,
Be well and healthy among us!

With good wishes: The family of Mûsabayev



[*Jas Alaš*, May 29, 1993, p. 3]

ЕСКЕ АЛУ

Семей облысы Таскескен ауданы, Сартерек ауылында тұратын анамыз Күлшат Жармұхамбетқызы Ақжігітова тірі болғанда бүгін 62 жасқа толатын еді. Анамыз қайтыс болып, орны толмас қазаға ұшырадық. Анашымның топырағы торқа болсын! Сіздің жарқын бейнеңіз біздің жүрегімізде мәңгі сақталады. Сағына еске алушылар: Ақжігітовтар отбасы мен барлық туған-туыстары.

[Жас Алаш, 12-тамыз, 1993-жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Ақжігітовдардың анасы Күлшат апай нешінші жылы туған?
- 2) Ол кісінің тұрған жері не еді? Мекен-жайын атаңыз.
- 3) Күлшат апайды еске алудың себебі қандай?
- 4) Еске алушылар кімдер?

Vocabulary:

ес	memory
еске ал-	to recall; to remember
еске алу	rememberance
тұр-	to stand; to live
ана	mother
анаш	dear mother
тірі	alive
бүгін	today
жас	age
тол-	to be filled; (with dat.) to fill up; to reach up to a certain age
62 жасқа толатын еді	she would have been 62 years old (lit.: she would have reached up to 62 years)
қайтыс бол-	to pass away; to die
орын	place

орны	her place
ұшыра- қаза	(with dat.) to meet; to encounter someone or something misfortune; loss; death
қазаға ұшыра- торқа	to encounter a loss; to lose someone through death silk
топырақ	earth; earth covering a grave
топырағы торқа болсын!	may his/her earth be silk, i.e. light (common expression said upon someone's death)
жарқын	radiant; shining; pleasant; friendly
бейне	appearance; image; figure
жүрек	heart
мәңгі	always
сақта-	to keep; to preserve
сақтал-	to be kept; to be preserved
сағын-	to miss
барлық	all
туған	sibling; relative; (adj.) native
туыс	relative
туған-туыс	relatives

Translation:**IN REMEMBRANCE**

If our mother Külşat Aujigitova, daughter of Jarmûxambet, who lived in the village of Sarterek, district of Taskesken, province of Semey, would be alive, she would be 62 years old today. When our mother passed away, we lost someone whose place cannot be filled. May our dear mother's earth be silk. Your kind features will always be kept in our hearts. Those missing and remembering you:

The family of Aujigit and all relatives.

[*Jas Alaş*, August 12, 1993, p. 4]

ТАНЫСҚЫМ КЕЛЕДІ

Жасым 23 те, бойым 175 см. Жасы 20-22 аралығындағы қазақтың қарапайым қызымен танысқым келеді.

Қазақстанның қай түпкірінен болса да зағип қазақ қызымен танысқым келеді. Жасым 31 де.

[Жас Алаш, 29-шілде, 1993-жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Танысқысы келіп хабар берген қыздар ма әлде жігіттер ме?
- 2) Ол кісілердің жастары нешеде?
- 3) Таныспақшы болған қыздардың ұлттары не болу керек?

Vocabulary:

таны-	to know (a person)
таныс-	(with postp. менен) to get to know (a person); to get acquainted with somebody
танысқым келеді	I want to get acquainted
жас	age
бой	body; length; height
ара	between
аралығындағы	who (which) is in-between
қарапайым	simple; ordinary; unsophisticated
қыз	girl
түпкір	remote place; corner
зағип	handicapped; poor; simple

Translation:

I WANT TO GET ACQUAINTED

I am 23 years old. My height is 175 cm. I want to meet an unsophisticated Kazakh girl who is between 20-22 years.

From whatever corner of Kazakhstan she might be, I would like to meet a simple Kazakh girl. I am 31 years old.

[Jas Alas, July 29, 1993, p. 4]

ТАНЫСУ

- 47 жастағы, ерінен ажырасқан, балалары жоқ әйел 47-58 жас аралығындағы қазақ азаматтарымен танысқысы келеді. Егер мінездері жарасса, тату от басы құруға қарсы емес. (Танысқысы келген азаматтар редакцияның мекен-жайына хат жолдауларына болады.)

[Аруана, 1994 жылдың 3-маусумы, 9-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Танысқысы келген келіншектің жасы нешеде?
- 2) Бұрын тұрмыс құрған кісі ме?
- 3) Бала-шағасы бар ма екен?
- 4) Танисайын деген адамының суреттемесін беріңіз.
- 5) Хабар берген келіншекпен қалай байланысып тілдесуге болады екен?

Vocabulary:

ер	man; husband
ажырас-	to be separated
мінез	character
жарас-	to fit with each other; to agree with each other
тату	peaceful; friendly
от басы	family
қарсы	against
азамат	young man; gentleman
жолда-	to send

Translation:

GETTING ACQUAINTED

•A woman, age 47, separated from her husband with no children, wants to get acquainted with Kazakh gentlemen between the ages of 47-58. If the characters agree with each other, she is not against establishing a peaceful family. (Gentlemen who want to get to know me, may write a letter to the address of the newspaper's editorial office).

[Aruana, June 3, 1994, p. 9]

Қол ұшын беріңіздер, ағайын

Жеті жылдан бері жалғыз ұлымның өмірі мен денсаулығы үшін күресіп келемін. Оның ауруға ұшырауы жанымға қатты батады. Күйініштен болар өзім де бірінші топтағы мүгедек болып қалдым.

Айдос өте ауыр науқасқа ұшырады. Біздің елімізде оған қарсы ем табылмайды екен. Бірақ шет елде оны жазуға болатындығын анықтадым. Сондықтан да қайырымды адамдардан көмек күтемін. Баламды аурудан арашалап қалатын тек қана адамдардың қайырымды әрекеті деп ойлаймын. Қол ұшын беріңіздер, ағайын! Егер көмектессеңіздер мына мекен-жайға хабарласуға болады.

480114, Алматы, Ақсай -2 шағын ауданы, 69 үй, 73 пәтер.
Сонымен бірге, АҚБ Видергебурт-банк, есеп-шот 711801, код 725, есеп-шот орталығы 190501, валюталық шот 1070237, сомдық 2235.г. К. ОМАРБЕКОВА.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Айдос неше жылдан бері ауыру?
- 2) Баланың ауыруы анасына қандай әсер етті?
- 3) Айдостың ауыруы Қазақстанда емделінеді ме екен?
- 4) Шет елде баланы емдеу үшін Айдостың апасы адамдардан қандай көмек күтеді?
- 5) Көмектесем деген адамдар Айдостың анасымен хабарласулары керек пе?

Vocabulary:

ҰШ	tip
ҚОЛ	arm; hand
ҚОЛ ҰШЫ	tip of hand
ҚОЛ ҰШЫН БЕР-	to help
АҒАЙЫН	relative; person who cares; friend

жалғыз	only; alone
ұл	son
өмір	life
ден-саулық	health
күрес-	to fight; to struggle
үшін	(postp. with nom.) for
ұшыра-	(with dat.) to meet with; to encounter
ауыр	to bust; to be in pain; to be ill
ауыру	illness
ауруға (науқасқа) ұшыра-	to be struck by an illness
бат-	(with dat.) to sink into
жан	soul; heart
жанына бат-	to have an effect on [lit.: to sink into one's heart (soul)]
қатты	severely; deeply
күйін-	to burn oneself (out); to exhaust oneself; to wear oneself out
күйініш	worry; sorrow
топ	group
топтағы	who (which) belongs to the group
болар	(< bol- to be; to become) perhaps
мүгедек	crippled; handicapped
қал-	to stay; to remain; to stay behind (with a preceding converbial form in -(ы)п / -(і)п: ongoing result of an action)
Айдос	personal name
ауыр	severe
науқас	illness
қарсы	(postp. with dat.) against
тап-	to find
ем	medication; cure
емдел-	to be cured
шет ел	foreign country
шет елде	abroad
жаз-	to cure
анық	definite; certain
анықта-	to ascertain; to get to know for sure
сондықтан	(conj.) therefore

қайыр	good; kind
қайырымды	compassionate; caring
күт-	to expect; to wait
көмек	help; assistance
көмектес-	to help
көмек күт-	to expect help; to ask for help
арашала-	to separate; to release
қана-ғана	only
әрекет	action; deed; effort
мына	below; following
жай	place
мекен	place of living; residence; home
мекен-жай	address
шағын	small
хабар	information; news
хабарлас-	to inform; to notify
сонымен бірге	together with; also added
есеп-шот	account
шот	(< Rus.) account
код	(< Rus.) code
валюта	(<Rus.) hard currency
валюталық	(adj.) hard currency's
сом	ruble; som
сомдық	(adj.) som's
АКБ	abbr. for Rus.: Акционерный Коммерческий Банк Joint Stock Commercial Bank
Видергебурт	(<Germ.) Wiedergeburt (revival)

Translation:

PLEASE HELP ME, FRIENDS!

For seven years I have been fighting for my son's health and life. His chronic illness has deeply affected my own health. Perhaps from constant worries, I myself have become an invalid of the first degree.

Aydos was struck by a very serious illness. Medicine to cure him it is not available in our country, but I know for sure that it is possible to cure him abroad. Therefore, I ask for help from caring people. I believe that only the efforts of compassionate people will finally release my son from the illness.

Please help me, friends!

If you wish to help, you may contact me at the following address.

48014 Almatī, Aqsay -- 2 Small District, House No. 69,
Apt. 73.

Also added: AKB Vidergeburt-Bank, account 11801,
code 725, account center 190 501, hard currency account
1070237, ruble (som) account 2235.

G. K. Omarbekova

Тегін жарнамалар

.....

Үй сатылады

Астана түбіндегі Белбұлақ селосында (бұрынғы Мичурин атындағы колхоз) неміс салған төрт бөлмелі жеке үй сатылады. Қора-қопсысы, моншасы, гаражы, подвалы, 8 сотық жері бар. Сұйық отынмен жылиды. Ауылдың шеті, мал ұстауға ыңғайлы.

Алматыдағы тел. 47-25-26 (кешкі 19-дан соң).

[*Заң газеті*, 30- қараша 6- желтоқсан, 1994-жыл, 25- бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Сатылатын үй қай жерде орналысқан?
- 2) Неше бөлмелі?
- 3) Жеке меншік пе әлде өкеметтің үйі ме?
- 4) Үйден басқа тағы қандай-қандай қосымшалары бар?
- 5) Үйдің қандай ерекшеліктері бар?

Vocabulary:

тегін	free; without charge
жарнама	announcement
астана	capital city; Almaty (Almaty)
түб	bottom; lower part; end; outskirts
Белбұлақ	name of a locality
село	(< Rus.) village
неміс/немец	(< Rus.) German
жеке	single; individual; privately owned
бөлме	room
төрт бөлмелі жеке үй	a privately owned house with four rooms
қопсы	stable; shed
қора	yard; enclosure
қора-қопсы	yard
монша	sauna; bath
гараж	(< Rus.) garage
подвал	(< Rus.) basement; cellar

СОТЫҚ	(< Rus.) measurement: 1/100th of one hectare
СҮЙЫҚ	liquid
СҮЙЫҚ ОТЫН	liquid fuel; heating oil
ЖЫЛЫ-	to heat
ШЕТ	border; outside
ҰСТА-	to keep
МАЛ ҰСТА-	to raise (domestic) animals
ЫҢҒАЙЛЫ	(with dat.) suitable for; convenient for

Translation:

Free Advertisement



House for Sale

A privately owned 4-room house in the village Belbûlaq (the former collective farm Michurin), located on the outskirts of Almatî and built by a German is for sale. It has a yard, a sauna, a garage, a basement and 8/100 th hectare of land. It is heated with oil. Located just outside of the village, it is suitable for raising animals.

Telephone in Almatî: 47-25-26 (evenings after 7:00 p.m.)

[*Zaň gazetî*, November 30/December 6, 1994, p. 25]

АЙЫРБАСТАЙМЫН

Атырау қаласының орталығындағы көп қабатты үйдегі жекешелендірілген 3-бөлмелі (жалпы тұрғын ауданы 47,01 м²) пәтерімді Алматы қаласының кез-келген ауданындағы пәтер немесе үйге айырбастаймын.

Телефоны: 33-35-65. ЖАННА.

[Алматы Ақшамы, 11 тамыз, 1993 жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Айырбасталатын үйдің иесінің аты кім?
- 2) Үй қайда орналысқан?
- 3) Пәтердің суреттемесін беріңіз?
- 4) Алматыдан айырбасқа алайын деген үйдің қажетті ерекшеліктері бар ма?

Vocabulary:

айырбас	exchange
айырбаста-	(with dat.) to exchange for
Атырау	city and name of province, located at the northern shore of the Caspian Sea; previous name: Gur'iev
қала	city; town
орта	middle
орталық	center
көп	many, much; very
қабат	layer; floor; story
қабатты	with floors
көп қабатты үй	many-storied building
жекеше	separately; apart; private
жекешелен-	to be privatized
жекешелендіріл-	to privatize
жалпы	total
аудан	area; space; region; district
тұр-	to live; to inhabit; to stay
тұрғын	living; local

тұрғын ауданы	living space
пәтер	apartment
кез	time; occasion
кез кел-	to come across
кез-келген	any
немесе	or
Жанна	personal name (female)

Translation:

I WILL EXCHANGE

I will exchange my 3-room, privatized apartment (total living space 47.01m²), located in a many-storied building in the center of the city of Atırau for an apartment or house in any district of Almatı city.

Telephone: 33-35-65 Janna.

[*Almatı Aqşamı*, August 11, 1993, p. 4]

АЙЫРБАСТАЙМЫН

- Ұзынағаштағы екі бөмелі жайлы пәтерімді және 8 сотық саяжайымды Алматы қаласындағы (Қаз МҰУ қалашағының маңында болса, тіпті жақсы) үйге. Телефон 8-270-2-37-56 немесе 2-15-63.

- 13000 тұрғын үй купонын «Романтик» магнитофонына болмаса әрқайсысын 10 тиыннан сатамын. Мекен жайым: Алматы облысы, Еңбекші қазақ ауданы, Абат селосы, Мир көшесі, 40-үй, Телефон 64-2-85.

[Аруана, 1994 жылдың 3-маусумы, 9-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Жарнаманы берген адам айырбасталатын үйіне қосымша тағы саяжайын да не үшін бермекші?
- 2) Ол кісінің көңілі Алматының қай ауданына ауып тұр?
- 3) Берілген телефон нөмірлерінің айырмашылығын түсіндіріңіз.
- 4) Екінші жарнамада үй купондарын қалай айырбастамақшы деп жарыяланған?
- 5) Ол кісіні қалай табуға болады?

Vocabulary:

Ұзынағаш	name of a location in Kazakhstan
жәйлі/жайлы	convenient; comfortable
пәтер	apartment
саяжай	garden house; dacha
Қаз МҰУ	abbr. for Қазақ Мемлекеттік Ұлттық Университеті Kazakh State National University,
қалаша	campus (lit.: small city or town)
тіпті	very
маң	vicinity
магнитофон	(<Rus.) record player
купон	(<Rus.) coupon
болмаса	or; otherwise

әрқайсысы	each of them
тиын/тыйын	smallest monetary unit; 100 тийын = 1 теңге
еңбек	work
енбекші	worker
аудан	region; district

Translation:

I EXCHANGE

- My comfortable 2 room apartment located in Uzinağaş and my 8 *sotiq* garden house for a house in the city of Almatī (preferably in the vicinity of the campus of the Kazakh State National University). Telephone: 8-270- 2-37-56 or 2-15-63.
- I will exchange 13000 apartment coupons for a "Romantic" record player or sell each of the coupons for 10 tıyın. My address: Almatī Province, District of "Kazakh Worker", Abat Selo, 40 Mir (<Rus. peace) Street, Telephone: 64-2-85

[*Aruana*, June 3,1994, p. 9]

САТАМЫЗ

- «Янтарь- Ц355Д» түрлі-түсті телевизорымды. Телефон 23-82-32.
- Бұрын пайдаланылған диван-кереует, кресло- кереует. Телефон 23-82-32.
- Стол, телевизор, кір жуғыш машина, тоңазытқыш. Телефон 42-60-36.
- Жұмсақ жиһаз, кітап сөрелері, кресло-кереует, пианино. Телефон 46-28-54.
- Жататын бөлмеге арналған жиһаз. Телефон 28-54-50.
- Түрлі-түсті телевизор, балалардың стол-орындығы. Телефон 27-48-71.
- Ақсаймөлтек ауданындағы үш бөлмелі үйімді. Телефон 21-91-93.

[Аруана, 1994 жылдың 3-маусумы, 9-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Сатылатын заттардын арасында нелер бар?

Vocabulary:

сат-	to sell
Янтарь- Ц355Д	brand name of a Soviet-made television
түс	color
түсті	colored
түрлі-түсті	multy-colored
түрлі-түсті телевизор	color television
бұрын	earlier; previously
пайдалан-	to use
пайдаланыл-	to be used
кереует	(< Rus.) bed
диван	sofa
диван-кереует	sofa bed
кресло	(< Rus.) soft chair
кресло-кереует	a chair which can be made into a bed
стол	(< Rus.) table

жуғыш	anything used for washing
кір	laundry
кір жуғыш машина	washing machine
тоң-	to freeze
тоңаз-	to let freeze
тоңазыт-	to let freeze
тоңазытқыш	tool for freezing something; refrigerator
жиһаз	movable property; furniture
жұмсақ	soft
жұмсақ жиһаз	living room furniture
сөре	shelf
кітап сөресі	book shelf
пианино	(< Rus.) upright piano
орындық	(wooden) chair
жат-	to lie down
жататын	habitual participle: sleeping; lying down
жататын бөлме	bedroom
Ақсаймөлтек	name of a location
аудан	region; district

Translation:**WE SELL**

- My "Yantar-TS335D" color television. Telephone: 23-82-32.
- A previously used sofa bed and chair bed. Telephone: 23-82-32.
- Table, television, washing machine, refrigerator. Telephone: 42-60-36.
- Living room furniture, book cases, chair beds; piano. Telephone: 46-28-54.
- Color television, children's table and chair. Telephone: 27-48-71.
- My three room house located in the district of Aqsaymöltek. Telephone: 21-91-93.

[Aruana, June 3, 1994, p. 9]

САТАМЫЗ

-Үш бөлмелі жайлы пәтерімді. Мекен-жайым: Жамбыл облысы, Қордай ауданы, Георгиевка селосы, Цемент заводының маңында. Орталық көше, 16- үй, 33- пәтер.

-44-46-өлшемдегі қалыңдық көйлегі. Бағасы 1300 теңге. Мекен-жайым: Төле би көшесі, 93-үй 21- пәтер. («Стрела» гастрономының маңайы).

- «Спектр» түрлі-түсті телевизорымды. Теле-фондар 20-27-69 (үй), 32-95- 35 (жұмыс).

-Тоңазытқышпен тұрғын үй купонын. Телефон 29-49-27.

- «Памир-7ЕУ» тоңазытқышымды. Телефон 32-06-49.

[Аруана, 1994 жылдың 3-маусумы, 9-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Сатылатын үш бөлмелі пәтердің жайлы екенін әлде жайсыз екенін--қалай білу мүмкін?
- 2) Қалыңдық көйлегі қандай қалада сатылып жатыр екен?
- 3) Оны қалай білеміз?

Vocabulary:

жайлы	comfortable; convenient
пәтер	(< Rus.) apartment
мекен-жай	address
Жамбыл	name of a city and province in Kazakhstan
облыс/область	(< Rus.) province
Қордай	name of a location in the province of Jambil
Георгиевка	name of a location in the province of Jambil
село	(< Rus.) selo (large village; suburb)
цемент	(< Rus.) cement
завод	(< Rus.) factory

маң/маңай	vicinity
маңында	(postp. with gen./nom.) next to; around
орталық	central
орталық көше	central street
өлшем	measure; size
көйлек	dress
қалыңдық	bride
қалыңдық көйлек	bridal gown; wedding dress
баға	price
теңге	name of monetary unit used in Kazakhstan
гастроном	(< Rus.) delicatessen
жұмыс	work
тұрғын үй	residence; home; apartment
купон	(< Rus.) coupon

Translation:**WE SELL**

- My comfortable 3 room apartment. My address: Province of Jambil, District of Qorday, Georgievka Selo, next to the Cement Factory, 16 Central Street, Apartment 33. Telephone: 23-82-32.
- A bridal gown size 44-46, price 1300 *tenge*. My address: 93 Töle biy Street, Apartment 21 (next to the "Strela" Delicatessen).
- My "Spektr" color television. Telephone: 20-27-69 (home), 32-95-35 (work).
- Coupons for an apartment together with a refrigerator. Telephone: 29-49-27.
- My "Pamir-7-EU" refrigerator. Telephone: 32-06-49.

[Aruana, June 3, 1994, p. 9]

САТАМЫЗ

- ADIDAS кросовкасын. Телефон 39-93-78, 29-61-29.
- 14-15 жастағы жасөспірім қыздарға арналған шетелдік жазғы аяқ киімдер. Телефон 4-37-80.
- Мини-түсікке және әйел омырауын үлкейтуге арналған дәрі-дәрмектер. Телефон 39-93-78.
- 1983- жылғы Ваз-31063 жәңілмашинамды. Ново-Покровка селосы, Семилетка көшесі, 52-үй. Телефон 771-3-82 (кез-келген уақытта).
- Чехославакияда шығарыған балалар манежін. Телефон 53-95-90.

[Аруана, 1994 жылдың 3-маусумы, 9-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Бұл жарнамаларда сатылады деп жарыяланған заттар жергілікті өнеркәсіптікі ме әлде шетелдікі пе?
- 2) Жарнамалардың қайсысын тек соңғы 5-10 жылда ғана баспа бетінен көру мүмкін болды деп айта аласыз?

Vocabulary:

кросовка	(<Rus.) sneaker; sports shoe
жас	age
өспірім	teenager
шетелдік	foreign; imported
жазғы	summer's; what pertains to the summer season
аяқ	foot
аяқ киім	shoe
дәрі-дәрмек	medicines; drugs
үлкейт-	to increase; to enlarge
омырау	breast
түсік	abortion

МИНИ	(< Rus.) minimal; early
МИНИ-түсік	early abortion
жеңіл	light
жеңіл машина	car
кез келген уақытта	at any time
Чехославакия	Czechoslovakia
шығар-	to produce; to manufacture
шығарыл-	to be produced; to be manufactured
манеж	(< Rus.) playpen

Translation:

WE SELL

- ADIDAS sports shoes. Telephone: 23-82-32, 29-61-29.
- Imported summer shoes for teenage girls, age 14-15.
Telephone: 43-37-80.
- Drugs for early abortions and for enlarging women's breasts.
Telephone: 39-93-78.
- My car Vaz-21063, year 1983. Novo-Pokrovka selo, 52 Semiletka Street. Telephone: 771-3-82. (any time).
- A child's playpen, made in Czechoslovakia. Telephone: 53-95-90.

[*Aruana*, June 3, 1994, p. 9]

САТЫП АЛАМЫЗ

-1990-94-жылғы жөндеуге келмейтін түрлі-түсті телевизор. Телефон 24- 15- 30.

- «Сибирь» кір жуғыш машинасына арналған двигатель. Телефон 22-17-48.

-1917- жылдан бері түсірілген ескі фотосуреттер. Телефон 64-77-03.

-Кітап сөресен, журнал үстелін. Пайдаланылған болса да мейлі. Телефон 38-15-32.

[Аруана, 1994 жылдың 3-маусумы, 9-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Жөндеуге келмейтін телевизорды, кір жуғыш машинаның бөлшегін, ескі суреттерді, пайдаланған жиһазды жұрт не үшін сатып алмақшы?

Vocabulary:

сатып ал-	to buy
жөнде-	to repair
жөндеуге кел-	to need repair
двигатель	(<Rus.) motor
арнал-	(with dat.) to be designed for; to be made for
түсір-	to take (picture)
түсіріл-	to be taken (picture)
ескі	old (of things)
фотосурет	photograph
үстел/стол	(<Rus.) table
журнал үстелі	magazine holder
мейлі	fine; agreed
пайдаланылған болса да мейлі	they can be used (lit.: even if they have been used, it will be fine)

Translation:

WE BUY

- A color television of the years 1990-1994 which does not require repairs. Telephone: 24-15-30.
- A motor made for a "Sibir" washing machine. Telephone: 22-17-48.
- Old photographs taken since 1917. Telephone: 64-77-03.
- Book shelves and magazine holders. They can be used. Telephone: 38-15-32.

[*Aruana*, June 3, 1994, p. 9]

VOLVO

- Қауіпсіздік және сапа.
- Сенімді сервис...
- Комфорт және ұзақ мерзімділік.
- Осының бәрі -- «Вольво» автомобильдеріне тән!

«Вольво Карс Интерконтиненталь» компаниясының Қазақстан Республикасындағы ресми дилері «БИЗНЕС-ДОС» фирмасы 1993 жылғы модельдер: «Вольво 850», «Вольво 945», «Вольво 460» автомобильдарын сатады.

Еркін айырбасталатын валюта мен сом ақшаға Алматыда ең арзан бағамен сатылады.

«БИЗНЕС-ДОС» фирмасы мен оның әріптестері сервистік қызмет көрсетеді, майлайтын май, қосалқы бөлшектермен, жабдықтаумен қамтамасыз етеді және жөндеу жұмыстарын жүргізеді.

Біздің телефондар: 63-23- 96, 63-83-63, 44- 99-52.

«ВОЛЬВОНЫҢ» РУЛІНЕ ОТЫРЫП КӨРІҢІЗШІ, ҚАЙТАЛАНБАС РАХАТ ӘСЕРІНЕ БӨЛЕНЕТІҢІЗ СӨЗСІЗ.

[Егемен Қазақстан., 29 сәуір, 1993 жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) “Вольво“ жеңіл машиналарына қандай мінездемелер тән?
- 2) Бұл автомобильдерді кім сатады?
- 3) “Вольво“-ның бағасы арзан ба, қымбат па? Оны долларға алуға болады ма?
- 4) Сатып алсаңыз, машинаға көз салып, оның жөндеу жұмыстарын және қажетті жабдықтарын кім қамтамастайды?

Vocabulary:

Volvo/Вольво	Swedish car
Вольво Карс Интерконтиненталь компаниясы	Volvo Kars Intercontinental Corporation
қауіп	danger; threat
қауіпсіз	safe; safely
сапа	quality
сен-	to believe; to trust
сенімді	reliable; trustworth
сервис	(<Engl.) service
сервистік қызмет	western standard service
комфорт	(<Engl.) comfort
ұзақ	long; lasting
мерзім	date; term
мерзімді	temporary
мерзімділік	guarantee
ұзақ мерзімділік	long-term guarantee
бәрі	all
осы	this
осының бәрі	all of this
автомобиль	(<Rus.) car; automobil
тән	(with dat.) characteristic of; equal of
компания	(<Rus.) corporation
фирма	(<Rus.) firm; company
ресми	official(ly)
дилер	(< Engl.) dealer
Бизнес-Дос	name of a company
модель	(<Rus.) model
сат-	to sell
сатыл-	to be sold
еркін	free; freely
айырбаста-	to exchange; to convert
айырбастал-	to be exchanged; to be converted
валюта	(<Rus.) hard currency
еркін айырбасталатын валюта	freely convertible currency

мен	(conj.) and
сом	ruble
ақша	money
арзан	inexpensive; cheap; low (price)
ең арзан	cheapest; lowest
баға	price; cost
әріптес	colleague; co-worker; employee
қызмет	service
қызмет көрсет-	to serve
сервистік қызмет көрсет-	to offer western-standard service
май	oil
майла-	to oil
майлайтын май	lubricating oil; motor oil
бөлшек	part
қосалқы	(adj.) space; reserve
қосалқы бөлшек	spare part
жабдық	supply; equipment
жабдықта-	to supply; to provide
қамтамасыз	guaranteed; insured
қамтамасыз ет-	(with postp. мен/бен/пен) to provide (with)
жөн	correct(ly)
жөнде-	to repair
жөндеу жұмысы	repair work
жүр-	to move; to go
жүргіз-	to carry out; to conduct; to perform
руль	(<Rus.) steering wheel
отырып көріңіз	please try to sit
қайта	again; repeatedly
қайталан-	to be repeated
қайталанбас	which can not be repeated; unique; unforgettable
рахат/рақат	delight; enjoyment
әсер	impression; feelings
бөлен-	(with dat.) to be swaddled in; to be wrapped in; to be immersed in
сөз	word
сөзсіз	without question; absolute(ly)

Translation:

VOLVO

- Safety and Quality ...
- Reliable Service ...
- Comfort and Long-Term Guarantee ...
- All of this is characteristic of a Volvo car ...

The *Biznes-Dos* Company, the official dealer in the Republic of Kazakhstan of the Volvo Kars Intercontinental Corporation, sells 1993 year models of the Volvo 850, Volvo 965 and Volvo 945.

They are sold at the lowest price in Almatı for freely convertible currency or rubles.

The *Biznes-Dos* Company and its employees offer western-standard service, provide motor oil, spare parts and equipment and perform repair work.

Our telephones: 62-23-96, 63-83-63, 44-99-52.

Take the wheel of a Volvo; you will absolutely be wrapped in feelings of unforgettable delight.

[*Egemen Qazaqstan*, April 29, 1993, p.4]

ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТЕМІН

- Тәжірибелі сынықшы сынықтың барлық түрін орнына сала алады. Острехондроз, қоян (радикулит) ауруларын да емдейді. Мекен-жайы: Байзақов көшесіндегі Халықтық медицина орталығы, 121- бөлме. Басқа уақытта мына телефонға хабарласыңыз: 20-44-19.

- Қазақ тілінде есеп, физика, химия пәндерінен оқуға түсемін деген балаларды жеке дайындаймын. Машинкамен жазу және сызу жұмыстарын орындай аламын. Төлемі келісім -шарт бойынша. Телефон 34-76-32.

Әйелдердің барлық үлгідегі киімдерін тігемін. Аса қымбат емес. Телефондар 28-26-35.

[Аруана, 1994 жылдың 3-маусумы, 9-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Жарнамадағы сынықты көне қазақ сынықшы ма әлде оқыған сынықшы ма?
- 2) Оқытушы жоғары оқу орынына түсемін деген балаларды қандай пәндерден дайындауға дайын?
- 3) Дайындық қай тілде өткізілмекші?
- 4) Тігінші қандай киім тіге алады?
- 5) Тігін жұмысы қымбатқа түседі ме?

Vocabulary:

қызмет көрсет-	to serve
тәжірибе	experience
тәжірибелі	experienced
сынық	broken (bone)
сынықшы	bone setter
орнына сал-	to put into its place
острехондроз	(< Rus.) osteochondrosis
қоян ауру	epilepsy
ем	medicine
емде-	to cure; to heal

Халықтық медицина орталығы	Public Medical Center
есеп	mathematics
физика	physics
химия	chemistry
пән	science
оқуға түс-	to start to study
жеке	privately
дайында-	to prepare
машинка	(< Rus.) typewriter
сыз-	to draw; to design
орында-	to perform; to execute
төлем	payment; wage; work payment
шарт	condition
келісім	agreement
келісім-шарт	contract
үлгі	model; style
аса	very
қымбат	expensive

Translation:

I SERVE

- An experienced bonesetter is able to set all kinds of broken bones. He also cures osteochondrosis and epilepsy. His address: Public Medical Center, located at Bayzakov Street, Room 121. After business hours please call the following telephone number: 20-44-19.
- I privately tutor students who want to begin to study in the subjects of mathematics, physics and chemistry in Kazakh. I can also perform design work and typing on the typewriter. Work payment according to contract. Telephone: 34-76-32.
- I sew ladies' dresses in all styles. It is not very expensive. Telephone: 28-26-98, 35-03-55.

[Aruana, June 3, 1994, p. 9]

ЖҰМЫС ІЗДЕЙМІН

- 17 жастады жас бойжеткен жоғары төлемді, қызықты жұмыс іздейді. Мамандығы жоқ. Ұсыныстарды мына телефонға хабарласып, айтуға болады. 28-38-55. Аленаны сұраңыз.

[Аруана, 1994 жылдың 3-маусумы, 9-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Жұмыс іздеуші бой жеткен неше жасар, аты кім, мамандығы не?
- 2) Хабар күткен қызымыз қандай болса да жұмысты іздеп жүр ме?

Vocabulary:

жұмыс	work
ізде-	to search; to look for
бойжеткен	young person
жоғары	high; superior
төлемді	with pay
қызықты	interesting
мамандық	specialty; expertise; special training
ұсын-	to offer; to suggest
ұсыныс	offer
ұсыныстарды айт-	to discuss concrete offers
мына телефонға хабарлас-	to call the following telephone number
Алена	personal name

Translation:

I AM LOOKING FOR WORK

- A young person, age 17, is looking for a high paying, interesting work. She has no special training. One may discuss concrete offers by calling the following telephone number : 28-38-55. Please ask for Alena.

[Aruana, June 3, 1994, p. 9-]

- *Құлағыңыз
түрік жүрсін*

ГРАНТ БАҒДАРЛАМАСЫ

Халықаралық ғылым қоры (Сорос қоры) жаратылыстану ғылымдары саласында іргелі ғылыми зерттеулер жүргізу үшін ұзақ мерзімді грант (белгілі бір мөлшерде ақша бөлу) бағдарламасын қабылдайтынын мәлімдеді.

Нәтижелері үстіміздегі жылдың желтоқсан айының аяғында белгілі болады. Грантқа сұраным қағаздары Сорос қорының талаптарына сәйкес тек ағылшын тілінде жазылуға тиіс. Грантқа оны толтыру ережесі «Поиск» газетінде жарияланған (№25, 25 маусым 1993 жыл).

[Халық Кеңесі, 10 тамыз, 1993 жыл, 4-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Сорос қоры ақшаны бөліп бергенде ғылымның қай саларына көмек көрсетпекші?
- 2) Ол ақша не үшін берілмекші?
- 3) Ғылыми жарыстың нәтижелері қашан белгілі болады?
- 4) Грант жарысына қосыламын деген ғалымдар сұраным қағаздарды толтыру ережесін қайдан іздеу керек?
- 5) Қажетті құжаттар қай тілде жазылуы керек?

Vocabulary:

құлақ	ear(s)
түрік	upright; raised
жүр-	to walk; to move; to ride
құлағыңыз түрік жүрсін	listen carefully (lit.: may your ears be straight)
грант	(<Engl.) grant
бағдар	direction towards a goal; purposefulness
бағдарла-	to reflect; to consider
бағдарлама	proposal
халықаралық	international
ғылым	science
ғылыми	scientific; scholarly
қор	foundation; organization for distributing funds
сала	field (of research or study)
жарат-	to create
жаратылыс	creation
жаратылыстану	natural science
іргелі	basic
зертте-	to research
зерттеу	researching; research
жүргіз-	to cause to walk; to make run; to carry out; to conduct
үшін	(postp. with nom.) for; in order to
ұзақ	long; extended
мерзім	period of time
мерзімді	alloted time
белгі	sign; mark
белгілі	certain; known
мөлшер	amount
ақша	money
бөл-	to divide; to distribute
бөлу	distribution; allotment
қабылда-	to accept; to receive
мәлім	known
мәлімде-	to make known; to inform
нәтиже	result

үст	top; above; upon
үстіміздегі жыл	the current year (lit.: the year which is upon us)
желтоқсан	December
ай	month; moon
аяқ	foot; end
қағаз	paper; form
сұраным	application
сұраным қағазы	application form
талап	request; demand
сәйкес	(postp. with dat.) according to
тек	only
ағылшын тілі	English language
жаз-	to write
жазыл-	to be written
тиіс	necessary
тол-	to fill out (something); to complete (something)
толтыр-	to fill out
ереже	norm; specification; guideline
жария	open; public
жарияла-	to publish; to announce
маусым	June

Translation:

**LISTEN CAREFULLY
GRANT PROPOSAL**

An international foundation announces the acceptance of proposals for long-term grants (the allotment of a certain amount of money) for the purpose of conducting basic scholarly research in the field of Natural Sciences .

The results will be made known at the end of December of this year. The Soros Foundation requires that the grant applications be written only in English.

Guidelines for filling out the forms for the grant have been published in the newspaper *Poisk* (No. 25, June 25, 1993).

[*Xaliq Kenesi*, August 10, 1993, p. 4]

**Қазақстан Республикасы Президентінің
ЖАРЛЫҒЫ**

**М. ЖОЛДАСБЕКОВТІ ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ИРАН ИСЛАМ
РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТӨТЕНШЕ ЖӘНЕ ӨКІЛЕТТІ
ЕЛШІСІ ЕТІП ТАҒАЙЫНДАУ ТУРАЛЫ**

Мырзатай Жолдасбеков Қазақстан Республикасының Иран Ислам Республикасындағы төтенше және өкілетті елшісі болып тағайындалсын.

Қазақстан Республикасының Президенті
Н. НАЗАРБАЕВ.

Алматы, 1993 жылғы тамыздың 26-сы.

[Заман-Қазақстан, 10-қыркүйек, 1993-жыл, 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Президент Н. Назарбаев Мырзатай Жолдасбековті қайсы мемлекетке елші деп тағайындады?
- 2) Жарлықта М. Жолдасбеков Иран Ислам Республикасындағы қандай елші болып тағайындалсын деп жазылған?

Vocabulary:

жарлық	decree; order
Иран	Iran
ислам	Islam; Islamic
Иран Ислам Республикасы	Islamic Republic of Iran
төтенше	(adj.) extraordinary; unusual; exceptional
өкілетті	plenipotentiary
тағайында-	to appoint; to assign
етіп тағайында-	(with acc.) to appoint someone as
тағайындал-	to be appointed; to be assigned
болып тағайындал-	to be appointed as
елші	ambassador
туралы	(postp. with nom.) about; on; regarding
тамыз	August

Translation:

**DECREE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN ON THE APPOINTMENT OF M.
JOLDASBEKOV AS EXTRAORDINARY AND
PLENIPOTENTIARY AMBASSADOR OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN TO THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN**

Mirzatay Joldasbekov is to be appointed as Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of the Republic of Kazakhstan to the Islamic Republic of Iran.

The President of the Republic of Kazakhstan
N. Nazarbayev

Almatı, the 26th of August 1993.

[*Zaman-Qazaqstan*, September 10, 1993, p. 1]

READER IN KAZAKH CURRENT AFFAIRS

Part II: Short News Items

Ilse D. Cirtautas

Department of Near Eastern Languages & Civilization

University of Washington, Seattle, WA

© 1996

(Not for duplication or citation)

АСТАНА: ӨТКЕН АПТАДА НЕ БОЛДЫ?



АЛМАТЫДА 1993 жылғы тамыздың 22-сінде 82 жасқа қараған шағында ірі мемлекет және қоғам қайраткері, ұйымдастырушы, ғалым Дінмұхамед Ахметұлы Қонаев кенеттен қайтыс болды. Марқұмның денесі Кеңсай зиратына қойылды. Хош бол Қазақтың кемеңгер бір ұлы, топырағың торқалы болсын.

АЛМАТЫ туннель отряды мен «Эхо» шағын кәсіпорнының жұмысшылары Райымбек метростансасының электровоз депосымен түйісуін атап өтті.

АЛМАТЫДА «КРАМДС» корпорациясы астаналық Фрунзе ауданында жетім емес сәбилер үшін ашылғалы отырған балалар үйіне Жапониядағы «Ротари» клубының қайырымдылық акциясын тапсырды. Алматы қалалық әкімшілігінен бөлім меңгерушісі Б. С. Лихачев болды.

[Алматы Ақишамы, 30-тамыз, 1993-жыл, 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Д. А. Қонаев кім еді?
- 2) Ол кісі неше жаста және қашан қайтыс болды?
- 3) Д. А. Қонаевтың денесі қайда қойылды?
- 4) Бір бірімен түйісуін атап өткен кімдер?
- 5) Ашылғалы отырған балалар үйі қайда орналыспақшы?
- 6) Кім үшін ашылмақшы?
- 7) Қайырымдылық акциясы кімдікі еді?
- 8) Оны балалар үйіне кім тапсырды?
- 9) Бұл жиынға қалалық әкімшілігінен кім қатысты?

Vocabulary:

астана	threshold; capital of a country;
астаналық	(adj.) related to the capital; of the capital; the capital's
жол	way; road; line
оқиға	event; occurrence
тамыз	August
шақ	time
жасқа қара- ірі	to approach (lit.: to look at) a certain age great
қоғам	society; association
қайраткер	a person who spends his/her energy for a benefit of a society; volunteer
қоғам қайраткері	public servant
мемлекет қайраткері	a person in the service of the state; statesman
ұйым	organization;
ұйымдастыр-	to cause to organize
ұйымдастырушы	organizer; leader
ғалым	scholar
қайтыс бол-	to pass away; to die
кенеттен	suddenly; unexpectedly
марқұм	deceased
дене	body
Кеңсай	name of a place
зират	grave; cemetery
қой-	to put; to place
қойыл-	to be placed; to be put to rest (to be buried)
хош	well
хош бол!	goodbye! (lit: be well!)
кеменгер	wise; noble
ұл	son
топырақ	earth; soil
торқа	silk
торқалы	with silk; light
туннель	(< Rus.) tunnel
отряд	(< Rus.) team; group

Эхо	name of an enterprise
шағын	small
орын	place
кәсіп	trade; occupation; profession
кәсіпорын	enterprise (lit.: place of trade or business)
жұмыс	work
жұмысшы	worker
Райымбек	personal name (male)
метростанса/метростанция	(< Rus.) metrostation
электровоз	(< Rus.) electrical locomotive
депо	(< Rus.) depot
түйіс-	(with postp. мен/бен/пен) to join with; to connect with
ата-	to call by name; to name
атап өт-	to mark (an event); to celebrate
корпорация	(< Rus.) corporation
аудан	district
жетім	orphan
сәби	infant; child
аш-	to open
ашыл-	to be open
ашылғалы отыр-	to be opened soon; to be about to be opened
балалар үйі	children's house
Жапония	Japan
Ротари клубы	Rotary Club
қайырым	compassion; pity; kindness
қайырымдылық	charity
тапсыр-	to hand over; to deliver; to present
әкім	governor; ruler; administrator
әкімшілік	administration
бөлім	department
меңгер-	to execute
меңгерушы	executive
бол-	to be; to become; to be present

Translation:

IN THE CAPITAL: WHAT HAPPENED LAST WEEK?

Events of Seven Days in Seven Lines

- On August 22, 1993, the great statesman, public servant, leader and scholar Dinmuxamed Axmetüli Qonayev unexpectedly passed away when he was approaching the age of 82. The body of the deceased was put to rest in the Kęnsay cemetery. Goodbye, you noble son of the Kazakhs. May the earth covering your grave be light!
- Workers of the small business EXO and the Almatı Tunnel Work Team celebrated the joining of the Rayımbek Metro Station with the electrical locomotive depot.
- The "KRAMDS" corporation presented a contribution of the Rotary Club of Japan to the Children's Home which is soon to be opened in Almatı's Frunze District for children forsaken by their parents. B.C. Lixachev, the departmental executive director of the Almatı City Administration, was present .

[*Almatı Aqşamı*, August 30, 1993, p.1]

АЛМАТЫҒА Петродворецтен хабар келеді. Санкт-Петербург мүсіншісі Алексей Мурзин Д.А. Қонаевтың тірі кезінде оның портретін жасап бітірген еді енді ол құрылып жатқан Қазақстанның тарихи тұлғалары мұражайына мәңгілікке қойылмақ.

АЛМАТЫ Якутск--138мың сом. Я. ұшақ билетінің құны осы, таңдан, таңданба, Алматы-- Санкт-Петербург -- 126 мың, Москваға -- 105 мың, Самараға -- 79 мың, Новосибирскке-- 60 мың, Бакуге-- 75 мың... Республика қалаларына ма? Ақтауға -- 52 мың, Арқалыққа -- 29 мың, Қостанайға -- 30 мың, Жамбылға -- 15 мың, Қарағандыға-- 23 мың, -- Өскеменге 25600... Жолың болсын, жолаушы.

Дүйсенбіде тілдескенше:
Е. Ғали.

[Алматы Ақиамы, 30- тамыз, 1993- жыл, 1- бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Алексей Мурзин деген кім?
- 2) Д. А. Қонаевқа оның қандай қатысы бар?
- 3) Қазақстанның тарихи тұлғалар мұражайы 1993 жылы салынып біткен бе еді?
- 4) Ол мұражайға қойылған заттар қанша уақыт көрсетеліп сақталады?
- 5) Ұшақ билеттерінің бағасы қымбат па, арзан ба?
- 6) Бұл баға осыны есіткен адамды таңдандыра ма?
- 7) Бұл хабарды жариялаған тілші көрсетілген бағаларға риза ма?

Vocabulary:

мүсінші	painter; artist
тірі	alive
кез	time; period
портрет	(< Rus.) portrait
жаса-	to make; to do
бітір-	to finish
құр-	to build
құрыл-	to be built
құрылып жат-	to be in the process of being built

тарих	history
тарихи	historical
тұлға	exhibit; display
мұра	legacy; heritage
мұражай	museum
мәңгі	eternal
мәңгілік	eternity
қой-	to put down; to place
қойыл-	to be placed
билет	ticket
ұшақ	airplane
ұшақ билеті	airplane ticket
күн	blood price; price
таң	surprise
таңдан-	to be surprised
таңдандыр-	to cause to be surprised; to surprise
жол	road
жолаушы	traveller
жол болсын	may your road (trip) be safe!

Translation:

- The following news comes from Petrodvorets to Almatī. When D.A. Konayev was alive, Alexey Murzin, an artist from St. Petersburg, had made and finished his portrait. Now the portrait will be placed for eternity in Kazakhstan's historical exhibition museum which is currently being built.
- Almatī -- Yakutsk, 138,000 rubles. This is the price of the Yakutsk airfare, whether you believe it or not. Almatī -- St. Petersburg, 126,000 rubles. To Moscow 105,000, to Samara 79,000, to Novosibirsk 60,000, to Baku 75,000 rubles ... And to the cities of our republic? To Aqtau 52,000 rubles, to Arqaliq 29,000, to Qostanay 30,000, to Jambil 15,000, to Qarağanda 23,000, to Öskemen 25,600 rubles. Have a good trip, traveller!

Goodbye until Monday:

E. Ğaliy

[*Almatī Aqşamı*, August 30, 1993, p.1]

АСТАНА: ӨТКЕН АПТАДА НЕ БОЛДЫ?



- АЛМАТЫДА ГФР бұндестагының қорғаныс жөніндегі комиссиясының мүшелері болды. Қазақстандағы әскери адамдардың тұрғын үйін соғу үшін... 3,6 млн неміс маркін бөлді...
- АЛМАТЫДА республикалық және қалалық ішкі істер органы бірлесіп «Құрық» операциясын өткізді. Қоғамдық тәртіп бұзған 2000 адам ұсталды. Коммерциялық дүкендерге жүргізілген тексеру нәтижесінде 20 миллион сом мемлекет қазынасына құйылды. Осындай рейд күнделікті болсайшы.
- АЛМАТЫДА Қазақ азаматтық авиация басқармасының бастығы Амантай Жолдыбаев баспасөз конференциясын өткізді. Қысқасы қазір 1 тонна ұшақ жағармайы 166 мың сом тұрады. Бұдан сәл бұрын 69 мың еді.

[Алматы Ақшамы, 6-желтоқсан, 1993- жыл, 1- бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) ГФР деген қандай ел?
- 2) Алматыға келген адамдар мұғалімдер ме, дәрігерлер ме, әлде әскери саласындағы мамандар ма?
- 3) Олар соншама қаржыны не деп бөлді?
- 4) “Құрық” операциясының мақсаты не еді?
- 5) Оны кім өткізді?
- 6) Мемлекет қазынасына түскен 20 миллион сом ненің нәтижесі болды?
- 7) Амантай Жолдыбаев деген кім?
- 8) Баспасөз конференциясында қандай жаңа мәлімет берілді?

Vocabulary:

ГФР	abbr. for: Германия Федеративдік Республикасы Federal Republic of Germany
бундестаг	(< Germ.) Bundestag (name of German parliament)
қорғаныс	defense
жөніндегі	(adj.) which is about; concerning
коммиссия	(< Rus.) commission; committee
мүше	member
әскер	soldier
әскери адамдар	military personnel
тұрғын үй	living quarter; housing
соқ-	to build
неміс	(< Rus.) German
млн	abbr. for: миллион million
марк	(< Germ.) mark (German monetary unit)
бөл-	to divide; to assign something for a purpose; to assign to allot
іс	work; affair
орган	(< Rus.) organ; unit
ішкі істер органы	unit attached to the Ministry of Interior Affairs: police and security force
бірлес-	to unite
құрық	tail; here: name of a police raid
операция	(< Rus.) operation
өткіз-	to conduct; to carry out
қоғам	society
қоғамдық	social
тәртіп	order
бұз-	to destroy; to violate
ұста-	to catch
ұстал-	to be caught; to be detained
коммерция	(< Rus.) commerce
коммерциялық	commercial
дүкен	store; shop; commercial establishment
жүргіз-	to conduct; to carry out
жүргізіл-	to be conducted; to be carried out

тексір-	to test; to inspect; to investigate
нәтиже	result
құйыл-	to be poured
рейд	(< Engl.) raid
күнделікті	(adj.) daily
азамат	citizen
азаматтық	(adj.) civilian
авиация	(< Rus.) aviation
басқарма	administration
бастық	leader
баспасөз	press
баспа сөз конференциясы	press conference
қысқасы	in short
ұшақ	airplane
жағармай	fuel [lit.: oil (suitable) to burn]
сәл	a little
бұрын	(postp. with abl.) before
бұдан	from this
бұдан сәл бұрын	a little while ago

Translation:

[IN THE] CAPITAL: WHAT HAPPENED LAST WEEK?

Events of Seven Days in Seven Lines

- Members of the Committee on Defense of the Bundestag of the Federal Republic of Germany visited Almatı. They allotted 3,6 million German Marks for the construction of houses for military personnel in Kazakhstan ..
- The National and Municipal units of the Ministry of Interior Affairs jointly carried out the "tail" operation. 2000 people who had violated the social order were detained. As a result of the inspection conducted in commercial establishments, 200 million rubles were poured into the state treasury. If only such raids could be daily events.
- The head of the Kazakh Civilian Aviation Administration, Amantay Joldıbayev, held a press conference in Almatı. Just briefly, one ton of aviation fuel costs now 166,000 rubles. Recently, it was 60,000.

[Almatı Aqşamı, December 6, 1993, p.1]

- АЛМАТЫДА Гёте атындағы неміс институты ашылмақ.
- АЛМАТЫ қалалық әкімшілігінің шешімімен Ұлттық Ғылым академиясының Ботаника институтының үйіне Канада елшілігі қоныстанды. Елшілікке елдік пейіл көрсеткен жақсы. Бірақ оған «Казправда» қуанбайды. Сондағы ниеті не екен...
- АЛМАТЫҒА жеткен сүйінішті бір хабар: ГФР үкіметі Қазақстанға жалпы суммасы 110 миллион маркаға темір жол вагондарының жеткізіліміне кепілдік берді.
- АЛМАТЫДА Президент жарлығымен М. Жолдасбеков Қазақстан Республикасының Иран Ислам республикасындағы төтенше және өкілетті елшісі болып тағайындалды.

[Алматы Ақиамы, 6-желтоқсан, 1993-жыл, 1- бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Алматыда Неміс институты кімнің атында болмақшы?
- 2) Канада елшілігі Ботаника институтының үйіне қоныстансын деген шешім кімдікі?
- 3) Бұл дұрыс шешім бе?
- 4) Қазақстанға 110 миллион маркаға не жеткізілмекші?
- 5) Ол қай елден келмекші?
- 6) Оған не кепіл?
- 7) М. Жолдасбеков Иран Ислам республикасына кім болып тағайындалды?

Vocabulary:

Гёте	Johann Wolfgang Goethe, German poet and statesman (1749-1832)
қалалық	(adj.) city's
әкімшілік	administration
шеш-	to untie; to decide; to resolve
шешім	decision
ҒЫЛЫМ	science; scholarship
ҰЛТТЫҚ	national
ел	people; country

елдік	national
елші	ambassador
елшілік	embassy
қон-	to settle down
қоныс	stopping place during nomads' migration
қоныстан-	to settle down; to establish oneself in a location; to be housed
пейіл	character; kindness; hospitality
пейіл көрсет-	to show hospitality
қуан-	to be happy; to be pleased
сондағы	at (in) that; connected with that
ниет	intention; purpose
жеткіз-	to bring to; to deliver; to import
жеткізіл-	to be brought to; to be imported
жеткізілім	import
сүйін-	to rejoice; to be glad
сүйінішті	joyous; glad; pleased
үкімет	government
жалпы	total; all
сумма	(< Rus.) sum
марка	German monetary unit: mark
темір	iron
темір жол	railroad (lit.: iron road)
вагон	(< Russ.) railroad car
кепіл	promise; guarantee
кепілдік	promise; guarantee
жарлық	decree
төтенше	extraordinary
өкілетті	plenipotentiary
тағайында-	to appoint
тағайындал-	to be appointed
болып тағайындал-	to be appointed as

Translation:

**[In the] Capital: What Happened Last Week?
Events of Seven Days in Seven Lines**

- A German institute named after Goethe will be opened in Almatī.
- By decision of the Almatī City Administration, the Embassy of Canada has been housed in the building of the Institute of Botany of the National Academy of Sciences. It is good to have shown our national hospitality to the embassy. However, the "Kazpravda" newspaper was not happy about it. What is their purpose in voicing displeasure, I wonder ..?
- A piece of good news has reached Almatī. The Government of Germany issued a guarantee for the import of railroad cars for the total sum of 110 million German Marks.
- By decree of the President (in Almatī), M. Joldasbekov has been appointed as the Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of the Republic of Kazakhstan to the Islamic Republic of Iran.

[*Almatī Aqşamī*, December 6, 1993, p.1]

ЖУРНАЛИСТТЕРМЕН ӘҢГІМЕ

Кеше, Парламент үйінде Бүкілқытайлық халық өкілдері жиналысы тұрақты комитеті төрағасының орынбасары Тимур Давамет бастаған Қытай парламенті делегациясының Қазақстандағы сапарының қорытындысына арналған баспасөз конференциясы болды.

Баспасөз конференциясы кезінде Бүкілқытайлық халық өкілдері жиналысы тұрақты комитеті төрағасының орынбасары Тимур Давамет журналисттерге өзінің Республика Президенті Нұрсұлтан Назарбаевпен Жоғары Кеңес Төрағасы Серікболсын Әбділдинмен жүздесулердегі алған әсерін ілтипатпен атап өтіп, Көкшетау облысына барған сапарына ризашылық сезімін білдірді.

Содан кейін ол ақпарат құралдары өкілдерінің қойған түрлі тақырыптардағы сұрақтарына жауап берді.

Баспасөз конференциясына Қазақстан Республикасы Жоғары Кеңесі Төрағасының орынбасары Қайролла Ережепов қатысты.

Қытай Халық Республикасының парламент делегациясымен болған баспасөз конференциясы туралы материалды газетіміздің таяудағы санынан оқисыздар.

(Өз тілшімізден)

[*Халық Кеңесі*, 10- Тамыз, 1993, 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Тимур Давамет деген кісі кім?
- 2) Өткен баспасөз конференциясы неге арналған?
- 3) Сапарының уақытында кіммен кездескенін, қайда барғанын баяндағанда Тимур Давамет қандай сезім білдірді?
- 4) Баспасөз конференциясына Қазақстан өкметі өкілдерінен кім қатысты?
- 5) Конференция материалдарымен қалай танысуға болады?

Vocabulary:

журналист	(< Rus.) journalist
әңгіме	talk; discussion
кеше	yesterday
парламент	(< Rus.) parliament
үй	home; house; building
өкіл	representative
жиналыс	meeting; congress
бүкіл	all; the whole
Бүкілқытайлық халық өкілдері жиналысы	Congress of the Representatives of the People's Republic of All China [БХӨЖ]
комитет	(< Rus.) committee
тұрақты	standing; lasting
тұрақты комитет	standing committee
төр	place (seat) of honor
төраға	chairman
орынбасар	deputy
баста-	to lead
делегация	(< Rus.) delegation
сапар	journey; trip
қорытынды	conclusion; ending
арнал-	(with dat.) to be devoted to; in connection with
баспа	printing
баспасөз	news; press
кеңес	council; parliament
Жоғары Кеңес	Supreme Council; Parliament
жүз	face
жүздес-	(with postp. мен / бен / пен) to meet with
ілтипат	courtesy; kindness
ілтипатпен	kindly; politely
өт-	to pass
ата-	to name (< at name)
атап өт-	to mention
Көкшетау	name of a province
риза	satisfied

ризашылық	satisfaction
сезім	feeling
білдір-	to express (lit.: to make known)
сонан кейін	after that; afterwards
ақпарат	information
құрал	means; implement; tool
ақпарат құралдары	media
түрлі	various
сұрақ	question
сұрақ қой-	to ask (to put) a question
жауап	answer
жауап бер-	to answer
туралы	(postp. with nom.) about; on
материал	(< Rus.) material
таяу	next
таяудағы сан	the next issue
қатыс-	(with dat.) to participate in

Translation:**DISCUSSIONS WITH JOURNALISTS**

Yesterday in the Parliament Building a press conference took place in connection with the conclusion of the visit of the delegation of the Congress (parliament) of China to Kazakhstan, led by Timur Dawamet, deputy chair of the Standing Committee of the All-China People's Deputy Congress.

At the press conference Timur Dawamet, deputy chair of the Standing Committee of the All-China People's Deputy Congress, kindly mentioned to the journalists the impressions he had received from the meetings with the President of our Republic, Nursultan Nazarbayev, and the Chair of the Supreme Parliament, Serikbolsin Abdildin. He also expressed his sense of satisfaction with the trip the delegation had made to the province of Kökshetau.

Afterwards he answered questions on various topics asked by the representatives of the media.

Kayrolla Erejepov, deputy chair of the Parliament of the Republic of Kazakhstan, participated in the press conference.

In the next issue of our newspaper you can read materials on the press conference which took place with the delegation of the Congress of the People's Republic of China.

From our correspondent

[*Xaliq keñesi*, August 10, 1993, p. 1]

САПАР АЯҚТАЛДЫ

Өткен сенбіде Бүкілқытайлық халық өкілдері жиналысы тұрақты комитеті төрағасының орынбасары Тимур Давамет бастаған БХӨЖ-ның парламент делегациясы Көкшетау облысында болғаннан кейін Алматыға қайтып оралды.

Жексенбі күні меймандар биік таудағы «Медеу» спорт кешенімен, «Шымбұлақ» тау шаңғысы базасымен танысты, Қазақстандағы ҚХР елшілігінде болды.

Тамыздың 9-ында делегация мүшелері Бұқаралық ақпарат құралдары өкілдерімен сұхбаттасты. Олар аяқталған сапарының екі ел арасындағы жан-жақты ынтымақтастықтың дамуына, одан арғы түсіністікке, достықты нығайтуға жәрдемдесуде пайдалы болғандығын атап өтті.

Сол күні Қытай парламентшілері Отанына жүріп кетті.

[Халық Кеңесі, 10- Тамыз, 1993, 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) БХӨЖ-ның парламент делегациясын кім басқарды?
- 2) Қытай делегациясы әуелі Алматыға келіп пе еді? Немесе сапарын Көкшетаудан бастады ма?
- 3) Жексенбі күні меймандар қандай-қандай жерлерді аралады, қайда қыдырды?
- 4) Делегация мүшелері ақпарат құралдары өкілдерімен сұхбаттасқанда сапарларын қалай бағалады?

Vocabulary:

аяқта-	to finish; to end
аяқтал-	to be finished; to be ended
сенбі	Saturday
БХӨЖ	abbr. for: Бүкіл қытайлық Халық Өкілдері жиналысы National People's Congress of All-China
орал-	to turn; to return
қайт-	to return; to go back
қайтып орал-	to return

жексенбі	Sunday
мейман	guest
биік	high; tall
тау	mountain
Медеу	name of a place near Almaty
кешен	area
шаңғы	ski
база	(< Rus.) base
ҚХР	abbr. for: Қытай Халық Республикасы People's Republic of China (PRC)
елші	ambassador
елшілік	embassy
тамыз	August
мүше	member
құрал	facility
бұқара	masses; people
бұқаралық ақпарат құралдары	mass media
сұхбат	discussion; conversation
сұхбаттас-жан	(with мен / бен / пен) to talk with side
жақ	side
жан-жақты	bilateral
ынтымақ	consent; concord; unity; collaboration; unanimity
ынтымақтас-ынтымақтастық	to collaborate; to come to an agreement; to conclude an alliance cooperation; collaboration
дам-	to develop; to grow
арғы	far; distant
одан арғы	more than; further
түсін-	to understand
түсіністік	understanding
дос	friend
достық	friendship
нығайт-	to consolidate; to make stronger
жәрдем	help
жәрдемдес-	(with dat.) to help

пайда	advantage; benefit
пайдалы	beneficial; profitable; favorable
парламентші	member of parliament; congressman
отан	hometown; motherland
жүріп кет-	to leave

Translation:**JOURNEY'S END**

Last Saturday, the delegation of the People's Congress of China, headed by Timur Dawamat, Vice Chairman of the Standing Committee of the People's Deputy Congress of All-China returned to Almatı after visiting the Province of Kökşetau.

On Sunday the guests toured the "Medeu" Sports arena in the high mountains and got acquainted with the "Şimbûlaq" mountain ski resort. Afterwards they were at the People's Republic of China's embassy in Kazakhstan.

On August 9 the members of the delegation held a press conference with media representatives. They mentioned that the visit which had just ended had been advantageous in helping to consolidate the friendship and in furthering mutual understanding, as well as to developing bilateral collaboration between the two countries.

On the same day the Chinese congressmen left for their home country.

[*Xalıq Keñesi*, August 10, 1993, p.1]

Мырзатай ЖОЛДАСБЕКОВ



1937 жылы туған, ұлты қазақ, білімі жоғары, С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетін бітірген, филолог, қазақ тілі мен әдебиетінің оқытушысы. Филология ғылымының докторы, профессор.

Еңбек жолын 1954 жылы Жамбыл облысының Талас ауданындағы еңбекшілер депутаттары Ақ-көл ауылдық Кеңесінің хатшысы болып бастаған. Университетті бітіргеннен кейін едәуір уақыт оқытушылық қызметте болды, бұл кезеңде ол кафедра ассистентінен Жансүгіров атындағы Талдықорған педагогика институтының ректоры, содан кейін Қазақ КСР оқу министріне дейінгі қызмет жолынан өтті.

1988-1993 жылдары партия қызметінде. Қазақ КСР Президенті Кеңесінің мүшесі, Қазақ Мемлекеттік кеңесшісі, республика Премьер-министрінің орынбасары болды.

1993 жылғы қаңтар айынан бастап Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшісі.

«Халықтар достығы» орденімен, медальмен наградталған. Төтенше және Өкілетті Өкіл дипломатиялық дәрежесі бар.

РЕКАДЦИЈАДАН: Еларалық «Заман-Қазақстан» газетін шығаруға әуел бастан қамқорлық танытып қолынан келер көмегін аямаған редакция ұжымының төрағасы, халқымыздың қадірменді азаматы, бүкіл Түркі қауымының арғы-бергі рухани қазынасын жетік білетін зерттеуші ғалым Мырзатай Жолдасбекұлының ел сенімі жүктелген жаңа қызметте де жемісті жұмыс атқарып, абройға бөлене беруіне тілектеспіз.

[Заман-Қазақстан, 10-қыркүйек, 1993-жыл, 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Мырзатай Жолдасбеков нешінші жылы туған?
- 2) Қандай жоғары оқу орнын бітірген? Мамандығы не?
- 3) Еңбек жолын кім болып бастаған?
- 4) Оқытушылық қызметте қандай нәтижелерге жеткен?
- 5) Партия қызметінде қандай жұмыс атқарған?
- 6) Қазіргі жұмыс орны не?
- 7) Мырзатай Жолдасбековтың “Заман-Қазақстан” басылымына қандай қатынасы бар?

Vocabulary:

ту-	to be born
ұлт	nationality
біл-	to know
білім	knowledge; education
жоғары	high; higher
С.М.Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университеті	Kazakh State University in the name of S. M. Kirov, now: Al-Farabi Kazakh State University
бітір-	(acc.) to finish something; to graduate from
филолог	philologist
филология	philology
әдебиет	literature
оқы-	to read; to study
оқыт-	to make (let) read or study
оқытушы	teacher
оқытушылық	(n.) profession of teachers; (adj.) teaching profession
оқытушылық қызмет	teaching employment
оқытушылық қызметте бол-	to be employed as a teacher (lit.: to be in teacher-like employment)
оқу	studies; education
Оқу министрі	Minister of Education
ғылым	science
еңбек	work; labor
еңбекші	worker
еңбек жолы	career (lit.: road of work)

Жамбыл	name of a city, capital of the province of Jambıl named after the aqın (oral poet) Jambıl Jabayev (1846-1945)
облыс	(< Rus.) province
Талас	name of a town and district in Kirghizstan
аудан	region, district
Ақкөл	name of a village
ауыл	village
ауылдық	(adj.) pertaining to a village
кеңес	council
кеңесші	councilor; advisor
хат	letter
хатшы	secretary
бас	head
баста-	to start
болып баста-	to start as
кейін	(postp. with abl.) after
едәуір	considerable; fairly much; long
кезең	period; long stretch of time
кафедра	(< Rus.) division within a department; chair; professorship
ассистент	(< Rus.) assistant
Талдықорған	capital of the Taldıqorған province in Kazakhstan
педагогика	(< Rus.) pedagogy
содан кейін	after that
Қазақ ҚСР	Қазақ Қоғамдық Совет Республикасы: Kazakh SSR
қоғам	organization; society
қоғамдық	social; socialistic; common
дейін	(postp. with dat.) until; up to; to
дейінгі	(adj.) up to; until
мүше	member
премьер-министр	prime minister
орынбасар	deputy
қаңтар айы	month of January
бастап	(postp. with abl.) starting from; beginning with; from
дос	friend
достық	friendship
халықтар достығы ордені	Orden of Friendship of Peoples

медал	(<Rus.) medal (badge of distinction); lower in rank than орден
награда	(<Rus.) reward
наградта-	to reward; to award
наградтал-	to be awarded
төтенше	extraordinary
өкіл	representative
өкілетті	plenipotentiary
дипломатия	(<Rus.) diplomacy
дипломатиялық	(adj.) diplomatic
дәреже	degree; rank
редакция	(<Rus.) editorial staff
еларалық	international
шық-	to leave; to go out; away
шығар-	to cause to go out; to publish
әуел	first; before
қамқор	protector; patron
қамқорлық	patronage; concern
таны-	to know
таныт-	to make known; to show
қол	arm; hand
қолынан кел-	to do what one can; to do as much as possible
көмек	assistance; help
ая-	to spare
ұжым	board (of an organization)
төраға	chairman; president
қадір	value; esteem
қадірменді	valuable; esteemed
азамат	citizen; person; human being
бүкіл	whole; all
түркі	Turkic
қауым	people; tribe
арғы	on that side; far; distant
бергі	on this side; near
арғы-бергі	from here to there; all; whole; complete(ly)
рухани	spiritual
қазына	treasure

жет-	(with dat.) to reach up to; to attain something
жетік	competent(ly); capable; well
зертте-	to investigate
зерттеу	investigation
зерттеуші	researcher
ҒАЛЫМ	scholar
сен-	to trust
сенім	trust
ел сенімі	trust of the people
жүк	load; burden; freight
жүкте-	to load; to burden
жүктел-	to be loaded; to bestow
жаңа	new
жеміс	fruit
жемісті	fruitful; successful
жұмыс	work
атқар-	to carry out; to fulfill; to execute
абырой	reputation; prestige
бөле-	to put a child into a cradle; to take care of someone as if he/she is a baby
бөлен-	to be put into a cradle ; (with. dat.) to be surrounded by
бер-	to give (with a preceding converb in -e/-a, expressing an ongoing action, often executed despite some obstacle)
тіле-	to wish
тілек	wish
тілектес	someone who shares a wish; well-wisher

Note:

1. Jansügirov (1894-1938) was a gifted Kazakh poet. His long poem about the famous horse of the singer Aqan seri (1843-1913) "Qulager" (1936) has won him deep admiration. Jansügirov also wrote plays, short stories and a novel about the uprising of 1916 and the revolution of 1917 (*Joldastar*, 1935). He is one of the many thousands of Kazakh intellectuals who were killed during Stalin's purges, 1937-1938.

Translation:**MİRZATAY JOLDASBEKOV**

Born in 1937 of Kazakh nationality, he received a higher education and graduated from the Kazakh State University named after S. M. Kirov. He is a philologist, a teacher of Kazakh language and literature, doctor of philology and professor.

He started his career in 1954 as secretary of the Council of Workers' Deputies of the village Aq-köl in the Talas district of Jambil Province. After finishing university he was employed as a teacher. During this period he advanced from being a chair's assistant to the Rector of the Taldıqorğan Institute of Pedagogy named after Jansügirov, and to the position of Minister of Education of the Soviet Socialist Republic of Kazakhstan.

From 1988-1993, serving the Party, he became a member of the council of the President of the Kazakh SSR, a Kazakh State Councilor, and Deputy Prime Minister of the Republic.

Since January 1993 he has been an advisor to the President of the Republic of Kazakhstan. He was awarded with the order and medal of "Friendship of Peoples". He has the diplomatic rank of Extraordinary and Plenipotentiary Representative.

From the editorial staff: We wish Mirzatay Joldasbekov, the head of the editorial board who from the beginning, even before the publication of the newspaper "Zaman-Qazaqstan," has shown concern and did all he could for the newspaper; the esteemed citizen of our people, the scholar and researcher who knows the whole spiritual wealth of all the Turkic peoples well, that he will also be successful in his new duties which the people's trust bestowed on him and that he will continue to be surrounded by esteem.

[*Zaman-Qazaqstan*, September 10, 1993, p. 1]



«Лобнор Жойылсын!»

Шығыс Түркістандағы (Қытай) «Лобнор» полигонының әсері мен зардабы жайында аз айтылып жүрген жоқ. Бұл полигон тек осындағы халықтардың ғана денсаулығын бұзып қана қоймай, оған көрші Қазақстан мен Ресейдегі адамдардың да өмір тіршілігіне зиянды әсер етуде. Халықаралық сапаршылардың келтірген деректеріне сүйенсек, Қытайдың осы өлкесіндегі тұрғындардың арасында асқынған ауру мен өлім көп. Мұның бәрі, әрине, ядролық сынақтардың нәтижесінен екені түсінікті.

Халықаралық «Семей-Невада» қозғалысының «Аттан» штабы мен оның «Лобнор» комитетінің ұйымдастыруымен астанадағы Қытай елшілігі үйінің алдында біраз адам жиналған митингі болды. Онда «Лобнор» жойылсын», «Шығыс Түркістанда ядролық жарылыс болмасын» деген сөздер естілді. Сондай-ақ, жиналғандар Қазақстанға көптеп кеткен қытайлардың өз елдеріне қайтуын да айтты.

Жиналғандар бейбітшілік акциясын қытай халқы да қолдайды деген сенімде болды.

[Халық конгресі, 10 тамыз, 1993 жыл, 2-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) “Лобнор“ ядролық сынақ полигоны қай мемлекетте, қай өлкеде орналасқан?
- 2) Бұл полигонның зиянды әсері қандай елдердің азаматтарына тиеді?
- 3) Ядролық сынақтардың адамдың денсаулығына деген әсерін немен дәлелдеуге болады?
- 4) Қытай елшілігінің алдында өткен митингіні кімдер ұйымдастырды?
- 5) Жиналған адамдар қандай ниеттерін білдірді?

Vocabulary:

жойыл-	to be destroyed
Лобнор	Chinese nuclear testing ground in East Turkistan
шығыс	east
Шығыс Түркістан	East Turkistan
полигон	(< Rus.) nuclear testing facility
әсер	influence; effect
әсер ет-	to influence; to have an effect
зардап	negative result; danger
жайында	(postp.) about; on
аз	little; a few; not much
аз айтылып жүрген жоқ	much has been said (over a long period of time)
тек... ғана / қана	(with negation) not only
денсаулық	health
бүз-	to destroy
көрші	neighbor
адам	man; human being
тірі	alive; living
тіршілік	life
өмір тіршілігі	livelihood; existence
зиян	damage; danger;
зиянды	harmful; dangerous
сапар	trip; journey
сапаршы	traveller; tourist
келтір-	to bring (lit.: to cause to come)
дерек	fact; information
сүйен-	(with dat.) to rely on
өлке	country
тұрғын	inhabitant; local population
арасында	(postp. with gen./nom.) between
асқын-	to become worse; to become incurable
ауру	sickness
өлім	death
мүнің бәрі	all of these
сына-	to test

сынақ	test
ядро	(< Rus.) nuclear
ядролық сынақ	nuclear test
нәтиже	result
түсін-	to understand
түсінікті	obvious; understandable; clear
қозғалыс	movement; revolt
штаб	(< Rus.) staff; group; headquarters
аттан < ат+та-н!	"Get on the horses!"; "Attack!" (battle cry announcing the approach of an enemy)
ұйым	organization
ұйымдастыр-	to organize
астана	threshold; capital city
алдында	(postp. with gen./nom.) in front of
біраз	some
жинал-	to gather
митинг	(< Rus.) meeting
жарылыс	explosion
естіл-	to be heard
көптеп	in masses
қайт-	to return
ел	country
өз елі	one's own country
акция	(< Rus.) action
қолда-	to support
сенімде бол-	to be confident; to hope (lit.: to be in confidence)

Translation:**LOBNOR SHOULD BE ABOLISHED!**

Much has been said about the effects and dangers of the Lobnor nuclear testing facility in East Turkistan [Xinjiang, China]. This nuclear testing facility is not only completely destroying the health of the people who live there, but it is also has harmful effects on the livelihood of the people in neighboring Kazakhstan and Russia. If one can believe the information brought out by international travellers, the rate of death and incurable illnesses is high among the population of this Chinese region. It is obvious that all of this is the result of nuclear testing.

Recently there was a meeting of people in front of the building of the Chinese Embassy in Almatı organized by the International Semey-Nevada Movement's "Atan" group and its "Lobnor" Committee. At the meeting one heard the words "Abolish Lobnor!" and "No Nuclear Explosions in East Turkistan!" In addition, those who had gathered also said that the Chinese who had left in masses for Kazakhstan should return to their own country.

The participants of the meeting were confident that the Chinese people too will support this peace initiative.

[*Xaliq Kongresi*, August 10, 1993, p. 2]

Жол бойындағы Қарақшылар

Көкшетау облысы. Енді біздің жолдарымызбен жүкті тек армия конвойы арқылы тасу ғана мүмкін болатын тәрізді. Өйткені оларда қарақшылық жасау үйреншікті құбылысқа айналып отыр.

Уәлиханов селосының сыртында номері жоқ «Жигүли» машинасына мінген екі жігіт шетелдік машиналардың мотор майы тиелген «МАЗ-5320» машинасын тоқтатады. Сөйтіп омбылық «Труд» шағын жеке кәсіпорнының жүргізушісін кабинадан түсіріп, өздері қашып кетеді. Жергілікті із кесушілер жол үстіндегі қарақшыларды іздестіріп жатыр.

[Жас Алаш, 2- желтоқсан, 1993- жыл, 3-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақстан жолдарымен жүк тасу неге қауіпті бола бастады?
- 2) Баяндалып отырған оқиға қай жерде болған?
- 3) Қарақшылар жүк машинаның жүргізушісіне қандай зорлық көрсетті?
- 4) Машинаға қандай жүк артылған?
- 5) Ол жүк кімдікі?
- 6) Қарақшыларды іздестіріп жатқан кімдер?

Vocabulary:

жол	road; highway
қарақшы	robber
қарақшылық	robbery
қарақшылық жаса-	to rob; to engage in robbery
жол бойындағы	which (who) is (are) along the road
жол үстіндегі	which (who) is (are) on the road
жол үстіндегі /бойындағы	highway robber
қарақшы	
тек	only

армия	(< Rus.) army
конвой	(< Rus.) convoy
арқылы	(postp. with nom.) by means of; through
тас-/тасы-	to transport; to take something across
ғана	only
мүмкін	possible
тәрізді	as if; it seems
өйткені	(conj.) because
жаса-	to do; to make
үйренішікті	usual; habitual, common; regular
құбылыс	phenomenon; occurrence
айнал-	(with dat.) to turn into; to become
село	(< Rus.) district
сырт	outside
номер	(< Rus.) number; license number (plate)
машина	(< Rus.) car
мін-	to get on (a vehicle); to ride; to drive
жігіт	young man
шетелдік	foreign
жигули	(< Rus.) name of a Soviet-made car
май	oil
мотор	(< Rus.) motor
мотор майы	motor oil
тиел-	to be loaded
тоқта-	to stop
тоқтат-	to force to stop; to halt
сөйтіп	(conj.) then
Омбы	Omsk
омбылық	a person from Omsk
жеке	private
шағын	small
шағын жеке кәсіпорны	small private business
жүргізуші	driver; chauffeur
кабина	(< Rus.) cab of a truck
түс-	to get off a vehicle
түсір-	to force someone to get off a vehicle

қаш-	to flee
қашып кет-	to flee; to escape; to drive away
жергілікті	local
із	trace
із кес-	to follow a trace (lit.: to cut a trace)
із кесуші	detective
ізде-	to search
ізвестір-	to conduct a search

Translation:**HIGHWAY ROBBERS**

Province of K k setau: Nowadays it seems that it will only be possible to transport goods on our roads by means of an army convoy, because acts of robbery are becoming regular occurrences on our highways.

Outside of the Velixanov district, two young men driving a "Jiguli" car, without a license plate, forced a truck with the license number MAZ-5320, which was loaded with motor oil for foreign cars, to stop. Then they forced the driver of the Omsk "Trud" company, a small private business, to get out of the cab and they themselves drove away with the truck. Local detectives are currently conducting a search for the highway robbers.

[*Jas Ala *, December 2, 1993, p.1]

ЖАМБЫЛ-- К. СӘТТІБАЙҰЛЫ,
«ЖА»-НЫҢ ШТАТТАН ТЫС ТІЛШІСІ:

**Желтоқсан құрбаны
Жадыдан өшпейді**

Желтоқсан оқиғасының жазықсыз құрбаны, есіл ер Қайрат Рысқұлбековтың ата-анасының арызы бойынша Қазақстан Республикасының Жоғары Соты алғаш рет ата-бабаларымыз қолданып келген «Жетіжарғы» заңына сүйене отырып, Қайраттың отбасына 31 миллион сом айып төлеуге билік шығарғанын естіп қуанып қалып едік.

Жақында сол қыршын кеткен Қайраттың туған ауылы Бірлікте (Жамбыл облысы) батыр ұлының ескерткіші орнатылды. Сондай-ақ Қайрат оқыған Киров атындағы орта мектепке және бір көшеге оның есімі берілді. Ал мектептің алдынан Қайраттың бейнесі қашалап жасалынған мәрмәр тақтадан оның жалынды жырын оқуға болады.

[Жас Алаш, 11- қыркүйек, 1993-жыл, 1- бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қайрат Рысқұлбеков деген кісі кім?
- 2) Қайраттың отбасына 31 миллион сом айып төлеуге билік шығарған кім?
- 3) Ол билікті қандай заңға сүйеніп шығарған?
- 4) Қайраттың есімін мәңгілікке сақтау үшін қандай шаралар пайдаланды, не жасалды?
- 5) Қайраттың өмірбаянын және жалынды жырын қайдан оқуға болады?

Vocabulary:

штат	(< Rus.) staff
тыс	outside
штаттан тыс	outside of the regular staff; special
тілші	linguist; reporter; correspondent
желтоқсан	December
құрбан	victim; martyr
өш-	to go out (fire; light); to be extinguished
жад	memory
жадыдан өш-	to be extinguished from one's memory; to forget
оқиға	event; incident
жазық	guilt; offense
жазықсыз	innocent
есіл	noble
ер	man; hero
ата-ана	parents
ата-бабалар	forefathers
арыз	petition; request
бойынша	(postp. with nom.) according to; in accordance with
сот	court; court of justice
жоғары	(adj.) high; supreme; (adv.) above;
Жоғары Сот	Supreme Court
алғаш	first (time)
рет	time (as in two times)
қол	hand; arm
қолдан-	to use; to employ; to follow
қолданып кел-	to follow since a long time
жарғы	edict; decree
Жетіжарғы	The Seven Edicts; name of a Codex of Kazakh traditional law
заң	law
отбасы	family
айып	fault; offense; fine; compensation
төле-	to pay
билік	judgment; verdict
билік шығар-	to reach (pronounce) a verdict

есті-	to hear
бір	one; here: emphasizing an action: very
қал-	to remain
қуанып қал-	to be overwhelmed with joy; to be very pleased
қыршын	young
қыршын кеткен	one who left (died) in the full bloom of youth
ту-	to be born; to give birth
туған	native
ауыл	village
Бірлік	name of a village
ұл	son
ескерт-	to remind
ескерткіш	reminder; monument; memorial
орнатыл-	to be erected; to be placed
сондай-ақ	like that; at the same time; likewise
орта	middle; center
есім	name
ал	(conj.) and; but
алд	front
бейне	image; figure; monument
қаша-	to cut a stone; to sculpture; to inscribe on a stone
жасал-	to be made; to be built
мәрмәр	marble
тақта	slate; large piece of stone or wood
жалын	flame; fire
жалынды	flaming; burning; deeply moving
жыр	song; poem
оқы-	to read; to study

Translation:

Jambil-- K. Sättibayulï
Special Correspondent for *Jas Alas*

THE MARTYR OF THE DECEMBER EVENTS
WILL NOT BE FORGOTTEN

We are very pleased to hear that according to the petition of the parents of the noble hero Qayrat Risqulbekov, the innocent victim of the December events, the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan, relying on the "Seven Edicts" which our forefathers have followed for a long time, reached the verdict to pay 31 million rubles in compensation to Qayrat's family . Recently a monument to Qayrat, the son of a hero who lost his life at a young age, was erected in Birlik (Jambil Province), the native village of Qayrat. Likewise, his name was given to a street and to the Kirov Middle School where Qayrat had studied. Also, in front of the school one can read on the marble slate, from which Qayrat's image has been sculpted, his deeply moving poem.

[*Jas Alas*, September 11, 1993, p. 1.]

READER IN KAZAKH CURRENT AFFAIRS

Part III: Articles and Editorials

Ilse D. Cirtautas

Department of Near Eastern Languages & Civilization

University of Washington, Seattle, WA

© 1996

(Not for duplication or citation)

Алматыда не жаңалық

АБЫЛАЙХАН, ТӨЛЕ БИ... АЛМАТЫДА

Әрине бұлар барша қазақ жұрты секілді астаналық жұрағаттардың да есінде, әуелі олардың есімін тірілтіп, жас ұрпақ санасында құрметтеу сезімін оятуға түрткі болған да астананың көзі ашық зиялылары болар. Қалайда халық көтерді. Сонымен Алматы қалалық атқару комитетінің шешімімен бұдан былай бұрынғы мына көшелер былай аталатын болды:

Коммунистік проспекті -- Абылайхан¹
 проспекті,
 Комсомол көшесі -- Төле би²,
 Совет көшесі -- Қазыбек би³,
 Октябрь көшесі -- Әйтеке би⁴,
 Калинин көшесі -- Қабанбай⁵,
 Правда көшесі -- Ыбырай Алтынсарин⁶,
 Киров көшесі -- Бөгенбай⁷,
 Мир көшесі -- Желтоқсан⁸,
 Дзержинский көшесі -- Шапырашты Наурызбай⁹.

Астанаға сапар түссе есте болсын, жадыңызға түртіп алыңыз. Бұл басы ғана. Алматы қалалық атқару комитеті ұлтаралық қатынастар бөлімінің жетекші маманы Кеңесары Қаптағаяевтың айтуына қарағанда алдағы уақытта әлі 150-200 көшенің атын өзгерту көзделуде. Осыған орай сіздерден ұсыныс-тілек білдірген хаттар күтеді. Оны Алматы қалалық атқару комитетіне жолдауға болады.

(Өз тілшімізден)

[Жас Алаш, 15-қараша, 1991- жыл, 1- бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақ батырлары мен билерінің есімдерін тірілтуге түрткі болған кімдер?
- 2) Алматы көшелерінің аттарын өзгерту кімнің шешімімен басталды?
- 3) Мақалада көрсетілген көшелердің ғана аттары өзгертіледі ме?

1) Абылайхан (1713-1781): He is a descendent of Chingiz khan. His early life is remembered in many legends. He grew up as an orphan, tending the sheep of Töle biy (see below). In 1733 he was elected khan of the Middle Horde and in 1771 “he was raised up “ (көтерілді) by the Kazakhs of all three Hordes to be their khan. The election took place in the city of Turkistan, the birth-and burial place of Ahmad Yassawi, the Sufi mystic whom all Central Asian Muslims revere. As was the custom among the Turkic nomads, the newly elected khan was lifted up and down on a white felt rug (М. Мағауин, Қазақ тарихының эллипесі, Almaty 1994, p. 144.) This ceremony symbolized the democratic status of the elected khan: in the same way as he was lifted up, he could also be put down again.

2) Төле би (1663-1756): Töle biy is known among the Kazakhs as an eloquent, wise and courageous judge. He was from the Great Horde and belonged to the Janiis clan of the Dulat tribe. Together with Қазыбек and Әйтеке би (see below), he compiled the traditional law of the Kazakhs, which had been orally transmitted, into the “жеті жарғы” codex. In the opinion of some Kazakhs this codex can be considered the first constitution of the Kazakhs (see in the following p. 81). The three biys are also remembered for their meeting at Orda basi (near Shimkent) in 1723 (see below). A collection of Töle biy’s wise words and sayings, together with legends about him, has been published in a small booklet by S. Däyitov, Töle biy, Almaty, 1991.

3) Қазыбек би (1667-1764): He lived during the most difficult time in Kazakh history. For almost one hundred years starting with about 1640, the Kazakhs had been forced to fight numerous battles against the invading Jungars/Kalmuks. In 1723 the three Kazakh Hordes under the leadership of the three biys, Töle biy from the Great Horde, Äyteke biy from the Smaller Horde, and Qazibek biy from the Middle Horde, decided at Ordabasi to join forces in order to fight the Jungars. They were also successful in organizing the

resistance against the advancing enemy. (About the meeting at Ordabasi, see in the following pp. 81-90)

4) Әйтеке би (1681-1737): He is remembered as one of the three biys who helped to codify the Kazakh traditional law and who brought about the unification of all three Kazakh Hordes at a critical moment in their history.

5) Қабан батыр: His biographical data are unknown. He was one of the batirs (knights) of Abilay khan. His heroic deeds made him famous throughout the Middle and Smaller Horde. He fought many battles against the Jungars/Kalmuks. His life has been memorized in a song *Er Qabanbay* ("The Hero Qabanbay"), composed in the tradition of the Kazakh epics. (Qazaq Sovet Entsiklopediyasi, Vol. 8, 1976)

6) Ыбырай Алтынсарин (1841-1889): Kazakh educator, who strove to bring Western i.e. Russian learning to the Kazakhs. He was born in the province of Qostanay and educated in a Russian school in Orenburg. As an adult he opened schools for Kazakh children, among them also a school for girls. His intention was also to train Kazakh children in useful manual skills, such as gardening, agricultural skills and traditional crafts.

7) Бөгенбай батыр (1690-1775): He was one of the three knights of Abilay Khan who carried his banner into the battle field and served as his general (qol basi). His bravery has been told in many songs.

8) Желтоқсан: December Street, so named after the events which took place on December 17-18, 1986 in Almaty and other cities of Kazakhstan. During these days young Kazakhs, mostly students, demonstrated against the dismissal of D. Kunanbayev, First Secretary of the Communist Party of Kazakhstan, and his replacement by a Russian. Gorbachev brutally suppressed the demonstrations. For details of the events see Kazakh and Kirghiz Studies Bulletin, Vol.1:1 (1993) pp. 10-11; 15-16. For an assessment of the significance

of the demonstrations in regard to the subsequent disintegration of the Soviet Union see N. Dink and A. Karatnycky, The Hidden Nation. The People Challenge the Soviet Union, New York: William Morrow and Company, 1990, pp. 18-19. For information on D. Kunanbayev, see in the following pp. 64-80.

9) Наурызбай (1706-1781): He is from the tribe Šapirašti of the Great Horde. He was one of the three knights (batir) of Abilay Khan who were carrying his banner and also served as his generals (qol basi). Naurizbay spent his whole life fighting against the Jungars (Qazaq Sovet Entsiklopediyası, Vol. 8, 1976, p. 288)

Vocabulary:

жаңалық	news; newness
әрине	of course; yes
барша	all
барша Қазақ жұрты	all the Kazakh people
секілді	(postp. with nom.) like; similar to
астана	threshold; capital of a country
астаналық	(adj.) capital's
жұрағат	descendent; distant relative
әуелі	first; at first
есім	name
тіріл-	to live; to be alive
тірілт-	to revive
жас	young
ұрпақ	generation
сана	thought; mind
оят-	to awake
құрмет	respect
құрметте-	to respect; to honor
құрметтеу сезімін оят-	to awaken a sense of respect
түрткі	initiative; push
түрткі бол-	to show initiative; to take initiative
көзі ашық	wise; clever
зиялы	an intelligent person (lit.: with light)
қалайда	whatever the reason; in any case
көтер-	to lift; to raise; to delight
сонымен	consequently; thus
Алматы Қалалық	Almaty City Executive Committee
Атқару Комитеті	
шешім	decision
бұдан былай	henceforth; from now on
бұрынғы	former
атал-	to be named
аталатын болды	they will be named (from now on)
сапар	travel; trip

сапар түс-	to travel; to go on a trip
есте бол-	to remember (lit.: to be in the mind)
түрт-	to push; to move ahead
жад	memory
жадына түртіп ал-	to remember something well; to keep in mind; (lit.: to push something into one's mind)
бас	head; beginning
бұл басы ғана	this is just the beginning
қатынас	relation
ұлттаралық	international
Ұлттаралық қатынастар бөлімі	Department of International Relations
жетекші	leader; leading
маман	specialist
қарағанда	(postp. with dat.) according to
алдағы	what is in front; coming
алдағы уақытта	in the coming days; in the near future
әлі	still; yet; up to
өзгер-	to change;
өзгерт-	to cause to change
көзде-	to aim; to schedule
көздел-	to be scheduled
осыған	to this (dat. of осы)
орай	(postp. with dat.) in regard to
ұсыныс	suggestion; offer
тілек	wish
күт-	to expect; to wait for
жолда-	to send
тілші	correspondent; journalist

Translation:**What is New in Almatī?****Abilayxan, Töle biy--are in Almatī**

Yes, as they are in the minds of all the Kazakh people, so they are also in the mind of our relatives in the capital. But it must have been the wise intellectuals of the capital who first revived their names and also took the initiative to awaken a sense of respect in the minds of the young generation. In any case, the people delighted. Consequently, with the decision of the Almatī City Executive Committee from now on these streets will have the following name changes:

Communism Avenue	Abilayxan Avenue
Komsomol Street	Töle biy Street
Soviet Street	Qazıbek biy Street
October Street	Ayteke biy Street
Kalinin Street	Qabanbay Street
Pravda Street	İbiray Altınsarin Street
Kirov Street	Bögenbay Street
Mir Street	Jeltoqsan Street
Dzerjinskiy Street	Šapıraštı Naurızbay Street

If you travel to Almatī, you should remember these names. Also please keep in mind, this is just the beginning. According to Keñesarı Qaptağayev, the leading expert of the International Relations Department at the Almatī City Executive Committee, up to 150-200 street names are scheduled to be changed in the near future. In this matter, he expects letters from you informing him of your suggestions and wishes. You can send them to the Almatī City Executive Committee.

(From our correspondent.)

[*Jas Alaš*, November 15, 1991, p. 1.]

БАЙЛЫҒЫМЫЗ ОСЫЛАЙ КЕТЕ БЕРЕ МЕ?

Жолымыз түсіп Талдықорған облысы, Жаркент ауданындағы Пенжим аулына бет алып келе жаттық. Бұл ауыл Қытай шекарасына тым жақын орналасқан. Пенжимге жақындаған сайын бізге қарама-қарсы Қытайдың қантын ыңыранта тиеген машиналар жиі кездесіп отырды. Керісінше темір тиеген осындай алып машиналардың шекара жаққа жол тартып бара жатқанын да көрдік.

Аталған ауылға келгеннен кейін сол ауылдың іргесінде орналасқан кеденде істейтін жігіттермен жолықтық. Оларға жолда көрген, көңілге күдік ұялатқан жайларды айттық.

--Қазыр өздеріңіздер білесіздер,-- деді олар,-- қытайлар елімізге, әсіресе біздің облысымызға көп келіп жатыр. Олардың басты мақсаты-- Қазақстанға түпкілікті орналасу. Бұл--бір көңіл қынжыл- татын нәрсе. Енді өздеріңіз шет жағасын көрген жайдің мәнісін айтайық. Қазіргі кезде Қытаймен екі арада сауда-саттық жанданып жатыр. Қант тиеген машиналар соның бір нәтижесі ғой деп ойлаймыз. Ал Қазақстанның темірі, мысы қазір біздің көз алдымызда Қытайға кетіп жатыр. Сіз сенесіз бе, сенбейсіз бе, бір күнде үш жүзге жуық әлгіндей жүк тиеген машинаны әрі қарай өткізіп саламыз. Құжаттары дұрыс. Сондықтан оларды бөгеуге біздің хұқымыз жоқ...

Рас, Қазақстанда байлық көп. Бірақ жөн-жосықсыз ол байлығымыздың, әсіресе алтынға бергісіз теміріміз бен мысымыздың шетке ағыл-тегіл кетіп жатқаны несі? Оны кімдер жіберіп жатыр? Ел ағалары бұдан хабардар ма? Көңлімізді осындай ойлар алаң қыла береді.

[Ана Тілі, 22-шілде, 1993-жыл. 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Пенжим ауылы қай жерде орналасқан?
- 2) Қытайдан келе жатқан машиналардың жүгі қандай?
- 3) Қытайға бара жатқан машиналарға не тиеген?
- 4) Бұл жүктердің сапасы тең бе?
- 5) Темір, мыс тиеген машиналардың күнделікті саны көп пе?
- 6) Бұл машиналарды шекарадан өткізбеуге кедендегілердің хұқы бар ма?
- 7) Әр адамның жадына бірден қандай сұрақтар келеді?

Vocabulary:

бай	rich; wealthy
байлық	wealth; riches; resource
осылай/ осындай	like this
кет-	to leave; to go away
кете бер-	to keep on going away; to disappear (despite an objection)
жол	road; route; journey
жол түс-	to travel (if the opportunity arises); to be lucky
Талдықорған	name of a city and province in Kazakhstan
Жаркент	name of a town and district
Пенжім	name of a village
ауыл	village
аудан	district
бет	face; page; direction
бет ал-	(with dat.) to head for; to take the direction of
келе жат-	to be approaching
Қытай	China; Chinese
Қытайлар	the Chinese
шекара	border
жақ	side; land; country
тым	very
сайын	(postp.) every; every time; the more
жақын	close
жақында-	to come close; to approach
жақындаған сайын	the closer (we) came
орналас-	to be placed; to be located; to settle
қарама-қарсы	opposite; opposite direction
қант	sugar
тие-	to load
машина	(<Rus.) truck; car
ыңыран-	to moan with pain
ыңырант-	to cause someone to moan; to squeak
жиі	frequently
кездес-	to meet each other; to pass by

кездесіп отырды	they continuously passed by
керісінше	on the other hand; on the contrary
темір	iron
альп	giant; huge
тарт-	to pull; to draw
жол тарт-	to set out; to travel
бар-	to go
бара жат-	to be going; to go continuously
ата-	to name
атал-	to be named; to be mentioned
кейін	(postp. with abl.) after
сол	that
ірге	near; nearby; vicinity
кеден	custom's office; inspection place for goods to be transported across a border
жолық-	(with postp. мен/ пен/ бен) to meet with; to visit; to get together with
көңіл	heart; mind
күдік	doubt; suspicion
ұя	nest
ұялат-	to cause to make a nest; to plant; to place
жай	situation; thing; fact
көңілге күдік ұялатқан жайлар	the things which placed doubt into our hearts
қазір	now
біл-	to know
де-	to say (follows or precedes a direct quotation)
ел	country
әсіресе	especially
көп	many; much
бас	head
басты	main; primary
мақсат	purpose
түп	bottom; base; root
түпкі	basic; fundamental
түпкілікті	fundamental(ly); permanent(ly)
қынжыл-	to be pained; to feel sorry; to be upset

ҚЫНЖЫЛТ-	to inflict pain; to cause to feel sorry
нәрсе	thing; issue; problem
жаға	edge; shore
шет	edge; border; foreign
шет жағасы	part or piece of something; fraction; a bit; briefly
мән / мәні	meaning
кез	time
екі арада	between two parties; bilateral
сауда-саттық	trade; commerce
жан	soul
жандан-	to be revived; to be brisk; to grow
нәтиже	result
ойла-	to think
ал	(conj.) and; but
мыс	copper
біздің көз алдымызда	before our eyes
жуық	(with dat.) nearby; approximately
жүк	load; freight
әлгіндей	of this kind; such
әрі	that side
әрі қарай	towards that side
өт-	to pass
өткіз-	to cause or allow to pass
өткізіп сал-	to let pass through; to let go through (without difficulty)
құжат	document
дұрыс	right; correct; all right
сондықтан	(conj.) therefore; because of that; that's why
бөге-	to stop; to prevent
хүк	right; power
рас	true; indeed
жөн-жосық	reason; principle; truth
жөн-жосықсыз	without a reason; unreasonable; without restraint
ағыл-тегіл	many; countless
ағыл-тегіл кетіп жат-	to be leaving in large numbers
бергісіз	equal

алтынға бергісіз теміріміз	our iron which is as valuable as gold (lit.: our iron which is equal to gold)
несі	why
жібер-	to send
аға	older brother; respected male person; leader
ел ағалары	leaders of the people
хабар	information; news
хабардар	informed
алаң қыл-	to confuse; to upset; to disturb
көңлімізді алаң қыл-	to cause to worry; to upset (lit.: to disturb our heart)

Translation:**Are Our Resources Disappearing Like This?**

Happily setting out on a journey, we were heading in the direction of the village Penjim located in the district of Jarkent, in the province of Taldiqorgan. The village is situated very close to the Chinese border. The nearer we came to Penjim, the more frequently we met trucks, coming from the opposite direction, heavily loaded down with Chinese sugar. We also saw huge trucks loaded heavily with iron going to the border. After we arrived in the village mentioned above, we met with the young men working at the customs office located in the vicinity of the village. We told them the things we had seen on the road and which had placed doubts into our hearts.

"Well, now, you know it yourselves," they said, "The Chinese are coming in masses to our country, especially to our province. Their main purpose is to settle down in Kazakhstan permanently. This is something which makes our hearts ache. Let us tell you now the true meaning of the facts you saw just briefly. At the present time bilateral trade with China is growing. We think that the trucks loaded with sugar are a result of this. However, Kazakhstan's iron and copper are now disappearing into China right in front of our eyes. Whether you believe it or not, in a single day we let pass through nearly three hundred trucks loaded with such

freight. Their documents are in order; that's why, we do not have the right to stop them. It is true, Kazakhstan has plenty of natural resources. But why are our resources, especially our iron and copper which are as valuable as gold, disappearing in such quantities without restraints? Who is giving away our wealth? Do the leaders of the people know about this? Such thoughts are constantly disturbing our hearts."

[*Ana Tili*, June 22, 1993, p. 1]

ЕРКЕКТИ -- КЕСІР, ӘЙЕЛДІ -- ЖЕСІР ЕТЕР...

ТАҒЫ ДА ІШІМДІКТИҢ ЗИЯНЫ ТУРАЛЫ

Мамандығым--ұстаздық болғандықтан ба, әйтеуір, халқымыздың тағдыры, болашағы туралы, әсіресе жастардың тәрбиесі хақында ойлағанда, өзіме «не жақсы, не жаман?» деген сауал қойып, жауап беруге тырысамын. Осының бірі -- арақ (ішімдік) туралы. Шын мәнінде халқымызға жабысқан бір кесел де осы. Өйткені, соңғы жылдары сырқаттанып, емделу үшін Алматының барлық ауруханасында болдым десем өтірігі жоқ. Сонда жасы бар, үлкені бар, көп мүгедекті көрдім; кейбіреулері аузынан ана сүті кетпеген жастар, көргенде жаның ащиды. Әңгімелесе келе жарақаттанудың немесе аурудың негізгі себептерінің бірі -- араққа әуестік екенін ұғасың.

Ілияс Есенберлин де «Алтын Орда» романында «Шыңғысхан өзінің жарғысында: «Масаң адам -- әрі керең, әрі соқыр, онда ақыл-парасат болмайды. Ішкілікке салынған әскер басшысы өз сарбаздарының жауынгерлік сабын өз билігінде ұстай алмақ емес» деп...сарбаздарына ішімдік ішуге тыйым салыпты. Бірақ арақтың зиянын біле тұра Шыңғысхан өзі жаулап алған халықтарға ішімдік ішуге тыйым салмаған екен, бұл да -- астарлы мәселе. Біздің халықтарымызды ішімдікке «имансыздар» үйретті деп жатамыз, меніңше бұл өзімізді өзіміз жұбату ғана... Ішімдік ішу -- халықтарымыздың бойына біткен осалдықтың нәтижесі, олай болса осалдықпен аяусыз күрес жүргізу керек.

Араққа қарсы күрес саналы түрде балалар тәрбиесімен ұштастыра жүргізілсе игі. Бұл -- әрине, ата-ана мен тәрбиешілердің, ұстаздардың, күллі алаш азаматтарының борышы. Өйткені, «Арақ -- еркекті кесір етеді, әйелді -- жесір етеді».

Қайырдан ҚАБЫЛҚАСҰЛЫ,

Техника ғылымдарының кандидаты,

Алматы қаласы.

[Ана Тілі, 15-шілде, 1993-жыл, 3-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) “Еркекті кесір, әйелді жесір” етегін не?
- 2) Ішімдіктің халыққа жабысқан кесел екенін автор немен дәлелдейді?
- 3) Шынғысқан жарғысында ішімдік туралы не делінген?
- 4) Ішімдік ішу “имансыздардың” әсері ме әлде осалдығымыздың нәтижесі ме?
- 5) Араққа қарсы куресті неден бастау керек?

Vocabulary:

еркек	man
кесір	evil
жесір	widow
әйел	woman
тағы	again
іш-	to drink
ішімдік	alcohol
ішімдікке салын-	to be addicted to alcohol
зиян	danger
мамандық	specialty; profession
ұстаз	master; teacher
ұстаздық	teaching profession
әйтеуір	however; anyhow; be that as it may
тағдыр	fate; destiny
ойла-	to think
ойлан-	to reflect
болашақ	future
әсіресе	especially
тәрбие	education; upbringing (moral and cultural)
хақында	(postp. with gen./nom.) about
сауал қой-	to ask a question
жауап бер-	to answer
тырыс-	(with dat.) to try to
арақ	alcohol
шын	true
мән / мәні	meaning

жабыс-	(with dat.) to stick to; to cling to; to grip
кесел	sickness; harm; evil
өткені	(conj.) because
сырқат	illness; sickness
сырқаттан-	to get ill
ем	medicine; remedy
емде-	to cure
емдел-	to be made well; to be cured
барлық	all
ауру	sickness
аурухана	hospital
өтірік	lie; deception; exaggeration
үлкен	great; old
мүгедек	cripple
кейбір	some
кейбіреулері	some of them
ана сүті	mother's milk
аузынан ана сүті кетпеген	young people who had not been weaned from their
жастар	mother's milk (lit.: from whose mouth the mother's milk
	had not gone away)
ащы-	to become sour or bitter
жан ащы-	to feel pity for someone else
әңгемелес-	to talk with someone
әңгемелесе келе ұғасың	by just talking (with them) you will understand
жарақат	wound; injury; affliction
жарақаттан-	to be wounded; to be afflicted
немесе	or
негіз	source; basis
негізгі	basic; fundamental
себеп	reason
әуестік	(with dat.) addiction to; desire for
араққа әуестік	addiction to alcohol
ұқ-	(with acc.) to understand something or someone
масаң	drunk
әрі...әрі	as well as
керең	deaf

соқыр	blind; blind man
парасат	common sense; intelligence
ақыл	mind; intelligence; advice
ақыл-парасат	intelligence
Алтын орда	Golden Horde [name of a state (1236-1505) established by Batu Khan, grandson of Chingiz Khan on the territory west of the river Irtish]
жарғы	codex of law; decree; judgment
ішкілік	alcoholism
әскер	soldier
әскер басшысы	commander of troops
сарбаз	warrior; soldier
сап	line; formation (military)
жауынгер	soldier; warrior
жауынгерлік сап	fighting efficiency; combat value; fighting spirit
билік	ruling; command; control
ұста-	to handle; to keep; to control
тый-	to forbid
тыйым сал-	to forbid; to prohibit
жау	enemy
жаула-	to unleash hostilities; to fight
жаулап ал-	to conquer
астар	lining; real state of affairs (what is beneath the surface)
астарлы	complicated; complex
мәселе	problem; question; matter
иман	belief
имансыз	unbeliever; Russian
үйрет-	to teach
жұбат-	to console; to comfort
ғана / қана	only
осал	weak; bad
осалдық	weakness; bad habit
нәтиже	result
біт-	to grow; to appear
бой	body

халықтарымыздың бойына біткен осал	a weakness which is growing among our people
аяу	pity
аяусыз	without pity
күрес	fight
араққа қарсы күрес	fight against alcohol
жүргіз-	to conduct; to administer
сана	thought; consciousness; reason; intellect;
саналы түрде	in an intelligent way; conscientiously
игі	good; beneficial
ұштастыр-	(with postpos. мен / бен / пен) to combine with
әрине	of course
күллі	all
алаш	name of the Kazakhs before they called themselves Qazaq; battle cry of the Kazakhs; country of the Kazakhs; Kazakhstan
азамат	citizen
борыш	obligation; duty
техника ғылымдары	technical science

Translation:

IT MAKES THE MEN EVIL AND THE WOMEN WIDOWS.....

AGAIN ABOUT THE DANGER OF ALCOHOLISM

Maybe it's because my profession is teaching, but when I reflect on our people's destiny, its future, especially on the education of the young, I ask myself the questions: "What is good, what is bad?" and try to give myself an answer. One of those questions is about alcoholism. Honestly, alcoholism is a major sickness which has gripped our people. Because I have been ill during the past years, it is no exaggeration to say that I stayed in all of Almatı's hospitals in order to get well. There were young and old people and I saw many cripples. Some of them were so

very young (who had not been weaned from their mother's milk), that your heart would ache if you saw them. Just talking with them, you will understand that one of the main reasons for their affliction or illness was the addiction to alcohol.

In Ilyas Esenberlin's novel *Altın Orda* (The Golden Horde) one reads, "Chinghiz Khan said in his own codex of law, 'A drunken man is deaf as well as blind. He has no intelligence. A military leader who is addicted to alcohol will not be able to keep the fighting spirit of his troops under his own command,'" and therefore Chinghiz Khan forbade his soldiers to drink alcohol. However, though he was well aware of the dangers of alcohol, Chinghiz Khan did not forbid the people he had conquered to consume alcohol. This is of course a complicated matter to discuss here. We have been saying, "The 'Unbelievers' taught our people to drink alcohol." In my opinion we say this only to comfort ourselves ... To drink alcohol is the result of a bad habit which is growing among our people. As long as this is so, we must conduct a merciless fight against this bad habit.

The fight against alcohol should be conducted in a conscientious way, combining it with our children's education. This, of course, is the duty of all parents and educators, teachers and all the citizens of Alaš (Kazakhstan). Because "alcohol makes a man evil, and his wife a widow."

Qayirden Qabilqasūli,
Candidate of Technical Sciences
City of Almatī.

[*Ana Tili*, July 15, 1993, p. 3]

ОҚЫРМАН ОЙЫ

АНА ТІЛІН БІЛМЕГЕНІ ҮШІН

Жақында Төлеби мен Розы Бақиев көшелерінің қиылысқан жерінен 43-ші автобуска отырдым. Қазақтың қызы мен жігіті бір-бірін жаңа көргендей құшақтасып, орысша сөйлесіп, ыңғайсыз қылық жасап отырды. Айдалада тұрғандай. Бір кезде жас жігіт сағаттың неше болғанын сұрады. Қыз иығын қиқаң еткізді де «Не понимаю» деді. «Қазақ бола тұра қазақша түсінбейсіңдер ме» деп реніш білдірді жаңағы жігіт. «Какое ваше дело» деп сес көрсетті қыздың жанындағы. Қарап отырмай «қойыңдар, өзді-өздерің шатаспаңдар. Басқа халықтан ұят емес пе» --деп едім,-- «Бұлардың сөзін сөйлемей-ақ қойыңыз. Өз анасының, ата-бабасының әдет-ғұрпын, ана тілін сыйламаған кімге опа береді?» деді сағат сұраған жігіт. Не дерімді білмедім. Төлеби мен А. Байтұрсынов көшесі бойында автобустан түсіп қалдым. Әлгі Қазақша білмейтін қыз бен жігіт те түсіп қалды. Сол-ақ екен сарт-сұрт төбелес басталып кетті. Үш қазақ жігіті қыз бен жігітті ұрып жығып, тепкілеп «тіліңді кесіп тастау керек» деді де келесі автобуска түсіп кете берді. Меніңше, Қазақша білмейтін балаларда кінә жоқ сияқты. Өйткені олардың отбасы түгелдей орыстанып кеткен. Бұл--көргенімді жазып отырғаным жастар ескерсін, сабақ болсын дегенім. Және балалардың әке-шешесі де ойлануға тиісті емес пе.

Тілепалды ДОСҚАҚОВ
Алматы.

[Жас Алаш, 10- тамыз, 1993, 4- бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Баяндалған оқиға қай қалада болған?
- 2) Негізгі кейіпкерлері кім?
- 3) Қыз бен жігіттің тілі ғана орысша ма, қылығы да орысша ма?
- 4) Төбелесті бастаған кімдер?
- 5) Қыз бен жігіттің кінәсі не?
- 6) Бұл оқиға қандай мақсатпен жарияланған?

Vocabulary:

оқырман	reader
ой	thought; idea
ана	mother
ана тілі	mother tongue; native language
үшін	(postp. with nom.) for; for the sake of; (with participle in -ған/-ген etc. and possessive suffix) because
білмегені үшін	because they did not know
жақын	near; close; by
жақында	recently
көше	street
қи-	to cut
қиыл-	to be cut; to be clipped
қиылыс-	to be cut; to cross with each other
жер	place; land; ground
автобус	(<Rus.) bus
автобуска отыр-	to get on a bus
автобустан түс-	to get off a bus
қыз	girl; daughter
жігіт	young man; brave young man
жаңа	new; newly
жаңа көргендей	as if they had seen (each other) just now (after a long separation)
құшақ	bosom
құшақта-	to embrace; to hug
құшақтас-	to embrace each other; to hug each other
сөйле-	to speak; to talk
сөйлес-	to speak with each other; to talk to each other; to converse
қылық	deed; action; behavior
ыңғай	convenience; comfort; opportunity
ыңғайсыз	inconvenient; uncomfortable; inappropriate
ыңғайсыз қылық жасап отыр-	to be engaged in improper behavior
айдала (< ай дала)	open steppe; open field; wide
айдалада тұрғандай	as if they were (alone) in the open steppe
кез	time; occasion

бір кезде	at one time
сағаттың неше болғанын сұра- иық	to ask what time it is shoulder
иық қиқаң еткіз-	to shrug one's shoulder; to show disregard as a Kazakh
Қазақ бола тұра түсін-	to understand
реніш	offence; displeasure; resentment
реніш білдір-	to express displeasure
жаңағы	the one mentioned; former; previous
көрсет-	to show; to express
сес	sound; voice
сес көрсет-	to raise one's voice; to be angry
жан	(postp. with gen./nom.) beside; next
жанындағы	the one (located) next to her
қара-	to look; to look at; to watch
қарап отырмай	unable to just watch
қой-	to stop; to put down
өз	oneself
өзді-өздерің	among yourselves
шатас-	to quarrel
ұят	shame
басқа халықтан ұят	it is a disgrace before other people
сөзін сөйлемей-ақ қой-	not to bother to reply (lit.: to consider someone's words as not having been said)
ата-баба	forefathers; ancestors
әдет-ғұрып	customs; traditions
сыйла-	to respect; to esteem; to treat with respect
опа	kindness; concern
опа бер-	to care; to show concern
бой	length; stretch; extend; extension; height; body; figure
бойында	(postp. with gen./nom.) at the length of; along
түс-	to fall down; to come down; (with abl.) to get off (a vehicle)
әлгі	that (mentioned before)
сол-ақ екен	right (just) then (it happened)
сарт-сұрт	loud noise; rattle

төбелес	fight
басталып кет-	to be started suddenly
ұр-	to beat; to hit; to strike; to thrash
жық-	to throw down; to beat down; to knock down
теп-	to kick
тепкіле-	to kick many times
кес-	to cut
кесіп таста-	to cut off
келесі	next
мін-	to mount; to get on board; to enter a means of conveyance
меніңше	according to me; in my opinion
бала	child
кінә	guilt
сияқты	(postp. with nom.) like; as; as if
өйткені = үйткені	because
отбасы	family; parents
түгел	all; whole; in full; entire; complete
түгелдей	wholly; entirely; completely
орыс	Russian
орыстан-	to be Russified or Russianized
орыстанып кет-	to be completely Russified or Russianized
ескер-	to remind
сабақ	lesson
жаз-	to write
жәнә	and; again; more; furthermore; but
әке-шеше	parents
тиіс	necessary; obligatory
тиісті	necessary; (with dat.) to be obligated to
кейпкер	personage; hero (literature)

Translation:**A READER'S THOUGHT****BECAUSE THEY DID NOT KNOW THEIR
NATIVE LANGUAGE**

Recently, I got on bus number 43 at the intersection of the streets Tölebiy and Rozi Bakiyev. A Kazakh girl and a young Kazakh man were hugging each other, as if they had not seen each other for a long time and, speaking in Russian, they engaged in improper behavior as if they were alone in the open steppe! Then, a young man asked them what time it was. The girl shrugged her shoulder and said [in Russian]: "I do not understand." The young man expressed his displeasure and said: "As a Kazakh, you should know Kazakh!" The young man sitting next to the girl raised his voice and replied [in Russian]: "Mind your own business!" Unable to just sit there, I said: "Stop it, do not quarrel as Kazakhs among yourselves. It is a disgrace before other people!" The young man who had asked for the time answered: "Don't bother with them. Those who neither honor the customs of their families and forefathers, nor their native language, for whom do they care?" I did not know what to say. At the corner of the streets Tölebiy and Baytursinov I got off the bus. The young girl and the young man who did not know Kazakh also got off the bus. Suddenly a noisy fight started. Three young Kazakh men beat the young man and the girl to the ground, kicked them several times and with the words "your tongue should be cut off," they got onto the next bus and just left. In my opinion, it seems that the young people who do not know Kazakh are not to be blamed. It is because their families have become completely Russified. This -- my writing down what I have seen -- should remind the young people and be a lesson for them. But should not the parents of the children also think about it?

Tilepaldi Dosqaqov, Almatı

[*Jas Alaš*, August 10, 1993, p. 4]

Абайдың туғанына 150 жыл толу қарсаңында

ҰЛТТЫҚ ҰРАНЫМЫЗ -- АБАЙ

Үстіміздегі жылғы қаңтар айында Алматыда Халықаралық Абай атындағы қордың құрылғаны белгілі. Төменде тілшіміздің осы қордың директоры Мұхтар Нұржабаевпен сұхбатын назарларыңызға ұсынып отырмыз.

-- Қордың негізгі құрылтайшылары, -- деді Мұхтар Резақұлұлы, Алматы қалалық әкімшілігі, Абай атындағы педагогикалық университеті және «Ракмус -- Алматы» фирмасы. Қордың басқарма мүшелері халқымызға мәшһүр ақын-жазушылардан, ғалымдар мен мемлекет қайраткерлерінен тұрады. Ал атқару комитетінде жеті адам тұрақты қызмет істеп жүр. Қор атқаратын іс-шаралардың нақты бағдарламасы жасалған. Осы бағдарламаны басшылыққа алып жұмыс жасаудамыз.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Абай атындағы қор қашан құрылған?
- 2) Қордың құрылтайшылары кім?

Vocabulary:

ту-	to be born
тол-	(with dat.) to be full with; to complete (age)
қарсаң	eve (of a holiday, etc.)
ұран	slogan; battle cry; rallying cry
ұлт	nation
ұлттық	national
ұлттық ұран	national rallying cry
үст	top; upper part
үстіміздегі жыл	the current year (lit.: the year which is on top of us)
қаңтар	January
халықаралық	international

қор	foundation; fund
құр-	to build; to establish
құрыл-	to be built; to be established
белгі	sign; mark
белгілі	known
төмен	bottom; lower part
төменде	below; in the following
осы	this
директор	(<Rus.) director
сұхбат	conversation; interview
ұсын-	to offer; to submit
назар	attention
назарына ұсын-	to bring to one's attention
негіз	basis; principle
негізгі	(adj.) main; principal
құрылтай	congress; large meeting; organization
құрылтайшы	organizer of a congress, meeting or enterprise
қала	city; town
қалалық	(adj.) pertaining to a city or town
әкім	ruler; governor
әкімші	administrator
педагогика	(< Rus.) pedagogy
педагогикалық	(adj.) pedagogical
университет	(<Rus.) university
Ракмус - Алматы	name of a company
фирма	(<Rus.) company
мүше	member
басқар-	to direct; to manage; execute
басқарма	management; administration; board
басқарма мүшелері	members of the board
мәшһүр	famous
жазушы	writer
ақын	oral poet; poet
ақын-жазушылар	poets and writers
ғалым	scholar

қайрат	energy; intensity
қайраткер	one who works for the benefit of the whole society or the development of a certain field (arts, sciences, politics, etc.)
мемлекет қайраткері	statesman
тұр-	to stand; to be; (with abl.) to consist of
атқар-	to accomplish; to carry out
атқару комитеті	executive committee
тұрақты	(adj.) standing; permanent; regular
тұрақты қызмет	permanent service
тұрақты қызмет	to work full-time
істеп жүр-	to be working full-time
шара(лар)	means and ways of accomplishing something; measures
іс	work
іс-шара	task
бағдар	direction; purpose
бағдарла-	to direct
бағдарлама	program
жаса-	to make; to work
жұмыс жаса-	to work; to conduct work
жасал-	to be made; to be produced
нақ	exactly; just
нақты	real; concrete
нақты бағдарлама	concrete program
басшылық	leadership; direction
басшылыққа ал-	to take as guideline

Translation:

On the Eve of the Anniversary of Abay's 150th Birthday

OUR NATIONAL SLOGAN IS ABAY

The establishment of an International Abay Foundation in January of this year in Almatı is a well known fact. In the following we shall submit to your attention an interview with our correspondent and Múxtar Núrjabayev, the director of this foundation.

"The main organizers of the Foundation," said Múxtar Rezaqúlólı, "are the City Administration of Almatı, the Abay Pedagogical University and the Rakmus-Almatı Company. Among the Foundation's board members are poets and writers, who are famous among our people, as well as scholars and public servants. As for its Executive Committee, there are seven people working full time. A concrete program of the tasks which the Foundation will carry out has been produced. We are conducting our work by taking this program as a guideline."

-- Ендеше бағдарлама туралы қысқаша айтып өтсеңіз...

-- Бағдарлама екі-үш беттен тұрады. Сондықтан жекеленген баптарына тоқталып өтейін. Маңызды міндеттеріміздің бірі -- Қазақстанның облыстарында, тіпті республикадан тыс жерлерде Халықаралық Абай атындағы қордың бөлімшелерін құру. Осы бағыттағы ізденісіміз қуантарлықтай. Мәселен, таяу болашақта Алманияда, Монғолия мен Қытайда, Түркияда қордың бөлімшелері ашылып қалар деген үміттеміз. Алматыда Абай атындағы әдеби мұражай салу, ғылыми-тәжірибелік конференциялар өткізу, білікті абайтанушылардың ат салысуымен лекциялар, сондай-ақ теледидар, радиодан тұрақты түрде берілетін хабарлар ұйымдастыру, «Қазақ әдебиеті» газеті жанынан қосымша ретінде қордың жеке үнқағазын айына бір рет шығару, «Абай шығармаларының білгірі» атты байқау өткізу, т. б. іс-шаралардың кешенді жүйесі көзделіп отыр. Бір сөзбен Абай туындыларын басқа тілдерге, оның ішінде шет тілдерге аудару, ол туралы кітаптар жазу, фильмдер түсіру, ғылыми зерттеу сипатындағы еңбектерді жарыққа шығару -- мұның бәрі, айналып келгенде, ұлы ақынның рухани қазынасын насихаттауды мақсат тұтады.

Сұрақтарда жауап беріңіздер.

- 1) Қордың бөлімшелері қандай елдерде ашылмақшы?
- 2) Абайды насихаттаудағы қандай шаралар ең маңызды?

Vocabulary:

өт-	to pass; [(with preceding converb -(ы)п-(і)п)] to do something quickly or in a short time
айтып өт-	to say something briefly; to mention in passing
тоқталып өт-	to refer to something briefly
ендеше	if so; in that case; well then
қысқаша	(adv.) shortly; briefly
бет	face; page
бап	paragraph; chapter; point (discussed in chapter)
жеке	separate; individual; own
жекеле-	to separate; to outline; to emphasize
жекелен-	to be separated; to be outlined; to be emphasized

жекеленген бап	major point (of discussion in a chapter)
маңыз	inner meaning; essence
маңызды	(adj.) main; essential; important
міндет	task; duty
тіпті	even
тыс	(with abl.) outside of; away from
бөл-	to divide
бөлім	division; department
бөлімше	subdivision; branch
бағыт	direction; regard
осы бағыт	in this regard
із	trace; footprint
ізде-	to search; to look for
ізден-	to search oneself; to trouble about something
ізденіс	effort
қуан-	to be happy; to be pleased
қуантарлық	something which causes pleasure
қуантарлықтай	like something which causes pleasure
мәселен	for example
болашақ	future
таяу	near
таяу болашақта	in the near future
үміт	hope
үміттеміз	we hope (lit.: we are in the hope)
әдеби	literary
жай	place
мұра	heritage
мұражай	museum
сал-	to build; to establish
ғылыми	scholarly
тәжірибе	experience; practice
тәжірибелік	(adj.) practical; experienced
конференция	(<Rus.) conference
өткіз-	to pass through; to bring about; to organize; to hold (conference, etc.)

біл-	to know
білікті	knowledgeable
білгір	expert; well informed
ат салыс-	to help; to support
лекция	(<Rus.) lecture
сондай-ақ	likewise; and also
дидар	face; form; image
теледидар	television
радио	(<Rus.) radio
тұрақты түрде	on a regular basis
хабарлар	news; information
ұйым	organization
ұйымдастыр-	to organize
әдебиет	literature
газет	(<Rus.) newspaper
жан	side
жанынан	(postp. with gen./nom) from the side of; alongside; attached to
газет жанынан қосымша ретінде	attached as an addition to the newspaper
қос-	to add
қосымша	addition
рет	time (as in one time, two times, etc.)
айына бір рет	once a month
ретінде	(postp. with gen./nom.) as
қағаз	paper
үн	voice
үн қағазы	newspaper; newsletter
шығар-	to bring out; to publish; to issue
шығарма	publication; literary work
шығармашылық	creativity; creative works (of writer or artist)
байқау	contest
т. б. < тағы басқа	and others; etc.
жүйе	area (work, study); range
кешенді	wide; broad
кешенді жүйе	broad application; broad significance

көз	eye
көзде-	to aim; to plan
көздел-	to be planned
бір сөзбен	in a word; in short
туынды	creative work (of writers, artists)
аудар-	(with dat.) to translate (into); to transfer
фильм	(<Rus.) film; movie
фильм түсір-	to shoot a film; to make a movie
еңбек	work; scholarly work
зертте-	to research; to investigate
сипат	character; quality
сыпатындағы	which is representative of; which is in the quality of
ғылыми зерттеу сипатындағы	works which are representative of a scholarly research
еңбектер	
жарық	light
жарыққа шығар-	to bring to light; to publish
айнал-	to turn around; to turn into
айналып келгенде	(lit.: if one turns around) in the long run
ұлы	great
рух	spirit
рухани	spiritual
қазына	treasure; wealth
насихат	advice; admonition
насихатта-	to explain; to advise
мақсат	purpose; goal
мақсат тұт- / ет-	to have a purpose in mind

Translation:

" In that case, please tell us briefly about the program:"

"The program consists of 2-3 pages. Therefore, I will briefly refer to its major points. One of our main tasks is to establish in the provinces of Kazakhstan and even in regions outside of Kazakhstan branches of the International Abay Foundation. Our efforts in this regard give us some reason to be pleased. For example, we hope that in the very near future branches of the Foundation will be opened in Germany, Mongolia, China and Turkey. We also plan to establish a Museum of Literature in Almaty, to be named after Abay; to conduct scholarly-practical conferences, and to organize, with the help of knowledgeable scholars of Abay, informational programs which will be given on a regular basis on television and radio; to publish once a month a separate newsletter of the Foundation as an addition to the *Qazaq Ädebiyeti* (Kazakh Literature) newspaper; to conduct contests on "Experts of the Works of Abay" and other programs of broad significance. To state the programs briefly: the translation of Abay's creative works into other languages, among them foreign languages; the writing of books about him; the production of films, and the publication of works representative of scholarly research. All of these plans have, in the long run, the [sole] purpose of explaining the spiritual wealth of the great poet.

Абайдың туғанына 150 жыл толуына арналған үздік саз туындыларының Республикалық жарғысы туралы ереже де бекітілді. Алла жазса, Абай өлеңдеріне жазылған, сондай-ақ оның өмірі, шығармашылығына арналған көркемдігі жоғары жаңа ән-романстар, басқадай музыкалық туындылар өмірге жолдама алмақшы.

Бүгінгі күнге дейін қордың атына келіп түскен қаражат туралы айта аласыз ба?

Нақты мөлшерін айтпады деп ренжімессіз. Дегенмен кейбір жекеленген мекеме, ұйымдарды атап өтуге болады. Мәселен «Қазаққаракөл» бірлестігі -- 2 миллион сом, оның президенті К. Елемісов жеке отбасының атынан 200 мың көлемінде қаржы аударды. «Бутя» фирмасы (Б. Әбілов) -- 1 миллион, акционерлік-коммерциялық банк «Береке» (В. Загороднюк) -- 3 миллион, Алматы қаласындағы сегіз ауданның әрқайсысы 1 миллион сомнан қаржылай жәрдем берді. Қордың есебінде валюта да бар. Үстіміздегі жылдың көктемінде сөз болып отырған қор үшін бүкіл республика көлемінде арнайы сенбілік ұйымдастырылды. Жалпы қалың оқырманның назарында болсын. Біздің қорымыздың есеп шоты мындай:
Р с 700629. код 501 оперуправление КРЕДСОЦБАНКА г. Алматы.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қордың атына түскен қаражат қандай мекемелерден келіп жатыр?
- 2) Сіздіңше сенбілікке кімдер қатысар еді?

Vocabulary:

үздік	foremost; remarkable; best
саз	tune
жарғыс	contest
ереже	rule
бекіт-	to confirm
Алла жазса	God willing (lit.: if God writes)
өлең	song
өмір	life
көркемдік	beauty; aesthetics; aesthetic appeal

көркемдегі жоғары туындылар	creative works with a higher aesthetic appeal
басқа	other
басқадай	as well as
музыкалық	(adj.) musical
ән-романс	lyrics and romances
жолдама	direction; road
жолдама ал-	(with dat.) to set out to; to come forth (lit.: to take a direction)
өмірге жолдама ал-	to come to life
дейін	(postp. with dat.) until
келіп түс-	to deposit (account)
қордың атына келіп түскен	funds contributed to the Foundation
каражат	
мөлшер	amount
ренжі-	to feel hurt; to be offended
дегенмен	(conj.) however; nevertheless
мекеме	place; institution; work place; business
жекеленген мекеме	private business
бірлестік	enterprise; association
отбасы/от басы	family
көлем	amount; size
бүкіл республика көлемінде	throughout the republic
қаржы	resources; funds
қаржылай	financial
акционерлік	(<Rus.) (adj.) stockholder's; pertaining to stockholder
коммерциялық	(<Rus.) commercial
береке	benefit; prosperity
әрқайсы	each
жәрдем	assistant; help
жәрдем бер-	to assist; to help
есеп	account
есеп-шот	account
көктем	spring
сөз болып отырған	which has been discussed
арнайы	special

сенбі	Saturday
сенбілік ұйымдастыр- жалпы	to organize volunteer work on Saturdays all; general
қалың	dense; many
оқырман	reader
назар	attention; memory; mind
назарында бол-	to be in someone's mind; to take note

Translation:

The rules for a republic-wide contest of the best melodies devoted to Abay's 150th birthday anniversary have also been confirmed. God willing, creative works written about Abay's songs, new lyrics and romances with a higher aesthetic appeal, which are devoted to his life and work, as well as musical creations, will come to life."

"Can you tell me about the funds contributed to the Foundation to date?"

"Please do not be upset if I don't tell you the exact amount. Nevertheless, I can mention briefly some private businesses and organizations. For example, the Qazaqqaraköl Enterprise transferred funds in the amount of 2 million rubles (*som*), and its president K. Elimisov gave in the name of his own family, 200,000 rubles. The Butya Company (B. Abilov), 1 million, the Stockholder Commercial Bank "Bereke" (V. Zagorodnyuk), 3 million, and each of the eight districts of Almaty City gave financial assistance of 1 million. Hard currency is also in the Foundation's account. In spring of this year special "unpaid working Saturdays" have been organized throughout the republic for the benefit of the Foundation which we have been discussing here. May all of the many readers of your newspaper please note: our Foundation's account number is as follows: Account 700629, code 501, Administration of the KREDSOTS Bank, City of Almaty.

-- Абай рухы халықпен бірге жасап-жаңғыра бермекші. Ал қордың жұмыс мерзімі белгілі бір уақытпен шектеле ме?

Еліміздің Президенті Н. Назарбаев халықаралық Абай қорының тұсаукесер жиынында айтқандай: «Абай әрқашан біздің ұлттық ұранымыз болуы тиіс. Абайды таныту арқылы біз Қазақстанды әлемге танытамыз, қазақ халқын танытамыз».

Қордың көкей кесті мақсаты да осы сөздерге саяды. Олай болса, оның ғұмырлы болатына кәміл сенемін. Оның үстіне қор Абай атында болғанымен, затында жалпы қазақ әдебиетінің, мәдениетінің гүлденуіне қызмет жасайтыны құпия емес.

Әнгімелескен
А. ӘКІМҰЛЫ.

[Жас Қазақ, № 19-23, шілде, 1993-жыл, 6-бет]

Сұрақтарда жауап беріңіздер.

- 1) Қордың жұмыс мерзімі Абай мерекелерімен ғана шектеле ме?
- 2) Сіздіңше Қазақстан Абай арқылы әлемге таныс бола ма?

Vocabulary:

жаса-	to live
жаңғыр-	to revive
мерзім	date; term (time)
жұмыс	work; activity
жұмыс мерзімі	work period
шектел-	to be limited
тұсау кесер	the ceremonial cutting of a rope bound around the legs of a child who is ready to walk
тұсау кесер жиыны	opening ceremony
әрқашан	always
тиіс	necessary
арқылы	(postp. with nom.) by means of; through
таныт-	to make known

әлем	world
көкей кесті	(adj.) decisive; precise
сай-	(with dat.) to coincide; to be in conformity with
олай болса	because this is so (lit.: if it is so)
ғұмыр	life
ғұмырлы	with life; long life
кәміл	sure; certainly; surely
сен-	(with dat.) to believe in; to trust in
кәміл сен-	to be absolutely convinced
зат	mankind; substance; essence
затында	in any case; essentially; as a matter of fact
оның үстіне	besides
мәдениет	culture
гүл	flower
гүлден-	to bloom; to flourish
құпия	secret
қызмет	service
қызмет жаса-	to contribute (lit.: to make a service)

Translation:

"Abay's spirit will go on living together with the Kazakh people. Will the activities of the Foundation be limited to a certain time?"

"As the President of our country, N. Nazarbayev, has said at the opening meeting of the International Abay Foundation: 'Abay should always be our national rallying cry. In making Abay known, we introduce Kazakhstan to the world; we make known the Kazakh people.' The precise goal of the Foundation coincides with these words. Because this is so, I am convinced that the Foundation will have a long life. And besides, the Foundation has the name of Abay, therefore, as a matter of fact, it is no secret that the Foundation will contribute to the flourishing of the whole of Kazakh literature and culture."

Conducting the Interview

A. Äkimüli

[*Jas Qazaq*, No. 19-23, July 1993, p. 6]

МЫЛТЫҚТЫ МЕЙМАНДАР

Кең байтақ қазақ даласының байлығымен қатар жануарлар әлемі де талай жылдардан шетелдіктердің көз құрты болып келген еді. Сондықтан да олар осы өлкенің аңын аулауды талай жылдардан бері армандап жүргені анық. Бұған жақында сонау мұхиттың арғы жағынан келген мылтықты меймандарды айтсақ та жеткілікті.

Жақында Жамбыл облыстық аңшылар қоғамымен келісім-шартқа отырған АҚШ-тың бір топ аңшылары Бетпақдаланың жабайы аңдарын аулай бастады. Ал бұған дейін Біріккен Араб Эмиратынан келген аңшылар Мойынқұмның ор қояны мен қызыл түлкісін мольнан аулап кеткен болатын.

Осынау дала байлығы -- аң-құсымызды саудаға салғандар шетелдерден түскен валюта жануарлар мен өсімдіктер әлемін қорғауға жұмсалады деп сендіруде. Ал шын мәнінде осылай бола қояр ма екен? Бір күні барлық аң-құсымызды қырып алып, екі қолымызды мұрынға тығып қалмасақ болғаны да.

Ж. ҒАЛИЕВ

[*Ата Мекен*, Қазақстан Республикасының қоғамдық-экологиялық газеті, 26-қараша, 1993-жыл, 3-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Шетелдіктердің қазақ даласының жануарлар әлеміне байланысты негізі армандары не?
- 2) Қазақстанның жабайы аңдарын аулауға қандай елдердің аңшылары келеді?
- 3) Мылтықты меймандардан түскен пайда табиғатты қорғауға жұмсалатынына сенуге болады ма?

Vocabulary:

МЫЛТЫҚ	gun(s)
МЫЛТЫҚТЫ	with guns
мейман	guest; visitor
кең	wide; open
байтақ	wide; spacious
дала	steppe
байлық	wealth; resources
қатар	row; line; (with +мен/+пен) together with
әлем	world
жануар	animal
жануар әлемі	animal world
талай	some; several
шетел	foreign country
шетелдік	foreigner
көз құрты бол-	to be the object of desire or greed
сондықтан	(conj.) therefore; thus
анық	certain; definite; well known
өлке	country
аң	wild animal; game
аңшы	hunter
аңшылар қоғамы	Hunters' Society
аула-	to hunt
арман	hope; aim
арманда-	to desire; to be eager to get something
армандап жүр-	to desire something over a length of time
бұған	for this (dat. of бұл)
жақында	recently
сонау	(the one) over there; that
мұхит	ocean
арғы	far; distant; opposite
жеткілікті	sufficient(ly)
айтсақ да жеткілікті	it is sufficient to mention
Бетпақдала	name of a steppe area in the northern part of Jambil
шарт	province condition; accord; treaty

келіс-	to agree
келісім	agreement; treaty
келісім-шарт	agreement
келісім-шартқа отыр-	to enter into an agreement (lit.: to settle into an agreement)
топ	group
бір топ	one (certain) group
жабайы	wild; savage
ал	(conj.) however; but
Біріккен Араб Әмираты	United Arab Emirates
Мойынқұм	name of a desert area north of the city of Jambil
қоян	hare
ор қоян	desert hare
қызыл	red; reddish brown
қызыл түлкі	red fox
мол	plenty; many
молынан	(adj.) widely; extensively
құс	bird; wild bird
сауда	trade;
саудаға сал-	to sell (lit.: to put on the market)
өс-	to grow
өсімдік	plant
өсімдік әлемі	plant world
қорға-	(with acc.) to protect someone or something
жұмса-	to spend; to use
жұмсал-	to be spent; to be used
сен-	to trust; to believe
сендір-	to assure; to convince (lit.: to make someone believe)
мән	meaning
шын	true
шын мәнінде	in truth; really
барлық	all
қыр-	to kill; to destroy
қырып ал-	to kill off
мұрын	nose
тық-	(with dat.) to stick into
қол	hand; arm

екі қолыңызды мұрынға тығып
қалдық

we are left without nothing in our hands, i.e.
we are left in a hopeless situation

Translation:

VISITORS WITH GUNS

For some years now the natural resources of the vast, spacious Kazakh steppe, together with its animal population, have become the object of greed of foreigners. Thus, it is well known that for several years now they have been eager to hunt the wild animals of this country. It is sufficient to mention the visitors with guns who recently came from the other side of that ocean.

Not long ago a certain group of hunters from the US, who had entered into an agreement with the Hunters' Society of the Jambil province, started to hunt the animals in the Betpak steppe. And before that hunters from the United Arab Emirates have been extensively hunting the desert hare and the red fox of the Moyinqum. Those who sell the wealth of our steppes, our wild animals and birds made us believe that the hard currency they get from foreign countries will be used to protect our animal and plant life. But would this really happen, I wonder? Once they have killed off all our wild animals and birds, I am afraid, will we then not be left in a hopeless situation?

J. Ğaliyev

[*Ata Meken*, Social-Ecological Newspaper of the
Republic of Kazakhstan, November 26, 1993, p.3]

ОРМАН -- ЕЛ БАЙЛЫҒЫ

Бірінші бөлім

ҚАЗАҚСТАН жер көлемі ұлан-байтақ болғанымен орман-тоғайға аса бай мемлекет болып саналмайды. Негізінен ормандар, оның ішінде қылқан жапырақты ормандар Тянь-Шань, Жоңғар Алатауы, Сауыр, Тарбағатай және Оңтүстік Алтай тауларының бөктерлеріне шоғырланған. Орманның адам баласына тигізетін пайдасы ұлан-асыр. Ол биосфераның негізгі бір компонент ретінде қоршаған ортаға терең өзгерістер енгізеді. Атап айтсақ, орман өсімдіктері атмосфера құрамының түзелуін, топырақ қыртысының сақталуын, онда сорлардың пайда болмауын, жер асты, жер үсті суларының қалыпты жағдайда болуын, қолайлы ауа райының тұрақтылығын, онда мекендейтін жануарлар дүниесінің құрамы мен санын реттеуші күдіретті күш, ағаш өнеркәсібінің негізгі қоры. Сонымен қатар орман өсімдіктері эстетикалық, айықтырушылық және гигиеналық қызмет атқарады. Осы аталған қасиеттері мол Іле Алатауының ормандары астанамыз Алматымен көптеген ауыл тұрғындарына іргелес жатыр, оны біз күнделікті көріп, жиі арасында болып жүрміз.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақстан орман-тоғайға бай мемлекет болып саналады ма?
- 2) Орманның адамға деген не пайдасы бар?
- 3) Іле Алатауы Қазақстанның қай жеріне орналысқан?

Vocabulary:

орман	forest
бай	rich; wealthy
байлық	riches; wealth
ел байлығы	wealth of the people
көлем	volume; size
жер	land
жер-көлем	territory; land-size

ұлан-байтақ	vast; immense, endless (of territory)
тоғай	wooded area
орман-тоғай	forests and woods
аса	very
сана-	to count
болып санал-	to be counted (as); to be considered (as)
негіз	basis; fundament
негізінен	basically; essentially
негізгі	(adj.) fundamental; basic
іш	inside
оның ішінде	among it (them)
қылқан	needle (of a tree); bone(s) (of fish)
жапырақ	leaf
қылқан жапырақты	with needle-like leaves, coniferous
қылқан жапырақты орман	coniferous forest
және	(conj.) and
бөктер	slope
тау	mountain
тау бөктер	mountain slope
шоғыр	group; assembly; mass
шоғырлан-	(with dat.) to be assembled at; to be concentrated at
адам	person, man
адам баласы	mankind; human beings
ти-	to touch; to reach; to get; to achieve
тигіз-	to make or cause to touch; to render; to bestow
пайда	benefit; advantage
пайда тигіз-	to render or bestow benefit
ұлан-асыр	endless, limitless
биосфера	(<Rus.) biosphere
компонент	(<Rus.) component
рет	time (as one time, etc.); row; order
ретінде	as (lit.: in its order)
қорша-	to surround
орта	center; middle; environs
қоршаған орта	surrounding environment
терең	deep; profound

өзгер-	to change
өзгеріс	change
ен-	to enter; to drive in
енгіз-	to cause to enter; to effect; to introduce
атап айтсақ	that is to say; namely (lit.: if we tell by naming)
өсімдік	plant
атмосфера	(<Rus.) atmosphere
құрам	composition; structure
түз	even; straight
түзел-	to improve; to get better
атмосфера құрамының	improvement of the atmospheric structure
түзелуі	
топырақ	soil; land
қыртыс	surface layer (of earth); shell (of a nut); bark
сақта-	to protect; to preserve
сақтал-	to be protected
сор	salty; saline; salinity
пайда бол-	to occur; to appear
аст	bottom; lower part
үст	top; upper part
жер асты	underground
жер үсті	surface
су	water; river
қалып	model; pattern
қалыпты	(adj.) standard; normal
жағдай	situation; condition
қолай	convenience
қолайлы	convenient; suitable; favorable
тұрақ	residence; quarters
тұрақты	steady; stable
тұрақтылық	stability; constancy; equilibrium
мекен	place of residence; location
мекенде-	to live in a certain place
жануар	animal
дүние	world
жануар дүниесі	animal world

сан	number
ретте-	to regulate; to put in order; to balance
құдірет	power
құдіретті	powerful; strong
күш	strength; force
ағаш	tree; (adj.) wooden
өнеркәсібі	industry
ағаш өнер кәсіп	wood product industry
сонымен	in a word; thus; consequently (lit.: with that)
қор	resource; source
қатар	row; line
сонымен қатар	at the same time; likewise
эстетика	(<Rus.) aesthetics
эстетикалық	(<Rus.) aesthetic
гигиена	(<Rus.) hygiene
гигиеналық	hygienic
айық-	to clear; to recover; to heal
айықтыр-	to make heal; to cure
айықтырушылық	(adj.) curative
қызмет	service; labor; work; function
атқар-	to carry out; to fulfill; to perform
қызмет атқар-	to perform a service; to carry out a task (assignment)
осы	this; these
атал-	to be named; to be mentioned
қасиет	property; quality
мол	plenty; ample; rich; abundant
Иле Алатау	name of a mountain range (Transili Alatau)
көптеген	great number; many
ауыл	village
тұрғын	native; resident
іргелес	neighbor
іргелес жат-	to be neighbors; to be close
күн	day
күнделік	every day; daily
күнделікті	(adj.) daily
жиі	often; frequently

жиі арасында болып
жүрміз

we are frequently among them (i.e., in the forests)

Translation:

THE FORESTS -- WEALTH OF THE PEOPLE

Part 1

Although Kazakhstan's territory is vast, it cannot be considered a country very rich in forests and woods. The forests, among them forests of conifers, are essentially concentrated on the slopes of the Tien-shan, the Jungar Altay, the Sanir, the Tarbağatay and the southeastern Alatau mountains. The benefits which the forests provide to mankind are countless. As essential components of the biosphere, they can effect profound changes in the surrounding environment. That is to say, the forest plants are a powerful force in improving the atmospheric structure, protecting the surface soil, preventing the occurrence of salinity, maintaining the normal conditions of underground and surface water, stabilizing favorable weather conditions, and regulating the number and type of animals living in the forests, and finally they are the main resource of the wood product industry. Likewise the forest plants perform aesthetic, curative and hygienic functions. Close to the residents of our capital Almaty and of many villages are the forests of the Ili Alatau which are rich in the above mentioned properties. We see these mountains daily and frequently visit them.

Орман-- екінші бөлім

Иле Алатауы, оның ормандары, өсімдіктер мен жануар дүниесіне өте бай, олардың ішінде басқа аймақтарда кездеспейтіндері де бар. Бұл еліміздің байлығы, экономикамыздың көзі.

Кейінгі жылдары Иле Алатауының етегіне орналасқан халықтар санының өсуіне, өнеркәсіп орындары мен ауыл шаруашылығының өркендеуіне, жаз айларында саялы орман-тоғай арасына барып демалушылардың көбеюіне және қарағайлы белдеулерге дейін кіріп саяжай салушылардың артуына байланысты іргелес жатқан табиғат байлықтарын ретсіз пайдалану күрт өсіп отыр. Жеке адамдар арасынан заңсыз мемлекет жерлерін басып алу, тауда өсетін дәрілік қасиеті бар өсімдіктерді, жеміс-жидектерді жинап пайда табу, жабайы жануарларды атып алу және қылмыстық жолдармен ұстау өркендеп барады. Мысалы, биылғы жылдың жартысында Алматы мемлекеттік қорығына қарайтын аумақтан жиырмадан астам аң аулаушы браконьерлер ұсталды. Ал, Талғар орман шаруашылығына қарасты жерлерде бес рет осы мекеме жерін рұқсатсыз басып алушылар мен екі дүркін заңсыз ағаш кесушілер кездесті. Тіпті басқа мемлекет жерінен заңсыз келіп, еліміздің байлығына қол сұғушылар да кездесіп жатыр.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Иле Алатау ормандарының бүгінгі халы қандай?
- 2) Ормандардың әлсіреуінің негізгі себептерін айтыңыз.
- 3) Табиғатқа қарсы жасалған қылмыстардың түрін атаңыз.

Vocabulary:

өте	very
өте бай	very rich; (with dat.) to be very rich in
аймақ	region; territory
кездес-	to meet; (with loc.) to be found at
экономика	(<Rus.) economy
көз	eye; source; well; heart (=essence of something)

кейінгі	(adj.) recent
етек	front part of a dress; coat or gown
тау етегі	foot of a mountain; foothill
орналас-	(with dat.) to settle in
халық	people
өс-	to grow
өнеркәсіп орындары	industrial sites
шаруа	affair; work; business
шаруашылық	economics; business
ауыл шаруашылығы	farm work; farming; agriculture
өркен	young growth on a plant; sprout
өркенде-	to develop; to expand
жаз	summer
ай	month; moon
сая	shade
саялы	shady; cool
дем ал-	to take a rest; to vacation
демалушы	vacationer
көбей-	to increase
қарағай	pine tree
белдеу	middle part of something; halfway up a mountain
қарағайлы белдеу	timberline; line or border beyond which trees do not grow
дейін	(postp. with dat.) up to; until
кір-	to enter; to go up; to go into
саяжай	summer cottage
сал-	to build; to construct
арт-	to increase
байла-	to bind, to tie; to attach
байлан-	to be attached
байланыс	connection, relation
байланысты	connected, related; (postp. with dat.) in connection with; through
ретсіз	disorderly; inadmissab(ly); reckless(ly)
табиғат	nature
табиғат байлықтарын ретсіз пайдалану	the reckless exploitation of the wealth of nature
күрт	fast; quickly; rapidly

жеке	single; private
адам	man; people; citizen
басып ал-	to take over; to occupy
заң	law
заңсыз	without law; illegally
дәрі	medicine
дәрілік	medicinal
дәрілік қасиеті бар өсімдіктер	plants with medicinal properties
жеміс	fruit
жидек	berry
жина-	to collect; to gather
пайда	benefit
пайда тап-	to make a profit; to profit
пайдалан-	(with acc.) to use; to exploit
жабайы	wild
жануар	animal
ат-	to shoot
ал-	to take; (with preceding converb -(ы)п/-(і)п to do an action for oneself
ҚЫЛМЫС	crime
ҚЫЛМЫСТЫҚ	criminal
ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖОЛМЕН	by criminal (unlawful) means
ұста-	to hold; to arrest
ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖОЛМЕН ҰСТА-	to catch animals by unlawful means; to poach game
бар-	to go; to walk; (with preceding converb -(ы)п/-(і)п)
мысал	to do something gradually or steadily
мысалы	example
биылғы жыл	for example
жарты	this year's; pertaining to this year
қорық	half
қара-	reservation
Алматы мемлекеттік қарайтын	(with dat.) to look at; to belong to; to be controlled
аймақ	an area controlled by the Almatı State Reservation
жиырма	twenty
астам	(with abl.) more than

аң	game (wild animal)
аң аула-	to hunt game
аң аулаушы	(game) hunter
браконьер	(< Rus.) illegal hunter or fisherman
қарасты	(<қапа-) (postp. with dat.) belonging to; administered by
мекеме	administration
рұқсат	permission
рұқсатсыз	without permission
дүркін	time (as in one time)
кес-	to cut
ағаш кесуші	a person who cuts trees, wood-cutter
тіпті	even; quite; entirely; completely
сұқ-	(with abl.) to push through; to force through (something)
қол	arm; hand
қол сұқ-	to steal; to rob; to plunder
қол сұғушы	thief; robber; plunderer
еліміздің байлығына қол	robbers of our country's wealth
сұғушылар	

Translation:**The Forests- Part 2**

The Ili Alatau and its forests are very rich in plant and animal life. Among them are also [varieties] not to be found in other regions. They are our country's wealth, the heart of our economy.

In recent years the reckless exploitation of the richness of the nature surrounding us is rapidly growing in connection with the increase of people who are going up as far as the timberline and building summer cottages there, through the increase of vacationers who walk in the shady forests and woods during the summer months, through the expansion of agriculture and industrial sites and the increase in the number of people settling in the foothills of the Ili Alatau. The illegal takeover of state-owned property by private citizens, the profiting from gathering fruits and berries, and plants with medicinal properties growing in the mountains, the shooting of wild animals and catching them by unlawful means are steadily increasing. For example, in the first half of this year more than 20 illegal hunters were arrested in areas controlled by the Almati State Reservation; and in areas belonging to the Talgar Forestry Enterprise one encountered five incidents of people who had taken possession of land owned by that administration without permission and two times one met people who were illegally cutting trees. One even encounters people are coming illegally from other countries and are robbing our country's wealth.

Орман--үшінші бөлім

Тамыз айында Украинадан келген, өзін Луганск музейінің қызметкерімін деп таныстырған С. деген азамат Қаскелең сайының басынан Қазақстанның Қызыл кітабына тіркелген алты түрге жататын, жалпы саны 336 әсем көбелектерді жинап, қайтар жолында табиғат қорғаушылар қолына түсті. Тексеріп келгенде оның көбелектерді сауда дүниесіне дайындағаны анықталып, 425100 сом айып тағайындалды. Бұл сан коллекционерлер арасында ондаған есе артық ақшаға айналатыны көпшілікке белгілі. Сондықтан еліміздің табиғи байлықтарын ұқыпты пайдаланып оны қорғап сақтайтын уақыт жетті. Бұл үшін табиғат байлықтарын сақтап, көбейтіп оны орынды пайдаланатын мекеме құру қажет. Ол -- ұлттық табиғи бақ.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Украина азаматының жасаған қылмысы не?
- 2) Ол кісіге қандай айып тағайындалды?

Vocabulary:

тамыз айы	month of August
Украина	Ukraine
музей	museum
қызметкер	employee; office worker
азамат	man; citizen
сай	ravine; gorge
Қаскелең сайы	the Qaskelen ravine
кітап	book
қызыл	red
қызыл кітап	red book; the "Red Book" in which endangered plant and animal species are registered
тірке-	to register; to write down in a book
тіркел-	to be registered
алты	six
түр	type; form; species
жат-	to lie down; (with dat.) to belong to; to relate to; to pertain to

әсем	beautiful; delicate
көбелек	butterfly
сан	number; amount
жалпы	total
жалпы сан	total sum
қайт-	to return; to go back
қайтар жол	return path; way back
қайтар жолында	on his way home
қорға-	to protect; to preserve
қорғаушы	protector; guard
табиғат қорғаушы	nature protector; guard in a nature preserve
түс-	(with dat.) to fall into
қолға түс-	to be captured; to be arrested
тексер-	to check; to examine; to investigate; to question
	(in an investigation)
тексеріп келгенде	when investigating (him)
сауда	trade
дүние	world; property
сауда дүниесі	world market; (lit.: trade world)
дайын	ready
дайында-	to prepare; to procure
анық	clear; definite; certain
анықта-	to establish (a fact); to clarify
айып	fault; guilt; fine; penalty
тағайында-	to appoint; to assign
коллекционер	(<Rus.) collector
артық	more
есе	time (as in one time)
он	ten
ондаған	tens
X ондадан есе артық	more than ten times
ақша	money
айнал-	to turn around; (with dat.) to turn into; to change into
көп	many; much
көпшілік	majority; everybody
белгі	sign

белгілі	known; evident
ұқыпты	wise(ly); attentive(ly); frugal(ly)
пайдалан-	(with acc.) to use
сақта-	to protect; to preserve
уақыт жетті	the time has come
орынды	proper(ly); prudent(ly)
құр-	to build; to establish; to create
ұлт	nation; nationality
бақ	fortune; good luck; happiness

Translation:**The Forests-- Part 3**

In August, a man named S., who came from the Ukraine and introduced himself as an employee of the Lugansk Museum, had collected from the upper parts of the Kaskelen, ravine a total of 336 beautiful butterflies belonging to six different species which are registered in the Red Book of Kazakhstan. On his way home he was caught by nature protectors. Upon questioning, it was determined that he had procured the butterflies for sale on the world market. He was fined 425,100 rubles. It is widely known that among collectors this amount [of butterflies] can easily be sold for more than ten times the fine. The time has come, therefore, to protect and to wisely use our country's natural wealth. For this reason, it is necessary to establish an administrative organization which will protect, nurture and prudently use the natural resources. They are our national fortune.

Орман-- төртінші бөлім

1986 жылы Қазақ КСР-інің Ғылым академиясының құлшынысымен Алатау мемлекеттік ұлттық табиғи бағын құрудың ғылыми негізі жасалған. Үш жыл өткен соң республикамыздың Министрлер Кеңесі Орман шаруашылығы министрлігіне осы ұлттық табиғи бақты құрудың техникалық, экономикалық жоспарын жасауды тапсырды. Бұл жоспар 1989-1990 жылдары «Казгинроград» мекемесінің архитектуралық жоспар жасау шеберханасында құрылды. Жоспарда ұлттық табиғи баққа Шамалған мен Түрген өзендерінің арасын алып жатқан Іле Алатауының сілемдері кіретіні белгіленді. Осы аймақтағы тау құрылымы есепке алынып, болашақ бақтың жер көлемі ландшафттарға, белдеулерге және жеке бөліктерге бөлініп, онда өсетін өсімдіктер мен өмір сүретін жануарлар санына байланысты аталған бөліктер қатаң қорғалатындары және туристер мен демалушыларды қабылдайтындары деп екіге ажыратылған. Туристер мен демалушыларды қабылдайтын бөліктердің рекреациялық сыйымдылығы, онда орналасатын жолдар мен мейманханалардың және көру алаңдарының орны анықталған. Оған жұмсалатын шығынның көлемі белгіленген. Дегенмен, бұл өткен уақыттың есебі.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Ұлттық табиғи бағын құрудың ғылыми негізін кім жасаған?
- 2) Табиғи баққа қандай жерлер алынбақшы?
- 3) Болашақ бақ қайсы бөліктерге бөлінеді?
- 4) Қазақстанның Қызыл кітабына тіркелген жабайы жануарлардың қазіргі хал-жайы қандай?

Vocabulary:

ҒЫЛЫМ	science
Ғылым академиясы	Academy of Sciences
ҒЫЛЫМИ	scientific; scholarly
ҒЫЛЫМИ НЕГИЗ ЖАСА-	to formulate scientific principles
МЕМЛЕКЕТТІК ҰЛТТЫҚ ТАБИҒИ БАҚ	State National Nature Park
ҚҰЛШЫН-	to do something with purpose; to move ahead; to take initiative

құлшыныс	initiative
жаса-	to make; to create; to formulate
жасал-	to be made; to be created
кеңес	council
Министрлер Кеңесі	Council of Ministers; Cabinet
министрлік	ministry
Орман шаруашылығы министрлігі	Ministry of Forestry
техникалық	technical
экономикалық	economical
жоспар	plan
тапсыр-	to assign
Казгинроград	abbr. for: (<Rus.) Казакский Государственный Институт проектирования гостроительства Kazakh State Institute for Urban Planning
мекеме	administration; office
архитектура	(<Rus.) architecture
архитектуралық	architectural
шебер	master; skillful person; craftsman
шеберхана	workshop; bureau
архитектуралық жоспар жасау шеберханасы	bureau of architectural planning
өзен	river
алып жат-	to be located
сілем	range; mountain range
кір-	to enter; to go into; to include
есепке ал-	to take into account; to consider
болашақ	future
ландшафт	(<Germ.) landscape
белдеу	zone
бөл-	to divide
бөлік	section; division; part
жеке бөлік	separate, special section
өмір	life
өмір сүр-	to live
байланысты	(postp. with dat.) according to; in regard to

қатаң	strict(ly)
қорғал-	to be protected
турист	tourist
демалушы	vacationer
қабылда-	to accept
ажыра-	to be separated; to be divided
ажыратыл-	to be divided; to be separated
екіге ажыратыл-	to be divided into two
рекреация	(< Rus.) recreation
рекреациялық	recreational
сыйым	holding capacity
сыйымды	spacious
сыйымдылық	accommodation; facility
рекреациялық сыйымдылық	recreational facility
орын	place
орны	(<орын+ы) its place
орналас-	(<орын) to be located; to be placed
жол	road
мейманхана	hotel
алаң	arena; site; spot
көру алаңы	sightseeing spot
анықтал-	to be defined; to be specified
жұмсал-	to be used; to be spent
көлем	size; volume; extent; amount
шығын	expenses; expenditure
шығынның көлемі	amount of expenditures
дегенмен	however; though
өткен уақыттың есебі	figures of the past; outdated figures

Translation:**The Forests-- Part 4**

Upon the initiative of the Academy of Sciences of the Kazakh SSR, scientific principles were formulated in 1986 for the establishment of an Alatau State National Nature Park. Three years later the Council of Ministers of our Republic assigned the Ministry of Forestry to produce the technical and economical plans for such a national nature park. These plans were drawn up in 1989-1990 in the Kazginrograd Administration's architectural planning bureau. It was determined in the plan that the Ili Alatau mountain range located between the rivers Šamalğan and Türgen will be part of the national park. Taking into account the mountain structure of the region, the future park area was divided into landscapes, zones and special sections. Based on the plants growing and the number of animals living there, the sections were divided into two: strictly protected regions and regions which can accept tourists and vacationers. The recreational facilities in the regions accepting tourists and vacationers and the location of roads, hotels and sightseeing spots to be placed there had been defined. The extent of the expenses which were to be spent for these projects had been specified. However, these are outdated figures [now].

Орман-- бесінші бөлім

Қазіргі нарық экономикасына көшкен жағдайда жасалған жоспар қайта қарауды қажет етеді. Осы тұрғыдан алғанда келешек бақтың құрылуын анықтайтын негізгі мәселе қаражатпен қамтамасыз ету. Бұл мәселені шешудің жолы мемлекет қаржысы мен қатар акционерлік және жекеменшікті капиталды пайдалану. Егер аталған жолдармен ұлттық бақты тез арада құратын болсақ, келешекте санаулы жылдар ішінде шыққан шығынды орнына қайтарып, шет елдердегі ұлттық бақ сияқты пайда табуға мүмкіндік туады. Оның айғағы ретінде астана халқы мен елімізге көптеп келіп жатқан шетелдік меймандардың тау табиғатын тамашалап демалу үшін білдіріп жатқан сұрауларын айтуға болады.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Ұлттық табиғи бақтың құрылуын қаражатпен қалай қамтамасыз ету мүмкін?

Vocabulary:

қазір	now
қазіргі	present; current
нарық	market price; value
нарық экономикасы	market economy
көш-	(with dat.) to move to; to transfer to; to change to; to migrate
жағдай	condition; situation
қайта	again
қайта қара-	to look again; to review
қажет ет-	to make it necessary
қажет етады	it is necessary
тұрғы	direction, point
осы тұрғыдан алғанда	starting (lit.: taking) from this point; taking this into consideration
келешек	future
қаражат	resources; funding; capital

қамтамасыз ет-	(with мен, бен, пен) to ensure; to make available (something)
мәселе	question; problem
шеш-	to solve
қаржы	funding; financial resources
мен қатар	together with; alongside; as well
акционер	(< Rus.) shareholder
капитал	(< Rus.) capital
жекеменшікті	private
жекеменшікті капитал	private capital
егер	(conj.) if
тез арада	quickly
шет	edge; border
шет ел	foreign country
шет елдік	(adj.) foreign
сияқты	(postp. with nom.) like
ту-	to be born; to come into existence
мүмкін	possible
мүмкіндік	possibility
мүмкіндік туады	the possibility exists
айғақ	proof; evidence
айғақ ретінде	as proof
келешекте	in the future; next
келешекте санаулы жылдар ішінде	within the next couple of years
орнына қайтар-	to repay (lit.: to return to its place)
шыққан шығынды орнына қайтар-	to repay the outlaid expenditures
халық	people
көптен	many
мейман	guest; visitor
тамаша	wonderful; enjoyable
тамашала-	to enjoy
сұра-	to ask; to request
сұрау	question; request
білдіріп жатқан сұраулар	requests for information (lit.: requests which inform)

Translation:**The Forests-- Part 5**

During the current conditions of changing to a market economy, it is necessary to review the formerly made plans. Taking this into consideration, the main problem which will determine the establishment of the future park is the availability of funding. One way of solving this problem is to make use of state funds as well as of shareholders' and private capital. If we could establish the national park quickly in the ways mentioned, there exists the possibility to repay the outlaid expenditures in the next couple of years and to make a profit, like national parks in foreign countries. As proof of this one can mention the requests for information on the possibilities of taking vacations and enjoying the mountain nature. These requests come from the people of our capital and the many foreign visitors who are coming frequently to our country.

Орман-- алтынші бөлім

Әр түрлі табиғи зоналарды алып жатқан мемлекетімізде қазіргі таңда бар-жоғы бір ғана ұлттық табиғи бақ бар. Ол Баянауыл бағы, оның өзі өз мәнінде көркеймей келеді. Қазіргі уақытта Экология және биоресурстар министрлігінің Орман шаруашылығына қарасты Іле орман шаруашылығы бірлестігінің негізінде Алатау ұлттық табиғи бағын құру жөнінде айтарлықтай істер атқарылып жатыр. Атап айтсақ, келешек бақтың жаңа жоспарлары құрылуда, онда қызмет атқаратын кадрлар қабылдануда. Жазылымдарда көрсетілген шетелдік ұлттық бақтың алғы тәжірибелері жинақталуда. Қорыта келгенде, жоғарыда айтылғандардың бәрі Алатау ұлттық табиғи бағын кешеуілдетпей тез құру керек екенін дәлелдей түседі. Бақтың құрылу, құрылмауы туралы соңғы сөз республика парламентінде.

Көптен келе жатқан дәстүр бойынша қыркүйектің үшінші демалысы орман шаруашылығының қызметкерлерінің кәсіптік мейрамы болып аталынады. Осыны пайдалана отырып, орман шаруашылығының барлық қызметкерлерін кәсіптік мейрамымен құттықтап, дендерінің сау болуына, орасан еңбектерінде зор табыстарға жетуіне тілек білдіреміз.

Жеңіс МЫРЗАБЕКОВ,
Іле орман шаруашылығы
бірлестігі Бас директорының
ғылым жөніндегі орынбасары,
биология ғылымдарының кандидаты.

Озат БАТАНАЕВ,
ғылыми зерттеу лабораториясының меңгерушісі,
биология ғылымдарының
кандидаты.

[Жас Алаш, 18 қыркүйек, 1993 жыл, 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақстанның бір ғана ұлттық бағының қазіргі жағдайы қандай?
- 2) Алатау ұлттық табиғи бағын құру жөнінде қандай істер атқарылып жатыр?
- 2) Жақын келешекте қандай мәселелерді шешу керек?

Vocabulary:

әр	every
әр түрлі	every kind
зона	(<Rus.) zone
таң	dawn; early morning
қазіргі таңда	now; right now
бар-жоғы	all; total
ғана	only
мән	meaning; sense
өз мәнінде	in its true sense; actually; truly
көркей-	to become pretty; to be attractive
биоресурс	(<Rus.) bioresource
экология	(<Rus.) ecology
Экология және биоресурстар	Ministry of Ecology and Bioresources
министрлиги	
бірлестік	association; union
айтарлықтай	as mentioned; as outlined
атап айтсақ	that is to say:
кадр	(<Rus.) staff; cadre
жазылым	written document
көрсет-	to show
көрсетіл-	to be shown; to appear
алғы тәжірибе	valuable experience (lit.: advanced experience)
шетелдік	foreign
жинақ	collection
жинақта-	to collect; to gather
қорыт-	to sum up; to conclude

қорыта келгенде	in conclusion (lit.: when summing up)
жоғары	above
бәрі	all
кешеуіл	late
кешеуілдет-	to cause to be late; to delay; to postpone
делелде-	to prove
түс-	to fall
делелдей түс-	to prove immediately
туралы	(postp. with nom.) about; on
соңғы	last
парламент	parliament
дәстүр	tradition; custom
көптен келе жатқан дәстүр	old tradition
бойынша	(postp. with nom.) according to
қыркүйек	September
демалыс	rest; vacation; Sunday
мейрам	holiday
кәсіп	profession
кәсіптік	professional
аталын-	to be named; to be designated
барлық	all
құттықта-	to congratulate
ден	body
сау	healthy
орасан	many
еңбек	labor; work; effort; endeavor
зор	great
табыс	success
тіле-	to wish
тілек	wish
бас директоры	chief director
орынбасар	deputy
зертте-	to research
зерттеу	research
меңгеруші	manager; chief
лаборатория	(<Rus.) laboratory

Translation:**The Forests-- Part 6**

Right now in our country, which includes different nature zones, only one national park exists. It is the Bayanauli Park. Actually, the park itself is becoming unattractive. At the present time, the work we outlined in regard to the establishment of the Alatau National Nature Park is basically being carried out by the Association of the Ili Forestry, which answers to the Forestry Department of the Ministry of Ecology and Bioresources. That is to say, new plans for the future park are being designed, and staff is being hired to carry them out. The advanced experiences of foreign national parks which appeared in written documentation are being collected. To summarize, all that has been said above proves that it is necessary to establish the Alatau National Nature Park quickly and without delay. The last word whether the park will be established or not is with the Parliament of the Republic.

According to an old tradition, the third Sunday of the month of September has been designated as the professional holiday of the forestry employees. Taking advantage of this occasion, we are congratulating all forestry employees on their professional holiday and express our wishes for their good health and for the achievement of great successes in their many endeavors.

Jengiz Mirzabekov,
Deputy Head for Research, Ili Forestry Association
Candidate of Biological Sciences

Ozat Baytanov,
Chief of the Scientific Research Laboratory,
Candidate of Biological Sciences

[*Jas Alaš*, September 18, 1993, p. 1]

ҚЫРЫҚЫ ДА КЕЛІП ҚАЛЫПТЫ-АУ!



Халқы құрмет тұтып «Димаш» деп атап кеткен ел қадірлісі Димекеңнің дүниеден қайтып, арамыздан алыс сапарға аттанып кеткеніне де қырық күнге таяп қалыпты. Осы аралықта марқұмның туған-туысқандарымен қосыла барша қазақ жұрты аза тұтып, қазаның артын күтуде. Бұл ел ағасына деген туған халқының қимас сезімін білдіретін көрініс десек қателеспеспіз.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Дімекеңнің дүниеден қайтқанына қанша уақыт болып қалыпты?
- 2) Кімдер қазаның артын күтуде?

Vocabulary:

қырық	a religious ceremony to be held forty days after some one's death (lit.: forty)
қырықы да келіп қалыпты-ау	alas, his "Fortieth" has also come now
ел қадірлісі	the esteemed of the people
құрмет тұт-	to hold in regard; to respect
атап кет-	to call; to name with an intense purpose; to call affectionately
алыс сапар	faraway travel
алыс сапарға аттанып кет-	to set off for a long trip; to depart from this world; to die
дүниеден қайт-	to return from this world; to die
тая-	(with dat.) to be close to; to approach
осы аралықта	in the meantime; from that day on

марқұм	deceased
туған-туысқандар	all relatives; friends and relatives
қосыл-	(with postp. мен) to join with
қазақ жұрты	Kazakh people
аза тұт-	to mourn
қаза	misfortune; loss; death
қазаның артын күт-	to pay respect for a deceased
ел ағасы	leader of the people; respected elder of the people
сезім	feeling
қи-	to spare
қимас	boundless; deep
қимас сезім	deep feeling
көрініс	display; manifestation
қате	error; mistake
қателес-	to make a mistake

Translation:**Alas, His "Fortieth" Has Also Come Now!**

Soon it will be 40 days since Dimeken, the esteemed of the people, whom they respected and affectionately called "Dimaš" has left this world and departed from among us. From that day on all the Kazakh people, joining the deceased's relatives and friends, have been mourning and paying their respect. We cannot be mistaken when we state that this is a manifestation which expresses the deep feelings of his native people for someone they called "elder of the people".

Өмір мәңгілік емес, адам баласының істеген ісі, артына қалдырып кеткен ізі мәңгілік. Олай дейтін болсақ, талай жыл ел басқарып, тағдыры қыл көпірдің үстінде тұрғандай кездерде халқын терең құзға құлап кетуден қорғап, бүгінгі арайлы таңға қолынан жетектеп алып келген ірі мемлекет және қоғам қайраткерінің есімі жұрт жадынан ешқашан өшпейді деп батыл айтуымызға әбден болады. Ақ басты Алатаудың биік бітімін алыстап барып байқауға болатыны секілді оның бар болмысы күн өткен сайын асқақтай түсетініне күмән келтірмейміз.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Не деп батыл айтуға әбден болады?

Vocabulary:

мәңгі	eternal; eternally
мәңгілік	eternity; eternal
із	trace; impact
артынан қалдырып кеткен із	the trace left behind
олай дейтін болсақ	having said this (lit.: if we say this)
талай	many
басқар-	to govern
тағдыр	fate
қыл	hair
қыл көпір	hair-thin bridge which the souls of the departed have to cross on the day of judgment
қыл көпірдің үстінде тұр-	to be in a very dangerous situation (lit.: to stand on the hair-thin bridge at the day of judgment)
терең	deep
құз	gorge
құла-	to tumble down
қорға-	(with abl.) to protect from; to save from
арай	beam; light

арайлы	bright
арайлы таң	bright dawn
жетекте-	to lead
ірі	great
ірі мемлекет қайраткері	great statesman
қоғам қайреткері	public servant
есім	name
жад	memory
өш-	to cease to exist; to vanish
батыл	brave; courageous; resolute(ly)
эбден	perfect (ly); complete (ly); very; only
эбден болады	it is only appropriate
ақ басты	snow-capped (lit.: with a white head)
ақ басты АлаТау	the snow-capped Alatau
биік	tall
бітім	shape; structure
алыс	distance
алыстап	(adv.) further away
байқа-	to note; to observe; to appreciate
секілді	(postp. with nom.) like; resembling
болмыс	being; existence; life
бар болмыс	whole life
күн өткен сайын	with every passing day
асқақ	high
асқақта-	to be carried high up; to be raised up
асқақтай түс-	to be quickly raised in esteem
күмән	doubt
күмән келтір-	to carry doubt; to doubt

Translation:

Life is not eternal. Only the work a human being has accomplished and the impact he leaves behind are eternal. Having said this, it is only appropriate to resolutely state that the name of the great statesman and public servant who for many years has governed the country and protected the people from tumbling down into a deep gorge, when their fate was in severe danger, and who lead them by his hands into today's bright dawn, will never vanish from the memory of the people. We have no doubt that with every passing day his whole life will quickly be raised in esteem like the snow-capped Alatau whose tall shape can only be appreciated from a distance.

Бүгін бірқатар басылымдар Димекеңнің сан тарау өмір жолдарынан сыр шерткен, оның ұшы қиырсыз еңбегіне баға берген мақалалар жариялап үлгерді. Бәлкім ол дұрыс та шығар. Сөйтсе де, бұл бүгіннің еншісіндегі емес, болашақ ұрпақтың қала берді тарих деп аталатын көнекөз қарияның қанжығасындағы олжа екендігін де ойланған артық болмас. Атам заманнан қалыптасқан табиғи заңдылық соны айтады.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

1) Бүгін бір қатар басылымдар қандай мақалаларды жариялап үлгерді?

Vocabulary:

басылым	publication; publisher
өмір жолы	course of life; life
тарау	part; section
сан	number
сан тарау	(adj.) many sided
сан тарау өмір	rich life
сыр	secret
шерт-	to strum; to pluck (an instrument)
сыр шерт-	to reveal
қиыр	edge; limit
ұш	tip; point; end
ұшы қиырсыз	limitless; endless
ұшы қиырсыз еңбек	tremendous work
баға бер-	(with dat.) to evaluate something or someone
үлгер-	to try to finish something in a given time; to hurry
жария	open; known
жарияла-	to announce; to publish
сөйтсе де	(conj.) regardless; despite; nevertheless
енші	share in inheritance; inheritance; property
қала берді (берсе)	in other words; otherwise
көнекөз	experienced; wise
қария	elder

қанжыға	strings on the back of a saddle to tie up things necessary for the horseman
олжа	booty; spoils; property
ойлаған артық болмас	it is essential to maintain (lit.: it is not superfluous to think that)
қалыптас-	to be formulated
заң	law
заңды	lawful
заңдылық	lawfulness; legality; law
табиғи заңдылық	natural law
атам заманнан	from the beginning of time; from time immemorial

Translation:

Today some publishers hurry to publish articles evaluating Dimeken's tremendous work and to reveal secrets of his rich life. Perhaps this will turn out to be all right. Nevertheless it is essential to maintain that this information is not something which belongs to today's generation, but it is the property of the future generation which is tied to the saddles of our wise elders who otherwise are also called "history". The natural law formulated from the beginning of time states just that.

Арамызда жер басып жүрген алаш азаматтарының ендігі міндеті қазаның артын күтіп, әруақ алдындағы ақыреттік парызды адал атқаруға саяр. Бұл жағыннан алғанда халық өз борышын толық өтеді. Ел ағасымен қоштасу күні марқұмның мәйіті қойылған астанадағы Абай атындағы опера және балет театры-үйіне жиналған жұрттың ағын-легі соның айғағы. Оларды мұнда ешкім зорлап әкелген жоқ. Сөйтсе де, қайсы бір жиылысқа қан-ша шапқыланса да топталмайтын жиын осы араға ұшы қиырсыз ағылды. Мұны туған халқының, жалпы Қазақстан жұртының Демекеңе деген құрметі мен ыстық ықыласының, оның кенеттен болған опатына өкінішке толы қайғысының көрінісі демеске амалыңыз қалмайды. Өз көзімізбен көрген талайдардың моншақтап төгілген көз жасы да соның бір дәлелі.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Жұрттың Демекеге деген құрметіне қандай дәлелдерді бере аласыздар?

Vocabulary:

жер басып жүр-	to live (lit.: to step on the earth)
алаш	name of a legendary Khan of the Kazakhs; Kazakh
азамат	citizen; brave son or daughter of the Kazakhs
ендігі міндет	immediate obligation
әруақ	soul of the deceased
парыз	obligation
ақырет	the other world
ақыреттік парыз	religious duties to be performed for the soul of a deceased
адал	faithful(ly)
атқар-	to carry out
сай-	to conclude; to emphasize
саяр	one should emphasize
бұл жағыннан алғанда	in this regard
борыш	obligation
борышын өте-	to satisfy one's obligation

ТОЛЫҚ	full; fully
қоштасу күні	the day of saying good-bye to a deceased person before the funeral
мәйіт	corpse
Абай атындағы опера және балет театры	Abay Opera and Ballet Theater
лек-лек	in groups; in a large numbers
ағын	flow
ағын-лек	masses (people)
айғақ	evidence; proof
зорла-	to force
зорлап	by force; forcefully
әкел-	to bring
сөйтсе де	(conj.) on the contrary; but
жиылыс	meeting
шапқылан-	to be rushed; to be urged
топта-	to assemble
топтал-	to be assembled
жыин	crowd
ақ-	to flow
ағыл-	to flood
ықлас	concern; attention
ыстық ықлас	warm feeling
кенеттен	unexpectedly
опат	death
өкініш	regret; sorrow
өкінішке толы	full of regret
амал	solution; way out
амалыңыз қалмайды	you will have no choice
талай	many
моншақ	pearl
моншақта-	to drop down pearls; to pour down tears as big as pearls
төгіл-	to pour out
дәлел	evidence; proof; sign

Translation:

One should emphasize that the immediate obligation of the daughters and sons of the Kazakhs who are alive among us, is to pay respect to the deceased and to faithfully carry out the religious duties before the soul of the deceased. In this regard the people fully took care of their responsibilities. This was proven by the masses of people who gathered in our city in the building of the Abay Opera and Ballet Theater where the body of the deceased had been placed on the day of "saying good-bye" to their respected elder. Nobody had brought them there by force. On the contrary, the crowds who usually would not gather no matter how much they were urged to attend a meeting, flooded into that place in endless streams. One has no choice but to state that this is a manifestation of respect and warm feelings for Demeken, expressed by his own people and all the people of Kazakhstan, and of their grief, filled with regret for his untimely death. The tears, we saw with our own eyes, pouring down like pearl drops, are also signs of this manifestation.

Бір өкініштісі, халықтың еңсесі түсіп, алыс-жақын ағайын-туыстар Қазақстан жұртының үлкен қайғысына көңіл айтып, қайғысын бөлісіп жатқан уақытта тым болмағанда бір тәулік мемлекеттік жалауымызды төмен түсіріп, республикамызда қаралы күн жарияланбағаны ол қылық болғанын жасыра алмаймыз. Мұны бұл дүниеден өткен Демекең үшін емес, артында қалған жұрты, болашақ ұрпақтары үшін қолға алған ауадай қажет-ақ еді.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

1) Бір өкініштісі не?

Vocabulary:

өкінішті	regrettable; regret; disappointment
еңсе	whole body; whole being
еңсесі түс-	to be sad; to grieve
алыс-жақын ағайын- туыстар	distant and close relatives; people
көңіл айт-	to console; to express condolence upon some body's death
бөліс-	to share with each other; to participate
тым болмағанда/болмаса	if nothing else; at least; not even
тәулік	time of 24 hours
жалау	flag
жалауны төмен түсір-	to lower the flag
қаралық күн	day of mourning
қылық	deed; action; behavior
жасыр-	to hide
жасыра алмаймыз	we can not hide (disappointment)
қолға ал-	to attend; to undertake
қажет	necessity; need
болашақ	future
болашақ ұрпақ	future generation
ауадай қажет	utmost necessity; most-felt need (lit.: a necessity like air)
қайғы	pain; grief; mourning
үлкен қайғы	great pain; great loss

Translation:

But there was one disappointment. When the people were grieving, and were expressing their condolences for the great loss of the people of Kazakhstan, when all participated in the mourning, our state flags were not lowered, not even for twenty four hours and no official day of mourning was announced. We can not hide our disapproval of this behavior. An official display of mourning was the most-felt need which one should have attended to, not for the sake of Demeken who had passed away, but for the people left behind and the future generation.

Өйткені бұл, бір жағынан, егемен елдің еңсесін көтеріп, тәуелсіздік тізгінінің шын мәнінде өз қолымызға іліккендігін тағы да бір дәлелдеп берсе, екінші жағынан, астанамызда ашыл-ып жатқан шетел елшіліктерінің алдында республика абыройын арттыра түспес пе еді. Оның үстіне, халқымыздың салт-санасы бойынша, өлім-жітім ағайын арасындағы араздық отын өшіріп, бірін-бірімен араластырып жіберуге себепші болатыны бар емес пе еді. Атадан қалған сол жақсы дәстүр осы жолы ұмытылып қалғанын жасыра алмаймыз.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Атадан қалдан қайсы дәстүр ұмытылып қалғанын жасыра алмайды?

Vocabulary:

өйткені	(conj.) because
еңсе	spirit; mood
бір жағынан	on the one hand
екінші жағынан	on the other (second) hand
егемен	independence
тәуелсіздік	independence
тізгін	rein
шын мәнінде	in the true sense; truly; indeed
ілік-	to hold
дәлел	proof; evidence
дәлелде-	to prove
дәлелдеп бер-	to prove for others
шетел елшіліктері	foreign embassies
шетел елшіліктері алдында	in the face of (in front) of the foreign embassies
аброй	honor; prestige
арттыр-	to increase
арттыра түс-	to increase immediately
сана	thought; meaning; mind
салт	customs; traditions
салт-сана	customs; traditions

жіт-	to die; to vanish
жітім	death
өлім	death
өлім-жітім	death
ағайын	relative; people
араз	quarrelsome
араздық	quarrel; animosity
араздық оты	fire of animosity
араластыр-	to cause to merge; to bring together
себепші бол-	(with dat.) to be the reason for; to be the cause of
осы жолы	this time
ұмыт-	to forget
ұмытылып қал-	to be completely forgotten

Translation:

This would have, on the one hand, lifted the spirit of the independent country and would also have proven that we have indeed taken into our own hands the reins of independence; on the other hand, it would have immediately increased the prestige of our republic in the face of the foreign embassies which are being opened in our capital. Besides, according to the traditions of our people, is it not death that extinguishes the fire of animosity among the people? Is not death the reason that causes us to unite with each other? We cannot hide our disappointment that this time our good traditions which have come down to us from our fathers had been completely forgotten.

Сөйтсе де, халық даналығынан айнымады. Марқұмның мәйіті туыстары жерлеген қала сыртындағы зиратқа қарай алынып жүрілгенде жол бойы пәтерлердің терезедеріне ілінген қаралы жалаушалардың жиі ұшырасуы ол қылықтың орнын толтырып тұрғандай сыңай байқатты. Мұны да қала тұрғындары ешкімнің тапсырмансыз, жүрек қалауларымен жасағандығына ешкім күмән келтірмес. Бұл да болса, халық қадірлісіне деген ел құрметінің бір белгісіндей әсер қалдырғаны баршаға аян..

Бүгінде Демекең арамызда жоқ. Алайда оның өміршең рухы, артында қалдырған мол мұрасы халқымен бірге мәңгілік жасай беретініне ешқандай шүбә келтірмейміз.

Жатқан жерің жайлы, топырағың торқа болсын, қадірлі ел ағасы!

Редакция ұжымы.

[Қазақ Үні (айлық басылым) 1993-жыл, қыркүйек, 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қала тұрғындары не істеді?
- 2) Бүгінде Демекең арамызда жоқ болса да, оның несі халқымен бірге мәңгілік жасай береді?

Vocabulary:

сөйтсе де	however; nevertheless
дана	wise
даналық	wisdom; common sense
айны-	(with abl.) to retreat; to back away
жерле-	to bury
зират	tomb; grave; burial place
туыс	close relative
қарай	(postp. with dat.) to; towards
алынып жүріл-	to be carried out
жол бойы	along the road

ілін-	(with dat.) to be hooked onto; to be attached to
қаралы жалауша	small flag with a black ribbon attached as a sign of mourning; flag of mourning
ұшырасу	encounter; sight
толтыр-	to fill up; to replace; to undo
сыңай	(postp. with nom.) like; as
байқат-	to cause to watch; to make aware
тапсыр-	to assign
тапсырма	assignment; duty
тапсырмасыз	without assignment; without an order
қала-	to wish; to desire
жүрек қалауымен	with the desire of their hearts; on their own free will
бүл болса да	in any case
белгі	sign
белгісіндей	as a sign of
әсер қалдыр-	to leave an impression
халық қадірлісі	the one whom the people value
аян	obvious; clear; evident
алайда	(conj.) however; nevertheless
өмір	life
өміршең	(adj.) living; alive
өміршең рух	lively spirit
мұра	legacy; heritage
мол мұрасы	rich legacy
мәңгілік	eternity; eternal
мәңгілік жасай бер-	to continue to live forever
әш қандай	in no way
шүбе	doubt
жайлы	comfortable
жатқан жер	resting place
топырақ	earth; soil; grave
торқа	silk
ұжым	board; committee
редакция ұжымы	editorial board
айлық	monthly
басылым	publication

Translation:

However, the people did not back away from their common sense. When the body of the deceased was carried out to the burial place outside of the city where the deceased's family members are buried, all along the way the frequent sight of people with flags of mourning attached to the windows of their apartments made us aware that the misconduct mentioned above had been undone. No one can doubt that the population of the city had done this of their own free will, without someone's order. In any case, it is evident to everyone that the impression left was that of a manifestation of the people's respect for the one they valued.

Today Demeken is no longer among us. But we do not doubt in any way that his lively spirit, the rich legacy he had left, will continue to live forever among his people.

May your resting place be comfortable,
May your grave be as light as silk,
Dear elder of the people!

Editorial Board

[*Qazaq Üni* (monthly publication)

September 1993, page 1.]

**Ордабасыда Төле би, Қазыбек би,
Әйтеке билерді Еске алу күндері өтуде**

ЫНТЫМАҚТЫ ТУ ЕТІП КӨТЕРГЕН

XVIII ғасырдағы Қазақстанның аса көрнекті мемлекет қайраткерлері, есімдері тарихқа аңыз болып қалған Төле би, Қазыбек би, Әйтеке билерді еске алу күндері басталып кетті. Сәрсенбі күні Ұлттық Ғылым академиясының Ғалымдар үйінде Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты мен Алматы қалалық әкімшілігінің ұйымдастыруымен атақты билерге арналған конференция өткізілді. Конференцияға премьер-министрдің орынбасары Қуаныш Сұлтанов, Мемлекеттік кеңесші Әбіш Кекілбаев, ҒА вице-президенті Әбділдин, қазақстандық белгілі тарихшылар қатысты.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би деген кісілер кімдер?
- 2) Ол кісілерге арналған конференция қашан, қайда өткізілді?
- 3) Конференцияға кімдер қатысты?

Vocabulary:

Ордабасы	name of a mountain in the vicinity of Shimkent
Төле би	well-known Kazakh biy (1663-1756)
Қазыбек би	Qazibek Keldibekuli, famous Kazakh biy (1667-1764)
Әйтеке би	famous biy of the Kazakhs (1681-1737)
Төле би, Қазыбек би, Әйтеке билерді Еске алу күндері	Days of Remembering Tölebiy, Qazibek biy and Äjteke biy
ынтымақ	unity; collaboration
көтер-	to raise
ту	standard; banner; flag

ту етіп көтер-	to raise as a banner
ЫНТЫМАҚТЫ ту етіп көтер-	to raise the flag of unity (lit.: to raise the unity up as a banner)
көрнекті	prominent; outstanding
ғасыр	century
аңыз	legend; legendary
тарихқа аңыз болып	to become legendary in history
қал-	
бастал-	to be started; to begin
Еске алу күндері басталып кетті	the Days of Remembrance have begun (and will go on for a short time)
серсенбі күні	Tuesday
Ұлттық ғылым академиясы	National Academy of Sciences
Ғалымдар үйі	House of Scholars
Шоқан Уәлиханов	Šokan Valikhanov, grandson of the last Khan of the Middle Horde, scholar, ethnographer and historian (1835-1865). He served as an officer in the Russian Army
этнология	(<Rus.) ethnology; anthropology
Тарих және этнология институты	Institute of History and Ethnology
әкімшілік	administration
ұйымдастыру	organization
атақты	well-known; distinguished
арнал-	(with dat.) to be dedicated to
премьер-министр	(< Rus.) Prime Minister
орынбасар	deputy
премьер-министрдің орын басары	Deputy Prime Minister
кеңесші	advisor; counselor
ҒА	abbr. for: ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ Academy of Sciences
вице-президент	(< Rus.) vice president
белгілі	well-known
тарихшы	historian
қатыс-	(with. dat.) to participate in

Translation:

**During the Days of Remembering Töle biy,
Qazıbek biy and Äyteke biy at Ordabası**

Those Who Raised the Flag of Unity

The Days of Remembering Töle biy, Qazıbek biy and Äyteke biy, Kazakhstan's outstanding statesmen of the 18 the century whose names have become legendary in history, have begun.

On Tuesday, a conference devoted to the famous biys and organized by the Š. Uälıxanov (Velikhanov) Institute of History and Ethnology and the Almaty City Administration took place in the House of Scholars of the National Academy of Sciences. Deputy Prime Minister Quanış Sұлтанov, State Counselor Äbiš Kekilbaev, Vice President of the Academy of Sciences, Äbdildin, and well-known historians of Kazakhstan participated.

Конференцияны Қуаныш Сұлтанов ашты. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының директоры, академик Манаш Қозыбаев сөз сөйлеп, билер дәстүрі мен мұрасын әлі де зерттеу қажеттігіне тоқталды.

Осыдан кейін Төле би, Қазыбек би, Әйтеке билердің қазақ халқының қоғамдық-саяси өмірінде атқарған қызметтері жайында ғалымдар С. Дәуітов, Х. Арғынбаев, З. Байдосовтар баяндамаларында мазмұндап көрсетті.

Сұрақтарға жауап беріңіздер?

- 1) Конференцияны ашқан кім?
- 2) Академик Мәнат Қозыбаев баяндалмасының мазмұны қандай?
- 3) Ғылыми баяндамалар не туралы болған?

Vocabulary:

сөз сөйле-	to give an address
дәстүр	tradition
билер дәстүрі мен мұрасы	the tradition and legacy of the biys
тоқтал-	to be stopped; (with dat.) to mention
қажетікке тоқталды	he emphasized the need
зертте-	to investigate; to research
осыдан кейін	after that; afterwards
қоғамдық-саяси	(adj.) social-political
қызмет	service; work; contribution
атқарған қызметтері	the contribution which they had made
жайында	(postp. with gen./nom.) about; on
баяндама	report; presentation; lecture
мазмұн	content; substance
мазмұнда-	to state in detail
мазмұндап көрсет-	to show in detail; to give details

Translation:

Quaniš Sūltanov opened the conference. Academician Qozibayev, Director of the Š. Uälixanov Institute of History and Ethnology, addressed [the meeting] and mentioned the need for researching the customs and traditions of the institution of the biys. Afterwards the scholars S. Däuitov, X. Arğınbaev, and Z. Baydosov gave detailed presentations about the contributions which Töle biy, Qazıbek biy and Äyteke biy had made to the social-political life of the Kazakh people.

Орталықтандырылған қазақ мемлекетін құруға, тұңғыш Конституциямыз -- «Жеті жарғыны» қабылдауға атсалысқан мемлекет қайраткерлерінің жұртшылыққа беймәлім болып келген өмірбаян беттерінен де тың деректер айтылды. Солтүстік Ресей патшалығы мен оңтүстік-шығыстан Жоңғар елбасыларының, оңтүстік-батыстан Хиуа, Бұқар хандықтарының жерімізді отарламақ болған жаулық әрекеттерінен қазақ халқын аса терең саясаткерліктерінің арқасында аман сақтап қалған үш қайраткердің бүгінгі ұрпақ алдында еңбектері өлшеусіз.

Сұрақтарда жауап беріңіздер.

- 1) Үш қайраткердің қазақ еліне көрсеткен еңбегі қандай?
- 2) Ол кезде қазақтар үшін қандай қауыпшылық туған еді?
- 3) Үш қайраткер қазақ елін аман сақтауға қалай атсалысты?

Vocabulary:

орталық	center
орталықтандырыл-	to be centralized; to be united
құр-	to build; to establish
тұңғыш	first
жарғы	law
Жеті жарғы	Seven Laws: title of a collection (codex) of Kazakh traditional laws; first constitution of the Kazakhs
атсалыс-/ат салыс	to compete; to struggle; to work hard
жұртшылық	public
беймәлім	unknown
өмірбаян	biography
дерек	fact
тың	untouched
тың дерек	new fact
солтүстік	north; northern
оңтүстік	south; southern
оңтүстік-шығыс	southeast
оңтүстік-батыс	southwest
Жоңғар	Jungar or Kalmuk

елбасы	leader
Хиуа	Khiva
Бұқар	Bukhara
хандық	Khanate
отар	colony
отарла-	to colonize
жау	enemy
жаулық	vicious; aggressive
жаулық әрекет	vicious attack
саясаткер	politician
саясаткерлік	political wisdom
терең саясаткерлік	profound political wisdom
арқасында	(postp. with gen./nom.) by means of; through
аман сақтап қал-	to be saved
өлше-	to measure
өлшеусіз	immeasurable
еңбек	work; contribution

Translation:

They also mentioned new facts unknown to the public, taken from the pages of the biographies of the statesmen who struggled for the establishment of a united Kazakh state and for the acceptance of the *Jeti jarg'i*, our first constitution.

The contributions of the three Kazakh leaders to today's generation are immeasurable. Through their profound political wisdom they saved the Kazakh people from the vicious attacks of the Russian empire in the north, the leaders of the Jungars in the southeast, and the Khanates of Khiva and Bukhara in the southwest who wanted to colonize our land.

Сол кезіндегі орталықтандырылған мемлекеттің саяси-экономикалық құрылыстарындағы ерекшеліктері жайында Мемлекет және право институты директорының орынбасары, заң ғылымының кандидаты З. Кенжәлиев «Көшпелі қазақ қоғамындағы сот билігі» деген тақырыпта жасаған баяндамасында терең қамтып өтті. Бір айтып өтетін жағдай, үш ұлы қайреткердің мемлекетті билеу әдістері, елшілік жұмыстағы миссиялары, саяси қызметтері жайында зерттелмеген дүниелер көп. Тіпті олардың толық жүйеленген өмірбаяндарын құрастыру күн тәртібінде тұр. Осыған қазақстандық ғалымдардың бел шешіп кірісулері қажет. Үш биді еске алу күндеріне арналып өткізілген конференция сол күрделі жұмыстың бастауы болар деп күтеміз.

**Баянды Сәрсембина,
«Жас алаштың», арнаулы тілшісі.**

[Жас алаш, 1993-жыл, маусым, 1-бет]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) З. Кенжәлиев баяндамасының тақырыбы қандай?
- 2) Бұл баяндама не жайында еді?
- 3) Қазақстандық ғалымдардың алдында әлі зерттелмеген қандай мәселелер бар?

Vocabulary:

саяси-экономикалық	political-economic
құрылыс	construction; structure
ерекше	especial
ерекшелік	peculiarity
право	(<Rus.) law
заң	law
заң ғылымы	science of law
қоғам	society
көшпелі	nomadic
көшпелі қазақ қоғамы	nomadic Kazakh society
биле-	to rule; to govern

билік	rule; administration
сот	court; trial
сот билігі	court procedures
тақырып	theme; topic; subject
терең	deep; thoroughly
қамты-	to take hold of something completely
қамтып өт-	to discuss at length
айтып өт-	to mention
бір айтып өтетін жағдай	a matter to be mentioned
әдіс	skill
миссия	(< Rus.) mission
елшілік	embassy; diplomacy; diplomatic
елшілік жұмыстағы миссия	diplomatic mission
зерттел-	to be investigated
дүние	property; source material for research
толық	completely; fully
жүйе	system; order
жүйелен-	to be done systematically
құрас-	to work together
құрастыр-	to compile; to assemble
тәртіп	order; agenda
күн тәртібінде	agenda of the day
қазақстандық	(adj.) belonging to Kazakhstan
кіріс-	to start
бел шеш-	(with.dat.) to be ready to do something
осыған бел шешіп кіріс-	to be ready to start this
күрделі	complicated; difficult
күрделі жұмыс	difficult task
күт-	to expect; to wait
арнаулы	special

Translation:

In his lecture on "Court Procedures in the Kazakh Nomadic Society," the Deputy Director of the State and Law Institute, Z. Kenjāliyev, Candidate of Law, thoroughly discussed the peculiarities of the political and economical structure of the unified Kazakh state during that time. One matter to be mentioned here is that the source materials, which have not yet been investigated, regarding the skills of the three great statesmen in governing the country, their diplomatic missions and their political activities, are extensive. Also, compiling their biographies in a complete and systematic way is the agenda of the day. Kazakhstan's scholars should be ready to start the research. We hope that the conference devoted to the Days of Remembering the Three Biys will be the beginning of this difficult task.

Bayandī Sarsembina
Special Correspondent of *Jas Alaš*
[*Jas Alaš*, May, 1993, p. 1]

Нұрсұлтан Назарбаев

ӘДЕЛЕТТІҢ АҚ ЖОЛЫ

Бірінші тараудан:

Қара нанның дәмі

Қысқасы, мен Қазақ мемлекеттік университетінің химия факультетіне түсуге бел байладым. Бұл жолы әкем бұл ниетімді бірден қолдай кетті. Байқауымша, ол да химияландыру туралы әңгімелер мен радио хабарларын көп естіген болуы керек. Оның үстіне жазу жаза білмесе де, газет оқуды сүйетін. Ауылда бірінші болып радио сатып алғанымызды да айта кеткен мақұл. Бұл өзі ұмытпасам, 1954 жылы Алматы базарына барған бір сапарымызда болған сияқты еді. Тап қазіргідей есімде -- жәшік «Москвич» деп аталады екен. Бастапқыда үйімізден әлгі кереметті көріп, «тірі адамның дауысын» есту үшін біздің Подгорная көшесіндегілердің түгел жиналып келіп жүргені әлі есімде.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Жас Нұрсұлтанның ниетін қолдағанда, Нұрсұлтан әкесінің қандай үміті болған деп ойлайсыз?
- 2) Радио сатып алғандардың бірінші қатарында болу нені дәлелдеп тұр?

Vocabulary:

әделет	justice
ақ жол	white road; successful road
тарау	chapter
қара нан	black bread; ordinary bread
дәм	taste
түс-	(with dat.) to enter (university)
бел байла-	(with dat.) to be determined to
бұл жолы	this time
бірден	at once; immediately
қолда-	to support
ниет	intention

байқа-	to watch; to observe
байқауымша	as I suspect
химия	(< Rus.) chemistry
химияландыр-	to develop the chemical industry
әңгіме	story; discussion
көп естіген болса керек	he must have heard a lot
оның үстіне	besides
мақұл	right; appropriate
айта кеткен мақұл	it is appropriate to mention here
ұмыт-	to forget
ұмытпасам	if I am not mistaken
сапар	trip; journey
болған сияқты еді	it must have been
тап	exactly; just
жәшік	box
бастапқыда	for the first time
әлгі	such a; this kind
керемет	miracle
тірі	alive; live
дауыс	voice
Подгорная көшесі	Podgorny Street
түгел	all; entire

Translation:

Nûrsûltan Nazarbayev

The Successful Road of Justice

From the First Chapter: The Taste of Ordinary Bread

In short, I was determined to enter the Faculty of Chemistry at the Kazakh State University. This time my father immediately supported my intention . I suspect he must have heard many stories and radio news on the development of the chemical industry. Besides, even if he did not know how to write, he loved to read newspapers. It is appropriate to mention here that we were also the first in the village who had bought a radio. If I am not mistaken, this event must have happened in 1954, when we made a trip to the Almatî bazar. I remember it exactly as if it has happened today -- the box was called "Moskovič". I still remember how the people living on our Podgorny Street all would come together in our home in order to see for the first time such a miracle and to listen to the "voice of a living human being" [coming from a box].

Бәлкім, ҚазМУ-ге түсуге талпынған сәтсіз әрекетімнің тарихын тәптіштеп айтудың керегі де жоқ шығар. Алайда ол тауы шағылған жас жігітті алғаш рет терең ойландырып, оның өмірінде ұзақ жылдар бойы ұмытылмас із қалдырды. Тегі, біздің әулетімізге жақын жамағайын ішінде тіпті бірде-бір жоғары білімді кісі болған емес. Әкем жалғыз сиырымыздың жалғыз өгізшесін сатып, ескіше 2800 сомды қалтама салып бергенін ешқашан ұмытпақ емеспін. Бұның өз шаңырағымыз үшін қандай ауыртпалық болғанын тым жақсы пайымдағандықтан да, мен ол қаржыға ілуде бір аса қажеттілік болмаса, тимеуге тырыстым.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Автор оқуға түсудегі сәтсіз әрекеті туралы не үшін жазып отыр?
- 2) Бұл жанұя үшін жоғары білім алудың еректе маңыздылығын қалай дәлелдеу мүмкін?

Vocabulary:

бәлкім	perhaps; maybe
талпын-	(with dat.) to aspire to; to lead to
сәт	successful
сәтсіз	unsuccessful
әрекет	effort; attempt
тәптіште-	to examine; to investigate
тәптіштеп айт-	to explain in detail
алайда	(conj.) however
тауы шағылды	(idiom.) his hopes have been shattered (lit.: his mountain has been broken)
алғаш рет	for the first time
ойландыр-	to cause to think; to reflect
ұзақ жылдар	for many years; many years
із	trace
тегі	in fact
әулет	family
жамағайын	relative
тіпті	not even
бірде-бір	one by one; a single one

жоғары білімді кісі	a person with higher education
жалғыз	only
сиыр	cow
өгізше	young ox
қалта	pocket
шаңырақ	family
ауыртпалық	hardship
пайым	reason
пайымда-	to realize; to know
қаржы	available money; financial resource
іл-	(with dat.) to rely on; to cling to
қажет	need
қажеттілік	necessity
ти-	to touch
тырыс-	(with dat.) to try to

Translation:

Maybe there might be no need to explain in detail the history of my unsuccessful attempts to enter Kazakh State University. However, they caused the young man, whose hopes had been shattered, to deeply reflect for the first time and they left an unforgettable trace in his life for many years. In fact, there had been no single person with a higher education among the close relatives of our family. I will never forget that my father sold the only small oxen of our only cow and put 2800 rubles (old value) into my pockets. Because I knew too well what kind of hardship it had been for my family, clinging to the money I tried not to spend it, if there was absolutely no need for it.

Өмірде түрлі әделетсіздіктер бар екенін, жұрттың институтқа пара беріп те түсетінін мен әкемнен сол жолы-ақ батасын беріп, сапарға шығарып салар алдында ғана естідім. Жатақхана бөлмесінде алты талапкер абитуриент болдық. Өзімді қосқанда үшеуіміз қатардағы қарапайым ауыл балалары едік, ал өзге үшеуі дәкей бастықтардың балалары екен. Біреуінің әкесі, жаңылмасам, Орал облыстық партия комитетінің хатшысы, екіншісінің әкесі Алматы облысындағы бір аупарткомның хатшысы, үшіншісінің әкесі, кім екені дәл есімде жоқ, ол да бір ірі бастықтың бірі болатын. Біз, ауылдан келгендер, емтиханға күн демей, түн демей, бас көтермей дайындалатынбыз. Керісінше, біздің көршілеріміз күндіз-түні қыдырудан қолдары тимей жүрді, қалай шашса да ақшалары жетіп жатты. Біресе паркке, біресе биге кететін. Дегенмен ол үшеуінің екеуі еш нәрсе де білмейтіні ә дегеннен-ақ байқалып қалды.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Өмірдегі әділетсіздікпен Нұрсұлтан ағай қашан және қалай таныса бастады?
- 2) Қыдырыстың жолуна түскен үш жігіт кімнің арқасында немесе қалай оқуға түсіп кетті?

Vocabulary:

әделетсіздік	injustice
пара	bribe
сол жолы-ақ	exactly at this time
сапар	trip
сапарға шығар-	to set off on a trip; to let travel
сапарға шығарып салар алдында	before he set me out on the road
жатақхана	dormitory
бөлме	room
талап	goal; wish
талапкер	aspiring; hopeful
абитуриент	(< Rus.) abiturient; graduate of a secondary school
өзімді қосқанда	including myself
үшеуіміз	three of us
үшеуіміз қатардағы	the three of us who kept together
қарапайым	ordinary; simple

ауыл балалары	village boys
өзге	other
дөкей	high ranking
бастық	leader
жаңыл-	to err; to be mistaken
ірі	great; high (in rank)
хатшы	secretary
аупартком	Village Party Committee
дәл	exactly; precisely
дайындал-	to prepare oneself
емтиханға күн демей, түн демей	to prepare oneself for an examination without noticing
дайындал-	whether it is day or night
емтиханға бас көтермей	to prepare oneself for an examination without lifting one's
дайындал-	head (from the books)
керісінше	on the other hand
көрші	neighbor; roommate
қыдыр-	to search around; to loaf around
шаш-	to scatter; to spend (money) like wild
біресе... біресе	either ... or
би	dance
қыдыр-	to stroll; to loaf around
қолдары тимей жүр-	(with abl.) unable to stay away from something
дегенмен	(conj.) however
ә дегенен-ақ	immediately
байқал-	to be noted; to be noticeable
байқалып қалды	it became evident

Translation:

After my father had given me his blessing this time and just before he set me out on the road, I learned from him that there are many injustices in life and that people could also enter the institutions by paying bribes. We were six hopeful abiturients in a dormitory room. Including myself, three of us, sticking together, were ordinary village boys. But the other three, as we found out, were the sons of high ranking officials. The father of one of them, if I am not mistaken, was the secretary of the Party Committee of the province of Oral; the father of the second one was the secretary of a Village Party Committee in the Almaty province, the father of the third one, I do not exactly remember who he was, but he too was one of the high officials. We, who had come from the village, would prepare ourselves for the examinations without noticing whether it was day or night, without lifting our heads from the books. Our roommates, on the other hand, they could not stop from loafing around. No matter how much they spent, they always had sufficient money. They would either go to the park or dancing. However, it became immediately evident that two of the three did not know anything.

Бастықтардың «сері» балаларының емтиханды сәтті тапсырып, оқуға түсіп кеткенін айтып жату артық деп ойлаймын. Мені әуелгі негізгі пән емтиханында бір жарым сағат қинады. Бәрібір химиядан бес деген үздік баға алдым. Алайда, басқа сынақтарда емтихан алушылардың алдын-ала кесіп-пішіп қойған ниеті салқынын тигізді. Соның салдарынан оқуға түсу үшін ауадай қажет бір балл жетпей қалды. Қабылдау емтиханында өзімді бір жарым сағат бойы қинап, шын мәнінде тиянақты білімім бар екеніне көзі жеткен химия профессорының шырылдап ара түсуі де қабылдау комиссиясына ықпал ете алған жоқ.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Автордың химияны үздік білгенін немен дәлелдейсіз?
- 2) Химиядан басқа емтихандерде да автордың алған бағасы үздік пе?
Олай болмаса, бұның себебі не?
- 3) “Тас қараңғыдағы жалғыз нұр” боп көрінген кім еді?

Vocabulary:

сері	poet-bard; someone who lives without care
емтихан сәтті тапсыр-	to pass successfully an examination
оқуға түсіп кет-	to easily enter a university; to be easily accepted to study
айтып жат-	to mention
әуелгі	initial; first
әуелгі емтихан	entrance test
негізгі	basic; fundamental
әуелгі негізгі пен емтиханы	entrance test in basic science
қина-	to torment; to give a hard time
бәрібір	all the same; nevertheless
баға	note; grade
үздік	outstanding
үздік баға ал-	to receive an outstanding grade
сына-	to test
сынақ	test; examination
емтихан алушы	one who administers an examination; examiner
ниет	intention

алдын-ала	in advance; beforehand
алдын-ала кесіп-пішіп қойған ниет	preconceived intentions
салқын	cool; coldness; indifference
тигіз-	to touch; to hurt
салдар	result; reason
соның салдарынан	in consequence of this; consequently
ауадай	like air
ауадай қажет	as necessary as air
балл	(< Rus.) grade point
қабылдау емтиханы	entrance examination
қабылдау комиссиясы	admission committee
көз жет-	(with dat.) to be convinced of
білімім бар екеніне көзі жеткен профессор	the professor who had been convinced that I had knowledge
тиянақ	stability; soundness
тиянақты білім	sound knowledge
шырылда-	(onom.) to chirp; to speak pleadingly
ара түс-	to intervene
ықпал	effect; influence
ықпал ет-	to influence

Translation:

I think it is needless to mention that the "carefree" sons of our leaders successfully passed the examination and were easily accepted. For one and a half hour I was given a hard time during the entrance test in basic science. Nevertheless, I received the outstanding grade of "five" in chemistry. However, in the other tests the indifference of the preconceived intentions of the examiners hurt me. Consequently, I was left with one grade point missing, which was as necessary as air in order to be accepted. Although the chemistry professor, who had tormented me for one and a half hours in the entrance examination and had been convinced that I truly had a sound knowledge, pleadingly intervened, he was unable to influence the admission committee.

Содан соң не болғанын есіме түсіргім де келмейді. Әрине, анамның еңірегінде етегі жасқа толды. Бір қиырдағы Киевке итің лақты ма, оның үстіне ұшқыш боламын дейсің! Мен сені ажалыңнан бұрын өлсін деп туыппын ба?! деп отырып алды. Әкем көп еш нәрсе айтпады, тек кешке қалайда үйде болуымды тапсырды. Кешке ауламызға туысқандар жинала бастады, Шамалғанның ақсақалдары келді. Әбіш ешкімді қалдырмапты, ауыл-аймақты түгел шақырыпты. Кеңес басталды.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Кейінгі оқиғалар жас Нұрсұлтанның оқуға түспеуімен байланысы қандай?
Немесе бұл тағы да бір басқа шешімге тіреледі ме?
- 2) Әкесінің кешке үйде бол дегені не боп шықты?

Vocabulary:

еске түсір-	to recall; to be reminded
әрине	of course
еңіре-	to sob; to cry
етек	hem (of skirt); skirt
етегі жасқа толды	she cried a lot (lit.:her skirt filled up with tears)
қиыр	edge; limit
бір қырдағы Киев	faraway Kiev
лақ-	to get lost; to lose one's way
іт	dog
ітің лақты ма?	(idiom.) what stupidity makes you go [there]? [lit.: did your dog get lost (there)?]
ұшқыш	pilot
ажал	designated hour of death
ту-	to bear; to give birth
қалайда	no matter what
тапсыр-	to assign; to order; to tell
туысқан	relatives
аула	courtyard; home
Шамалған	name of a village, located in the district of Qas Kelen, province of Almatı

ақсақал	respected elder
қалдыр-	to leave behind; to leave out
ауыл-аймақ	whole village
кеңес	council; deliberation
кеңес басталды	the deliberation started

Translation:

I do not want to recall what happened after that. Of course, when my mother cried, her skirt filled up with tears. "What nonsense makes you go to faraway Kiev? On top of that, you want to become a pilot! Did I bear you so that you should die before your time!" she kept saying. My father did not say much; he only told me that I should be at home in the evening, no matter what. In the evening our relatives started to gather in our courtyard. The elders of Šamalghan came. It seemed that Äbiš had not left anybody out, he had invited the whole village. The deliberations started.

Сол кезде ауылдастарымнан естіген ащы сөздерді қайталап жатпаймын. Ол сөздердің мән-мағанасы кіндік қаның тамған, туған жердегі нәрлі тамырдан қол үзіп кетуге болмайды, әлпештеп алақанына салып, аялап өсірген атамекеннен алыс кету жарамайды, оның үстіне өз тағдырыңның тізгінін жанашыр адамдардан жасырын ұстағаның жөн емес дегенге сайды... Қанша ренжісем де ештеңе шықпады. Бәлкім мен тап сол кезде өз жерлестеріммен қаны бір тамырлас екенімді тұңғыш рет сезінген де болармын, олар менің өмірім мен қам-қарекетіме немқұрайды бола алмайтынына көз жеткізген де шығармын. Қысқасы, келесі күні жүрегім қан жылап тұрып қабылдау комиссиясынан құжаттарымды қайтып алдым.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Жас Нұрсұлтанның ауылдастары қандай ой-пікірлерін білдірді?
- 2) Бұл кеңестің аяғы неге апарып соқты?

Vocabulary:

ащы	bitter; painful
ауылдас	person from the same village
қайтала-	to repeat
мән-мағана	meaning
кіндік	umbilicus
кіндік қаны	blood of the umbilicus
там-	to drip
нәрлі	nourishing
тамыр	root
қол үз-	(with abl.) to forsake; to abandon
әлпеште-	to take care
алақан	palm of the hand; hand
өсір-	to raise
аяла-	to cherish
атамекен	hometown; fatherland
жарамайды	it is not wise
атамекеннен алыс кету	it is not wise to go far away from the hometown
жарамайды	

жанашыр	concerned; caring; kind
жасырын	secret(ly)
ұста-	to grasp; to take into one's hand
тізгін	rein
тағдыр	fate; destiny
өз тағдырның тізгінін ұста-	to hold the reins of one's destiny
жөн емес	it is not right; it is wrong
сай-	(with dat.) to conclude (with)
ренжі-	to be offended; to be insulted; to be upset
ештеңе шықпады	nothing came out of it; it did not help
жерлес	companion; someone from the same locality
қаны бір тамырлас	a person who shares the same roots and blood
тап	exactly; just
тап сол кезде	at that very moment
тұңғыш рет	for the first time
сезін-	to feel; to sense
қам	concern; worry
қам-қаракет	efforts; aspirations
немқұрайды	indifferent; careless
келесі күні	the next day
жүрек қан жылады	(idiom.) the heart wept blood, i.e. with a weary heart
қайтып ал-	to take back
құжат	document
көз жеткіз-	to learn; to realize
көз жеткізген де шығармын	I probably also realized

Translation:

I am not going to repeat the bitter words that I heard from the people of my village at that time. The meaning of those words were: one cannot abandon and leave the nourishing roots of the home country where the blood of one's umbilicus had dropped. It is not wise to go far away from the homeland which had taken one into its caring hands and had kindly raised one. And they concluded by saying "above all it is wrong that you have taking your destiny into your own hands and kept it a secret from the people who care deeply". No matter how much I was upset, it did not help. Maybe, at that very moment I sensed for the first time that I shared the same roots and blood with the people from my village. I probably also realized that they could never be indifferent about my life and my aspirations. In short, the next day with a weary heart I took back my documents from the admission committee.

Жас оқырманның баз біріне менің бұл әрекетім жасықтық болып көрінері сөзсіз. Несі бар, қазіргі жас жігіттер мен қыздар шешім қабылдауға келгенде ол кездегі бізге қарағанда әлдеқайда тәуелсіз екені рас қой. Принципінде бұл жақсы да. Бірақ, ашығын айтсам, қазіргі жастардың еркіндігі, дербестігі көбінесе олардың іс-әрекеттеріне деген жауапкершілігіне сәйкес келе бермейтінін жиі байқап жүрмін. Көбінесе имандылық қасиетті таңдауға, жасалатын іс-әрекетке имандылық тұрғысынан баға беруге келгенде жастардың өзімшілдігі басым соғады. Әлбетте, ол кезде менің де өз айтқанымда тұрып алуыма болатын еді. Оның үстіне, қайтсең де бармайсың деп үзілді-кесілді тыйым салған да ешкім болған жоқ-тын. Алайда, үлкенге ізет білдіру, біздің тәрбиеміздің алтын тіні болатын және де ата-ананың ақ батасынсыз қандай іске болса да кірісу тіпті ақылға қонбайтын нәрсе еді.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Нұрсұлтан өзінің шешімі туралы ойлағанда, оны бүгінгі жастардың еркіндігімен салыстырғанда, қандай айырмашылыққа назар аударады?

Vocabulary:

оқырман	reader
баз бірі	someone
әрекет	action; conduct
жасықтық	indecisiveness
сөзсіз	silent; without question
несі бар	be that as it may
шешім	decision
шешім қабылда-	to make decisions
әлдеқайда	somehow
тәуелсіз	independent
рас қой	it is true
принцип	(< Rus.) principle
принципінде	in principal
ашығын айтсам	if I say the truth; to tell the truth
еркіндік	freedom
дербестік	independence
іс-әрекет	actions

жауапкершілік	responsibility
сәйкес	(postp. with dat.) according to; in accordance with
жиі	frequently
байқа-	to observe; to notice
көбінесе	mostly; for the most time; frequently
тұрғы	point of view
қасиет	quality; habit; attitude
имандылық	morality; moral
имандылық қасиеті	moral attitudes
имандылық тұрғысынан	from the point of morality
таңда-	to choose; to select
таңдау	choice
баға бер-	(with dat.) to evaluate something or someone
өзімшілік	egoism
басым	major; main
басым соқ-	to become the focal point; to be the major concern
айтқан	what one has said or planned
айтқанында тұрып ал-	to stand [insist] on what one has said
қайтсең (< қай етсең) де	what ever you do
үзілді-кесілді	definitely; categorically
тыйым	restriction
тыйым сал-	to forbid; to ban
ізет	respect
ізет білдір-	to express respect; to respect
тін	warp and woof; threads extending lenthwise and crosswise
алтын тін	golden thread
тәрбие	education; upbringing
ақ бата	blessing
ата-ананың ақ батасынсыз	without the parent's blessing
іске кіріс-	to start work; to undertake something
тіпті	(in a negative sentence) never
қон-	(with dat.) to settle into
ақылға қонбайтын нәрсе	something which would not have entered our minds

Translation:

Without question, for some of the young readers my action might display indecisiveness. However, be that as it may, when today's young boys and girls are about to make decisions, it is true, they are somehow more independent than we were at that age. In principle, this is good. However, to tell the truth, I often observe that the freedom and independence of today's youth frequently does not go along with the responsibility for their actions. Mostly, when it comes to evaluate from a moral point of view, the moral attitudes they are engaged in, the egoism of the young is a major concern. Certainly, at that time it would have been possible to insist on my plans. Besides, there was no one who categorically had forbidden me and had told me whatever you do, don't go. However, to respect the elders was the golden thread of our education and to undertake something, whatever it might be, without the blessings of our parents, was something which never would have entered our minds.

Бұл біздің ұрпақтың бойындағы онша жаман қасиет емес қой деп ойлаймын. Ол біздің қанымызға құртақандай кезімізден бастап сіңген. Әкем: үлкен кісіні көрсең, оны танысаң да, танымасаң да алдымен сәлем бер деп өсиет етуден жалықпайтын. «Ассалаумағалейкум!» деп сәлем бергенде үлкен кісілердің жүздері жадырап сала беретіні есімде. Бұған жауап ретінде міндетті түрде: «Шырағым кімнің баласысың?» деп сұрар еді. Мынадай да әдет-ғұрып бар болатын. Егер ұзақ уақыт алыс сапарда болып, ауылға қайта оралсаң, өз үйіңе кірерден бұрын сол ауылдың ең жасы үлкен тұрғынына сәлем беріп, батасын алу міндетті еді. Бәлкім, қазір мұның бәрі де біреулерге ұсақ-түйек, елеусіз нәрсе болып көрінер? Бірақ ата-бабалардан қалған мұндай әдет-ғұрыпқа жұртың бәрі қашан да тақ тұратын. Балалары ата дәстүрін сақтаса, оларды әрбір әке мақтаныш тұтатын.

[Нұрсұлтан Назарбаев, *Әделеттің ақ жолы*, Алматы, 1991, 22-25; 27-29- беттері]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақ жастары үлкен кісілерге қандай құрмет көрсетуі дәстүрлі деп саналады?
- 2) Ата-бабалардан қалған әдет-ғұрыпты сақтау неліктен соншама маңызды екен?

Vocabulary:

ұрпақ	generation;
бой	body
қасиет	characteristic; quality; trait; natural habit
біздің ұрпақтың бойындағы қасиет	a habit which was embedded in our generation
онша	so much
құртақандай	tiny; small
құртақандай кезімізден	since our early childhood
сің-	to penetrate; to be absorbed
үлкен	great; oldest
үлкен кісі	elderly person
алдымен	first; at first

өсиет	advice
өсиет ет-	to advise
жалық-	(with dat.) to become bored; to grow tired of something/someone
ассалаумағалейкум	formula of greeting used especially for elders: "Peace be upon you!"
жадыра-	to shine; to brighten
жадырап сала бер-	to brighten up
жауап ретінде	in response
міндет	responsibility; duty; obligation
міндетті	with responsibility
міндетті түрде	obligatory; as a rule; always
міндетті еді	it was obligatory
шырағым	my dear (lit.: my light)
әдет	custom; tradition
ғұрып	custom; tradition
әдет-ғұрып	traditions; customs
ұзақ уақыт	(adv.) for a long time
алыс сапарда бол-	to be on a faraway trip; to be far away
ора-	to turn
орал-	to turn around
қайта орал-	to return
тұрғын	inhabitant; resident
әң жасы үлкен тұрғын	the oldest inhabitant
бата ал-	to receive blessing
біреулер	some; some people
ұсақ-түйек	minor; unimportant
елеу	noticing; observing
елеусіз	unnoticeable; insignificant
жұрттың бәрі	all the people
қашан да	(әр қашан да) always
тақ	precisely
түр-	(with dat.) to stand up for
дәстүр	tradition; custom
мақта-	to praise
мақтан-	to boast

МАҚТАНЫШ
МАҚТАНЫШ ТҮТ-

pride
to be proud

Translation:

I think that it is not such a bad habit which was embedded in our generation. This trait had penetrated our blood since our early childhood. My father never grew tired telling me: "If you see an elderly person, no matter whether you know or do not know him or her, greet him/her first." I still remember how the faces of the elders used to brighten up when I greeted them with "Ассалаумағалейкум!" In response to this, they would always ask: "My dear, whose son are you?" There also used to be this custom. If one had been far away for a long time and returned to the village, it was obligatory to greet first the oldest inhabitant of the village and receive his/her blessing before entering one's own home. Perhaps for some people all of this may seem today unimportant and insignificant. But our people have always stood up precisely for these traditions which have come down to us from our fathers. If the children keep their father's traditions, every father will be proud of them.

[Nûrsûltan Nazarbayev, *The Successful Road of Justice*,
Almatî, 1991, pp. 22-25; pp.27-29]

READER IN KAZAKH CURRENT AFFAIRS

Part IV: Documents

Ilse D. Cirtautas

Department of Near Eastern Languages & Civilization

University of Washington, Seattle, WA

© 1996

(Not for duplication or citation)

ПРЕЗИДЕНТКЕ ХАТ

Мұхит асып жеткен құттықтау

Қазақстан Республикасы Президентінің «Болашақ» бағдарламасына сәйкес Америка Құрама Штаттарының Сиэтл қаласындағы Вашингтон университетінде оқып жатқан бір топ қазақ жастары республикамыздың Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевты, сондай-ақ қазақ халқын келе жатқан Жаңа жылмен -- 1995 жылмен құттықтаған жеделхат жолдаған.

Жеделхатқа Алина Алдамбергенова, Талғат Иманғалиев, Майнұр Мысекеева, Бақытжан Нұржанов, Мұрат Оспанов, Ильдар Халитов, Дана Түменова, Айнұр Сәбитова қол қойған. Онда былай деп атап көрсетілген:

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақ жастары кімдерді құттықтап жеделхат жолдаған?
- 2) Қазақ жастары не мақсатпен жеделхат жолдаған?

Vocabulary:

мұхит	ocean
асып	(postp. with nom.) from; beyond; from above
құттықта-	congratulate; to wish well
құттықтау	congratulations; well-wishes
болашақ	future
бағдарлама	program
сәйкес	(postp. with dat.) in accordance with; under
Америка Құрама	United States of America
Штаттары	
сондай-ақ	likewise; at the same time; as well as
Жаңа Жыл	New Year
Жаңа Жылмен құттықта-	to wish well on the occasion of the New Year
жеделхат	express letter
жолда-	to send
қол қой-	to sign
былай деп атап көрсетіл-	to be stated as follows

Translation:

A LETTER TO THE PRESIDENT

Congratulations Arriving from Beyond the Ocean

A group of young Kazakhs, who are studying under the "Bolaşaq" program of the President of the Republic of Kazakhstan at the University of Washington, in the City of Seattle, sent an express letter congratulating Nûrsûltan Äbişûli Nazarbayev, President of our Republic, as well as the Kazakh people on the occasion of the coming New Year of 1995.

The letter has been signed by Alina Aldambergenova, Talğat Imanğaliev, Maynûr Mîsekeeva, Baqıtjan Nûrjanov, Mûrat Ospanov, Ildar Xalitov, Dana Tûmenova and Aynûr Säbitova. In the letter the following is being said:

Құрметті Нұрсұлтан аға!

Қазір Сізді және Сіз арқалы бүкіл қазақ халқын дүние жүзі танып отыр. Бұл жерде біз көптеген пайдалы да қызықты нәрселерді үйреніп жүрміз. Өз халқымыздың адал да асыл ұл-қыздары болуға барынша тырысамыз. Ата-бабаларымыздың «Оқу -- білім бұлағы, білім өнер шырағы» деген даналық сөзі әрқашан есімізде. Біз мұнда өз халқымыздың ізгі дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын сақтап, өз әріптестерімізге кеңінен таныстырып жүрміз. Жуырда Қазақстанның және Қырғызстанның Конституциялық және Жоғарғы соттарының билері келіп кетті. Біз оларды өзіміздің оқып жүрген университетіміздегі оқу және тұрмыс жағдайымызбен жан-жақты таныстырдық.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақ халқын дүние жүзі кім арқалы танып отыр екен?
- 2) Қазақ студенттері қандай нәрселерді үйреніп жүр?
- 3) Олар кім болуға тырысады?
- 4) Ата-бабаларының не деген сөзі әрқашан естерінде?
- 5) Жуырда кімдер келіп кетті?

Vocabulary:

көптеген	many; a great number
пайдалы	useful
қызықты	interesting
адал	devoted; honest
асыл	noble
барынша	by all means; (adv.) hard
тырыс-	(with dat.) to try to
бұлақ	well; source
білім бұлағы	source of knowledge
өнер	art; profession; occupation
өнер шырағы	guide of every occupation (lit.: light of art, profession or occupation)

дана	wise
даналық	wisdom
әрқашан	always
ес	mind
мұнда/бұнда	here
ізгі	sacred; cherished
сақта-	to preserve
әріптес	colleague; fellow student
кеңінен	widely
таныстыр-	(with dat.) to introduce to; (with postp. мен/бен/пен) to acquaint with
жуырда	recently
келип кет-	to visit
сот	court
Жоғары Сот	Supreme Court
би	justice
жағдай	situation; condition
тұрмыс жағдайы	living condition
жан-жақты	thoroughly; in detail

Translation:

Dear Nürsultan aǵa:

Today the world knows you and through you, all the Kazakh people. We are learning here many useful and interesting things. We are trying hard to become noble and devoted sons and daughters of our people. "Studying is the source of knowledge, knowledge guides every profession." These words of wisdom of our forefathers are always on our mind. Here, we are preserving the cherished customs and traditions of our people and are introducing them widely to our fellow students. Recently justices from the Constitutional and Supreme Courts of Kazakhstan and Kirghizstan visited us. We thoroughly acquainted them with the university where we are studying and with our living conditions here.

Нұрсұлтан аға, Сізге үлкен рахмет! Біздің жағдайымыз жақсы. Бізге өзіңізбен бірге әрқашан көңіл бөліп, қамқор анамыз сияқты жанашырлық танытып жүрген профессор Ильза Сиртаутасқа да шексіз алғыс айтамыз. Біз өз елімізден, ата-анамыздан алыста жүрсек те өз халқымызды есімізден екі елі де шығармаймыз, оның сенімді де сүйікті ұл-қыздары болып тұрғанымызға қуанамыз. Құдай қаласа, аман-есен болсақ, қазақ халқын да, Сізді де ұятқа қалдырмаймыз.

Еліміздің болашағы жарқын бола беруі үшін аса дарынды қыз-жігіттеріміздің шетелдерде сапалы білім алуы үшін бұдан былай да жағдай жасай беретініңізге сенеміз, қадырлы Нұр-аға!

«Келе жатқан Жаңа жылыңыз құтты болсын!» деп тағы да айтамыз. Ел-жұртымызбен аман-есен қауысайық».

АҚШ. Сээтл қаласы

10.12.1994 ж

[Егемен Қазақстан, 30- желтоқсан, 1994- жыл, 1- бет.]

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Студенттер кімге шексіз алғыс айтады?
- 2) Профессор Ильза Сиртаутас не істеп жүр екен?
- 2) Олар кімді естерінен екі елі де шығармайды?
- 3) Студенттер Нұрсұлтан ағаның не жасай беретініне сенеді екен?

Vocabulary:

көңіл бөл-	to pay attention
қамқор ана	guardian mother
таныт-	to let know; to show
жанашырлық	great kindness
жанашырлық таныт-	to show kindness
шексіз	endless; profound
елі	length of one finger
екі елі	two finger's length; a very short time
екі елі де	(with negation) not even for one minute

сенімді	trustfully
сүйікті	beloved
құдай қаласа	if God wills; with God's help
ұят	shame
ұятқа қалдыр-	to put to shame
жарқын	bright
аса	very
дарынды	gifted; talented
шетел	foreign country; abroad
сапалы	valuable; of good quality
сапалы білім	valuable education
жағдай жаса-	to create conditions
сен-	(with dat.) to trust (in); to hope in
бұдан былай	like this; similar
қадырлы	respected
қауыс-	(with postp. мен, etc.) to meet with; to join someone

Translation:

Nûrsûltan aġa, we want to thank you very much! Everything is fine here. We are profoundly grateful to you and to Professor Ilse Cirtautas, who together with yourself is always paying attention to us, and like a guardian mother, is showing great kindness to us. Although we are living far away from our own people and our parents, we are not, even for a minute, forgetting our own people. We are happy to live here as trustworthy and beloved sons and daughters of our people. With God's help, if we stay healthy, we will neither put the Kazakh people nor you to shame.

In order that our country's future remains bright, we hope, respected Nûr-aġa, that you will continue to create for our highly gifted girls and boys similar opportunities for obtaining a valuable education abroad.

We again wish you happiness in the coming New Year.
May we join all our people in good health!"

USA, City of Seattle

December 12, 1994

[*Egemen Qazaqstan*, December 30, 1994, p.1]

480021, Алматы Пушкин көш., 118,
тел. 63-26-92, 63-55-86.
№ 60/I-25

480021, г. Алматы, Пушкина., 118,
тел. 63-26-92, 63-55-86.
13 мамыр 1994

Сиэтл қаласындағы Вашингтон университетінің Таяу шығыс тілдері және өркениеті бөлімінің профессоры Илза Сиртаутас ханым сол университет жанындағы «Қазақ тілі» қоғамының төрағасы болып сайлансын.

Халықаралық «Қазақ тілі»
қоғамының вице-президенті

Ж. Әбуұлы

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Илза Сиртаутас ханым қайсы бөлімнің профессоры екен?
- 2) Бұл хатта ал кісі болып сайлансын деп жазылған?
- 3) Ж. Әбуұлы деген кісі кім екен?

Vocabulary:

халықаралық	international
қоғам	association
көш	abbr. for: көше /көшесі street
таяу	near
шығыс	east
өркениет	civilization
Таяу шығыс тілдері және өркениеті бөлімі	Department of Near Eastern Languages and Civilization
жанындағы	located at
төрағасы	chair; president
сайлан-	to be elected
вице-президент	vice president

Translation:

International Kazakh Language Association

480021 Almaty

118 Pushkin Street

Tel: 63-26-92; 63-55-86

No 60/I-25

May 13, 1994

Ilse Cirtautas, Professor in the Department of Near Eastern Languages and Civilization, University of Washington, in the City of Seattle, should be elected chair of the Kazakh Language Association's branch at that University.

J. Äbuuli,
Vice President,
International Kazakh Language Association

Сиэтл қаласы

*Башингтон университеті
Таяу шығыс тілдері мен
өркеніеттері факультеті*

Құртметті ИЛЗЕ СИРТАУТАС ханым!

Сіздің хатыңыз бен шығарған Бюллетеніңізді алдық.

Осыған орай Сіздің қазақ пен қырғыз халықтарының кешегі тарихы мен қазіргі кезінің зерттелуге байланысты қызметтеріңізге деген зор ризашылығымды және терең қанағат сезімімді білдіремін. Мұны біздің республиканың қалыптасып, қанаттануына қосылған лайықты үлес деп білемін.

Өзіңізге ақ алғысымызды арнай отырып, алдағы уақытта да бұл ынтымағымыз тереңдеп, нәтижелі бола береді деген үміттемін.

Табыстан табысқа жете беріңіз, деніңізге саулық тілеймін.

Қ. С. СҰЛТАНОВ

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Сұлтанов мырза Бюллетенді алғаннан кейін неге деген зор ризашылығын білдіреді?
- 2) Ол кісі Илза ханымға қандай алғыстарын айтады және не деген үмітте қалады?

Vocabulary:

бюллетень	(<Rus.) bulletin
шығар-	to turn out; to publish
осыған орай	in answering; in replying
кешегі	what belongs to the past; past
қазіргі	what belongs to the present; present; current
кез	time; period
зерттел-	to be researched; to be studied; to be understood
зерттелу	understanding

байланысты	(post. with dat.) in connection with; on; about
қызмет	service; work
риза	pleased; satisfied
ризашылық	satisfaction; gratitude
зор ризашылық	boundless gratitude
терең	deep; profound
тереңде-	to make or become deeper; to intensify
қанағат	satisfaction; pleasure
сезім	feeling
қалыптас-	to form; to take on a particular shape
қанат	wing
қанаттан-	to get wings; to grow up; to flourish; to develop
қосыл-	to be added; to add
үлес	step; share; part; contribution
лайықты	valuable; suitable
лайықты үлес	a valuable contribution
алғыс	gratitude; thankfulness
ақ алғыс	sincere gratitude (lit.: white gratitude)
алдағы уақытта	in the future
арна-	to dedicate; to extend (gratitude)
ынтымақ	collaboration; cooperation
нәтиже	result
нәтижелі	fruitful
табыс	success
табыстан табыс	lots of success; great success
табыстан табысқа жете беріңіз	may you continue to have great success (lit.: go on achieving lots of success)
ден	body
саулық	health
деніңізге саулық тілеймін	I wish you health (lit.: I wish health to your body)

Translation:

City of Seattle,
University of Washington
Department of Near Eastern
Languages and Civilization

Dear Ilse Cirtautas Xanim:

I received your letter together with the *Bulletin* you are publishing.

In answering your letter, I express my boundless gratitude and profound feelings of satisfaction for your work in regard to the understanding of the past and current history of the Kazakh and Kirghiz peoples. After the formation of our republic, I consider your work a valuable contribution (which adds) to the development of our republic.

Extending my sincere gratitude to you, I hope that in the future our cooperation will intensify and continue to be fruitful.

I wish you health and may you continue to have great success.

Q. S. Sultanov
(Deputy Prime Minister, Government
of the Republic of Kazakhstan)

**ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
КОНСТИТУЦИЯСЫ**

*Он екінші сайланған Қазақстан Республикасы
Жоғары Кеңесінің тоғызыншы сессиясында
1993 жылғы 28 қаңтарда қабылданды*

Біз, Қазақстан халқы,
дүниежүзілік қоғамдастықтың ажырамас бөлігі бола отырып,
қазақ мемлекеттілігінің бұлжымастығын негізге ала отырып,
адам құқығы мен бостандығының басымдығын тани отырып,
демократиялық қоғам мен құқықтық мемлекет құруға бекем
бел байлап,
азаматтық татулық пен ұлтаралық келісімді, өзіміз үшін және
өз ұрпақтарымыз үшін лайықты өмірді қамтамасыз етуді қалай
отырып,
осы Конституцияны қабылдаймыз және конституциялық
құрылыстың мынадай негіздерін жариялаймыз:

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақстан Республикасының Конституциясы қашан қабылданған?

Vocabulary:

сайлан-	to be voted; to be elected
сессия	(<Rus.) session
Жоғары Кеңес	Supreme Council (Parliament)
қаңтар	January
қабылдан-	to be accepted; to be adopted
дүниежүзілік	(adj.) world-wide; universal
қоғам	community; society
демократиялық қоғам	democratic society
қоғамдас	one who is member of the same community
қоғамдастық	state of being a member of the same community

дүниежүзілік қоғамдастық	world community
бөлік	part; fraction
ажырамас бөлік	inseparable part
мемлекеттілік	statehood; state power
бұлжыма-	to remain unchanged
бұлжымастық	inviolability
негізге ал-	to take as a foundation; to rely on
құқық	right(s)
құқықтық	(adj.) lawful
құқықтық мемлекет	law-abiding state
адам құқығы	human rights
бостандық	freedom
адам бостандығы	human freedom
басымдық	preeminence; supremacy
таны-	to know; to recognize
бекем	strong; steady; resolutely; intensely
бел байла-	(with dat.) to decide to do something; to resolve to do something
бекем бел байла-	to be intensely resolved
азамат	citizen
азаматтық	(adj.) citizen's
тату	friendly; peaceful
татулық	peace; friendship; peaceful relation
азаматтық татулық	peaceful relations among citizens
ұлтаралық	international
келісім	agreement; understanding
ұрпақ	future generation; children
өмір	life
лайықты	suitable
лайықты өмір	better life
қамтамасыз ет-	to guarantee; to assure; to promote
құр-	to establish; to build
құрылыс	construction; system
негіз	principle; basis
мындай негіздер	the following principles

жария
жарияла-

public
to make known; to announce; to proclaim

Translation:

The Constitution of the Republic of Kazakhstan

*Adopted on the 28th of January of the year 1993
at the 9th Session of the 12th Parliament of the Republic of Kazakhstan*

We, the people of Kazakhstan,
being an indivisible part of the world community,
relying on the inviolability of the Kazakh statehood,
recognizing the supremacy of human rights and freedom, and while intensely
resolved to create a democratic society and a law-abiding state, and
desiring to promote peaceful relations among all citizens, inter-ethnic understanding
and a better life for ourselves and our children,
adopt this Constitution and proclaim the following principles of the constitutional
system.

КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰРЫЛЫС НЕГІЗДЕРІ

- Бірінші.** Қазақстан Республикасы (Қазақстан) -- демократиялық, зиялы және біртұтас мемлекет.
Өзін-өзі билейтін қазақ ұлты мемлекеттілігінің түрі ретінде Қазақстан Республикасы өзінің барлық азаматының құқық теңдігін қамтамасыз етеді.
- Екінші.** Қазақстан Республикасының жері тұтас, ол бөлінбейді және оған қол сұғуға болмайды.
- Үшінші.** Қазақстан Республикасы адамды, оның өмірін, бостандығы мен ажырамас құқығын ең қымбат қазына деп таниды және өз қызметін азамат пен қоғам мүдделері үшін жүзеге асырады.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақстан Республикасы қандай мемлекет?
- 2) Қазақстан Республикасы кімнің құқық теңдігін қамтамасыз етеді?
- 3) Оған не істеуге болмайды?
- 4) Қазақстан Республикасы адамның өмірін не деп таниды?

Vocabulary:

зиялы	secular
біртұтас	indivisible
биле-	to rule; to govern
өзін-өзін билетін қазақ ұлты	the self-governing Kazakh nation
мемлекеттілік	statehood
мемлекеттілігінің түрі ретінде	represented in the form of its statehood
құқық теңдігі	equal rights
тұтас	whole; undivided; integral
бөлін-	to be divided
сұқ-	to force through; to push through
қол сұқ-	to steal; to plunder; to violate
адам	human being; individual
ажырамас құқық	inalienable rights

ҚЫМБАТ	dear; valuable; high in esteem
ҚАЗЫНА	treasure
ҚЫЗМЕТ	service; activity
МҮДДЕ	interest; expectation; wish
мүдделері үшін	in the interest of
жүзеге асыр-	to carry out; to exercise

Translation:**PRINCIPLES OF THE CONSTITUTIONAL SYSTEM**

- First:** The Republic of Kazakhstan is a democratic, secular and indivisible state. The Republic of Kazakhstan, represented as the statehood of the self-governing Kazakh nation, guarantees equal rights of all its citizens.
- Second:** The territory of the Republic of Kazakhstan is integral, it cannot be divided nor violated.
- Third:** The Republic of Kazakhstan recognizes the individual, his life, freedom and inalienable rights as the most valuable treasure, and carries out its activities in the interests of its citizens and society.

Төртінші. Қазақстан халқы Республика мемлекеттік өкімет билігінің бірден-бір қайнар көзі болып табылады. Халық мемлекеттік өкімет билігін тікелей және өз өкілдері арқылы жүзеге асырады. Мемлекеттік өкімет билігін жүзеге асыру құқығын халықтың қандай да бір бөлігі не ұйым, немесе жекеленген адам иемдене алмайды. Қазақстанның бүкіл халқы атынан билік жүргізуге өздерінің конституциялық өкілеттігі шегінде Республика Жоғары Кеңесі мен Президентінің ғана құқы бар.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақстан халқы ненің бірден-бір қайнар көзі болып табылады?
- 2) Жекеленген адам нені иемдене алмайды?
- 3) Қазақстанның бүкіл халқы атынан билік жүргізуге кімдердің ғана құқы бар?

Vocabulary:

өкімет	government
мемлекеттік өкімет	state government
мемлекеттік өкімет билігі	governing authority of the state government; state power
бірден-бір	the only
қайнар	head of a water source; spring
қайнар көз	source
тап-	to find
табыл-	to be found; to be in existence; to be
тікелей	directly
арқылы	(postp. with nom.) by; by means of
ұйым	organization
жекелен-	to become separated; to be separated
жекеленген адам	private person; individual
иемден-	to seize; to take possession
билік	government; power
билік жүргіз-	to govern

бүкіл халқ атынан	in the name of all the people
өкілет	representative
өкілеттік	representation; authorization
конституциялық өкілеттік	constitutional authorization
шек	border
шегінде	within the limitation of

Translation:

Fourth: The people of Kazakhstan are the only source of state power of the republic. The people exercise state power directly and through their own representatives. The right to exercise state power cannot be seized by any part of the people, organization or individual.

Only the Parliament and the President have the right, within the limitation of their constitutional authorization, to govern in the name of all the people of Kazakhstan.

Бесінші. Қазақстан Республикасы Республика Конституциясы мен заңдары ауқымында әрекет ететін қоғамдық бірлестіктердің тең құқылы мүмкіндіктері болуына кепілдік береді.

Қоғамдық бірлестіктердің идеологиясы мемлекеттік идеология орнына жүре алмайды.

Алтыншы. Қазақстан Республикасында мемлекеттік өкімет билігі оны заң шығару, атқару, және сот билігіне бөлу принципіне негізделеді. Соған сәйкес мемлекеттік органдар өз өкілеттігі ауқымында дербес болады, тежемелік және тепе-теңдік жүйесін пайдалана отырып, өзара ықпалдасып іс-әрекет жасайды.

Заң шығарушы конституциялық құрылыс негіздерінің бұлжымастығына сүйенеді. Мемлекеттік өкімет билігі Республика Конституциясы мен заңдары негізінде жүзеге асырады.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақстан Республикасы нелердің тең құқылы мүмкіндіктері болуына кепілдік береді?
- 2) Мемлекеттік өкімет билігі қандай принциптерге негізделеді?
- 3) Соған сәйкес мемлекеттік органдар не істейді?

Vocabulary:

заң	law
ауқымында	within the limits of; within the framework of
әрекет ет-	to act; to operate
тең құқылы мүмкіндіктер	equal legal opportunities
кепіл	guarantee
кепілдік бер-	to guarantee
бірлестік	union; association
қоғамдық бірлестік	public association
идеология	(< Rus.) ideology

мемлекеттік идеология	state ideology
орнына жүре алмайды	it cannot take its place
билік	power
мемлекеттік өкімет билігі	state power
заң шығару билігі	legislative power
атқару билігі	executive power
сот билігі	judicial power
принцип	(<Rus.) principle
бөлу	division
негіздел-	(with dat.) to be based on
сәйкес	(postp. with dat.) in accordance with
орган	(<Rus.) organ; agency; institution
мемлекеттік органдар	state organs
дербес	separate; independent
дербес бол-	to be independent
тепе-тең	perfectly equal
тепе-теңдік	equality; balance
тепе-теңдік жүйесі	system of balance
тежемелік	scrutiny; checking
тежемелік және тепе-теңдік жүйесі	system of checks and balances
ықпал	influence
ықпалдас-	to influence each other
іс-әрекет жаса-	to act; to function
өзара ықпалдасып іс-әрекет жаса-	to interact with each other

Translation:

Fifth: The Republic of Kazakhstan guarantees public associations, operating within the limits of the Constitution and the laws of the Republic, equal legal opportunities.

The ideology of public associations cannot be established as the state ideology.

Sixth: In the Republic of Kazakhstan state power is based on the principle of the division of legislative, executive and judicial powers. In accordance with this principle, the state organs are independent, within the framework of their own authorities, and they interact with each other by using a system of checks and balances.

The legislative power depends on the inviolability of the principles of the constitutional system. The state power is exercised on the basis of the Constitution of the Republic and its laws.

Жетінші. Қазақстан Республикасы Конституциясының ең жоғары заңдық күші бар. Оның тұжырымдары тікелей қолданылады. Конституция ережелеріне қайшы келетін заңдар мен өзге де құжаттардың заңдық күші болмайды.

Сегізінші. Қазақстан Республикасында мемлекеттік тіл -- қазақ тілі. Орыс тілі ұлтаралық қарым-қатынас тілі болып табылады. Мемлекет ұлтаралық қарым-қатынас тілі мен басқа да тілдердің қолданылу аясын сақтауға кепілдік береді, олардың еркін дамуына қамқорлық жасайды.

Мемлекеттік тілді немесе ұлтаралық қарым-қатынас тілін білмегендік себептері бойынша азаматтардың құқығы мен бостандығын шектеуге тыйым салынады.

Тоғызыншы. Қазақстан Республикасының мемлекеттік нышандары -- Елтаңбасы, Жалауы, Гимні бар. Қазақстан Республикасының астанасы -- Алматы қаласы.

Сұрақтарға жауап беріңіздер.

- 1) Қазақстан Республикасы Конституциясының қандай заңдық күші бар?
- 2) Оның тұжырымдары қалай қолданылады?
- 3) Қазақстанда қазақ тілі қандай тіл және орыс тілі қандай тіл болып табылады?
- 4) Қандай себептер бойынша азаматтардың құқығы мен бостандығын шектеуге тыйым салынады?
- 5) Қазақстан Республикасының елтаңбасын және жалауын суреттеп беріңіз.

Vocabulary:

күш	strength; power
заңдық күші	juridical power; legal authority
тұжырым	conclusion; norm; provision
қолданыл-	to be followed; to be applied; to be used
ереже	rule
қайшы	contradictory
қайшы кел-	to be contradictory; to contradict
құжат	document; decree
ұлттаралық	inter-ethnic
мемлекеттік тіл	state language
қарым-қатынас	relations; communication
ұлттаралық қарым-қатынас тілі	language of inter-ethnic communication
ая	size; volume; range; sphere
даму	development
еркін даму	free development
кепіл	promise; guarantee
кепілдік	promise; guarantee
кепілдік бер-	to guarantee
қамқорлық	patronage
қамқорлық жаса-	(with dat.) to assist in
білмегіндік себептері бойынша	for reasons of not knowing
шекте-	to limit; to restrict
тыйым сал-	to prohibit
нышан	sign; symbol
елтаңба	state seal
жалау	banner; standard; flag
гимн	(<Rus.) hymn; anthem
астана	capital city

Translation:

Seventh: The Constitution of the Republic of Kazakhstan possesses the highest legal authority. Its provisions are to be followed directly. Laws and also other decrees which are contrary to the provisions of the Constitution have no legal power.

Eighth: The Kazakh language is the state language of the Republic of Kazakhstan. The Russian language is the language of inter-ethnic communication. The state guarantees the preservation of the sphere of the use of the language of inter-ethnic communication and other languages, it will assist in their free development.

It is prohibited to restrict the rights and freedoms of the citizens for reasons of not knowing the state language or the language of inter-ethnic communication.

Ninth: The Republic of Kazakhstan has the following state symbols: State seal, flag and anthem.

The capital of the Republic of Kazakhstan is the city of Almatı (Almaty).